

सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता :
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

वर्ग संख्या

Class No.

पुस्तक संख्या

Book No.

दा. पु. / N. L. 38.

Te
894.8132
5723538

MGIPC-84-9 LNL/66-13-12-66-1,50,000.

శ్రీ

బ్రహ్మవాహన నాటకము

ఇది

బళ్లారిలో పోలీసుగానుండి

కె. శ్రీ. కోటాచలం శ్రీనివాసరావుచే

రచియింపఁ బడినది.

కె. శ్రీరావు రావుచే

ప్రకటింపఁ బడియె.

మొదటి కూర్పు.

బళ్లారి.

కొంకిరి పిల్లల ముద్రాక్షుని శాలయందు

ముద్రింపఁ బడినది.

1923.

Registered Copy-Right.

నెం. నె. 180

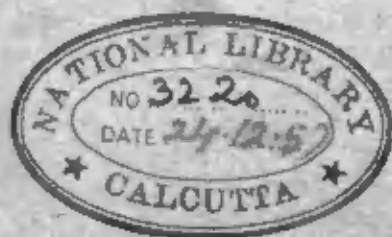
Indra
2/10

To

SHELF LISTED

894.8132

Sn 353.6

విజ్ఞాపి.

సత్యహరిశ్చంద్రీయాది పురాణ నాటకంబులను, విజయనగర నాటకాది సుప్రసిద్ధ చరిత్ర నాటకంబులను, బలువురు పండితు లొకొకనొకనొకరి కేర్పించుకొని నెల్లయెడల వ్యాపింపఁ జేసికొని చాలము శ్రీశ్రీవాదాభిరాధులతోఁగూడి జాంధ్రలోకంబులకుఁ జరిపిరిచితుండు కావున నాటక నాటక రచనా విశేషంబుల నుడువఁ బూనుట యెక్కువఁ బరిగణింపఁ బడు నేమో! అంట్లేయ భాషయందుఁ బ్రపంచ నాటక చరిత్రమునే రచించి మహాశయుని నాటకానుభవ విష్ణుదత్త వ్రాయఁ బూనుటకంటె మౌఖిక విమరుటమేలు. అకవి శిఖామణి రచించిన నాటకములలో నే యితర నాటకంబున కెందును దీసిపోవనిదై వెలయు నీ "ఆర్జునగర్వభంగము" లెవఁ వాఁ డోర్తముల నురులుగొలువ నివ్వఁడు బయలు వెడలియున్నది. అంధ్రుల నరంపఁ జొర్రేతులు.

భారతయుద్ధాంతర ముగ్ధునుకకుఁ గల్గిన గర్వభరంబు వివాదించి ట్లకై శ్రీకృష్ణుండు సంకల్పించి, జైమిని భారత వీరుల నతని కెదుర్కొని యుదుగఁగునఁ కాకరీటికఁ బరాజయ మొనరించుచు, దునకు బుధువా హనుచేఁ జంపించి, మరల నరగ్రహించి బ్రదశించుటయే యిందలి యుత్పత్తము. కావున ముక్కొలు ముప్పీసము జైమిని భారత కథ దీనిమీఁ యున్నది. అంతమాత్రము కాక, ప్రదర్శనంబున కనుకూలముగ మం దిర్జ్యకువుల నాకర్షించి యానంద పరవశులఁజేయ నందంబుఁ గొన్ని చిన్న భార్యలోపర్వఁ బడియున్నవి.

ఇంతియకాక యచశ్యము నేలిడి మానవలసిక యొక విశేష మిందుగఁజూపుచున్నది. అదేదర నీ నాటకముఁ బెక్కు శ్రీ సాత్రముల పొక్కిలి ధీరములై పురుష సాత్రములకెందుచు నెరువీయఁ బొందుకొని పర్యసాహసంబుల వానిని బుంచెయింపఁజూపు చిత్రంపఁబడియున్నది.

అగ్ని దేవుడు పైతృమర్త్యుల నెదుర్కొన నోడి చప్పుడు జ్వాలాదేవి
య్యముచుటఁ జోనొల్లని తనవలియగు నీలధ్వజుని బుర్రకొల్పు సంకల్ప
మునఁ బలికెను.

“చ॥ వదనమువందు భావీలెడు పాలకు మోడలుఁ దీసివేయుమా!
వదలండు నీకర్ణమును పాలము; జేతుకఁ జీకఁగట్టుమా!
వదిలముగాఁగి వంతిపుర భాముఁజేరుమ; యల్లుమాజడలో,
కుదురుగ గాజాలఁ దొడిగికుప్పై క నంజడఁ గొప్పఁజెక్కుమా!”

అను పల్కులఁ దిలకించింపుమను, నా మాటలచేఁ బ్రోల్నిహింపఁ బడిన
నీలధ్వజుడు సమదంబున కరిగి యోటునిడి వెనుదిరిగివచ్చి, వేళ మరలు
జ్వాలాదేవి పలికెను.

“చ॥ అరులవెక్కిపోదురు జయంబును దచ్చిన క్షత్రియుండె, సో!
పురుషుఁడు; పానిపాంచగనియుండెడు దారయ, దాది; కాశ్రయం
తులయు నైవలెత్తెతే యుము సేయక పాజీవ్యై కా
పురుషుని మోముఁజాడఁగనె పాంచు నుంబు జవాలిక్కడెల్ల.”

అనువాక్యములఁ గూచింపుమను నీ జ్వాలాదేవి యెంతటి భీమమతిగా
నొసర్పఁ బడియుండుట స్పష్టమగుచున్నది.

అంతనెవోక యాతరుణి యర్జునున కహిరంబుచున్నచును తా
త కొని యతిచతురతతో గంగాదేవిచే

“గీ॥ కను పృథ్వియూని కయ్యంబు నందున;
నెవఁడునాడు మఱుని నేచిచంపె.
వచ్చివానికదిము నెట్టనఁ దనుఁగారఁ
దనదు మఱునికరముఁ దనలఁజేసి.”

అనుకావము పాఠున కిప్పించువఱకును మాక పట్టువట్టి సాధించు
నాడఁ బురుషులకంటె స్త్రీలు సాహసంబున నాటుమకుంగు లెక్కుడ
నిరూపించిన యాద్యుల విచారములు జ్ఞాపకమవుచున్నది.

ఇంక భర్తృజని సవనపాయంబు ప్రమీలారాజ్యమును బ్రకేరించి
రతి నా మఱుగఁగ స్త్రీసమూహ మొనర్చు చేష్టాదికములఁ జదివెయే తన
అయఁగాక వర్ణింపఁగాదు.

మహామునిగారు బ్రతుకానామము పాఠము చేసి దిట్టించి మరలినది
అందులో గయ్యమునకు పాడియూ గాదాయని చింతించితిమి అది
తన పెద్దతల్లి యులూపి యాడిన వీరాలాపములు కనుంగను ప్రశంస
చేయుము.

శ్రీ శాంతా ప్రాముఖ్య మీ నాటకములను వెళ్ళుచోట్ల గాన
చేయుచుది. అది చూడ, సాధారణముగా నీకని రచించిన యితర నాట
కములందును గొలదిగనో గొప్పగనో స్త్రీలు మిక్కిలి ఫలముగ జరంగ
బడియున్నారు. ఇది యాకవిరచించిన నాటకములందలి ముఖ్యగుము
తరుల కబలాత్వముచోటల వర్తించదని నిరూపించి యాకవి
ర్పిత దేశోపకారము జ్ఞాపయము.

ఈ కవితలను రచించిన యితర నాటకములవలెనే యీ నాట
కమును బండిత సామతుల గౌరవాదరముల బడసి తమగన్నవానికి జాత
తీర్తి నొడయూర్చుగాక.

బల్లారి,
26-1-1923.

ఇట్లు విన్నవించు నొక
భాషాభిమాని.

ఈ శ్రీనివాసరాయకవివద్దని యెడ నత్యంత వాత్సల్యము
నాంధ్రభాషాపరివృతి యెడ నత్యంతభక్తియు గల ములగజీరి చింత
మంతవ రెడ్డిగా నీనాటకమచ్చురమట కయింధనవైయముచుభరించియున్నా
కని యాంధ్రలోకమున కెరింగించుట కంతయు పంపించుచున్నాడని
ఇట్టిభాషాభిమానుల కావకమేకము. జాయురూపగ్యముల నొసరి
యింకను నిట్టిదేశోపకార కార్యముల నొనర్పఁ బ్రోత్సహించుగాక.

ఇట్లు విన్నవించు

కె. శత్రుఘ్న రావు.

శ్రీరామమహావిజయ చరిత్ర.

ఎవ్వనివదన రాజవరంగిష్టలంబున నలువరాణి నిచ్చులును
 ప్రియలు నలుపుచుండునో! ఎవ్వడు మహాభాగ్యవిషమూర్త్యయగు
 రాజున కవిరాసుకవ్యకను దాడు సంతవిరిచే దెచ్చితిల్లుచును, వెల్లు
 మున్నయని వన్నెకెక్కినో! ఏమహామహులు దివ్యనామామృతమును
 సుబాధగ్రోలరి యక్షరామ్యుఁడొక్కఁడై న సీభువిని గ్లాంబునఁబో
 నుహితచాత్రుని యశశకుసుమంబుల భరింపించి దినాకర నిరంజనుల
 ప్రియవంతులను స్థాకనామమును బడసినో!

ఏవిద్యదినరంసుండు అవశ్య జనసామూహ్యమును మహామహా
 భాగ్యయ విరుచిముండు మూర్త్యయయ్యెనో! అర్చిచుండుకీర్తన నెల
 కప్పుజలభయగు కోలచల శ్రీమద్గీర్వాణమూరి సంశయము మఃశ్రీ
 రామ కవిముక్తామణి విహృహాక్షత్రముండు సమీపమునందు కావూ
 టాపుమను గ్రామమున గ్రీష్మకం 1894.3.13 తేదీలకు పరియును
 ఏమాదిత సంవత్సర ఫాల్గుణావతి చతుర్దినామిచ్చివించె. ఇదియు
 గోల్కముననే సంస్కృతిభాషను జక్కగ నభ్యసించి, పదన నాంక్షయ
 భాషయందవమానైశ్చర్యమును గడించి, కొంతకాలము రాజకీయా
 క్ష్యంగనుండి, తిర్వాతి న్యాయవాదిపరీక్షలయందుత్తీర్ణుడై, బహు
 తరవిమున న్యాయవాదిగ నులుచుండె. ఇదినికి నొకకూతురును,
 యగును మమూదులను, గలరు. మఱియు నితఁడు 1917 సం. ఏప్రిల్
 7వ తేది దేహాగ్నిమున జరిగిన విద్యర్హతయర ప్రస్థానాంధి
 తూంధిసాహిత్యచంపస్పృశకగ్రాసనాధిపుడుగ నియమించబడియుండె.
 ప్రియంబు. సతతవిచారమున రాజవ్రాజపీఠిపై యాంధ్రపరి
 ణంబు వసివాడగు కవిచక్రంబు బుల్లపిల్ల 1919 సం. జూన్ 23వ
 తేది యుత్తముండె ఇట్లువిచ్చించు సుధీజువిధేయుడు,

రావాడి వెంకటరామశాస్త్రి,
 తెలుగు పండితుడు,
 ముదిసిపల్ మైక్కులు, బళ్ళారి.

పురుష చాత్రులు.

1 ధర్మరాజు	18 శంఖచిహ్నులు
2 భీముడు	19 ముబుద్ధి
3 అర్జునుడు	20 భటులు
4 సకులుడు	21 సుధస్వేతు
5 నరదేవుడు	22 విశ్వేశ్వరావధాని
6 రాజులు	23 మేధావీర
7 క్రీష్ణుడు	24 బ్రహ్మరాక్షసి
8 నార్యకి	25 శిష్యులు
9 అనిరుద్ధుడు	26 మలహార
10 వృషకేతు	27 నరహారి
11 బ్రాహ్మణులు	28 భీషముడు
12 సీలధ్వజుడు	29 బ్రథువానానుడు
13 ముక్తి	30 ప్రతాపుడు
14 అగ్నిదేవుడు	31 జయరత్నము
15 నాభిపాలు	32 భట్ట
16 పాపశిముని	33 దుర్ముక్తి
17 హంసాస్వయము	34 దుష్కన్యకాపురుషు

శ్రీ పాత్రలు.

1 వాల్మీకీ	13 తమాల
2 గంగాదేవి	14 అవలలి
3 ప్రభావతి	15 సుకుంతల
4 లింగాది	16 మవాల
5 శాంతిమతి	17 విశాల
6 క్రమాల	18 శకుంతల
7 మలీల	19 కమల
8 మదల	20 విచిత్ర
9 మలీల	21 హిమాలయ
10 విశాల	22 కోకల
11 విశాల	23 చిత్రాంగ
12 సుఖాల	24 ఉల్లాస

శ్రీ
జైమిని భారతము
అర్జున గర్వ భంగము.

నాం ది

సూక్ర భారతము.

ఈ ప్రకటిత భాగము నేమియుఁ జిత్తునందుఁగోర్చి మా
గౌరవ భక్తులై చెడెను నట్లు ప్రకటించుఁగానిది నొక్కఁ
కావలి, అట్టిలో నిడుచు నంతట నుండెడు నమ్మకముండఁ జూ
భాగము పంపబడుచున్న లిఖితమునకు మీకు నర్హము.

[అనుబంధము 1.]

పీ. భారత కవిత్వ భాగమునై వాటిక
కవి చక్రవర్తియై క్రాంతి నెఱవఁడు.
ప్రాపంచ వాటిక ప్రభవోర్థి కాదులఁ
ప్రకటించి బోధించు ప్రాప్తాదేవయఁడు.
చరిత్రాంశ వాటిక రాజభూమియై
మూలకము బావలై మాధి నెఱవఁడు.
స్వల్పకాలమునం దెట్లు వాటిక కావ్య
నవనం బొడిచె నెఱవఁడు.

పీ. అభినయ భాగమునై వాటిక కవి.
మీ తెలివెడు కవిక విభావనము.
దేవయఁ బ్రకటిత భాగమునై నెఱవఁడు.
వాసిష్ఠాచార్య శ్రీ. ప్రసన్నానుభవకవి.

బభ్రువాహన నాటకము.

ప్రథమాంకము—ప్రథమరంగము.

(భర్మివాహ, భీమార్జున, చతుల, సహదేవులు, కొందఱు రాజులు,
కీర్తికృష్ణులు, నార్యక, జనిరుద్ధ, వృషకేతు, బ్రాహ్మణులు.)

భర్మివాహ—భర్మిశేనయా! అశ్వపూజ సంపూర్ణమాయెను. ఇక నీ
బ్రాహ్మణులు (చిరుదులను బంగారు ఫలకముల లిఖించి, గుప్తమునుబట్టి
కట్టించిన జయింపంగల వీరాధి వీరులను దీని వెంబడించి
పోవులాగున యాజ్ఞయిమ్ము.

భీమార్జున—(కృష్ణునిజూచి) కృష్ణా! నీ యాంతరిక, తనావగింజంతవని
జేయనోవ. గాత్రం నీ బ్రాహ్మణోద్గములు నుమవు కార్యంబులకు
వెవ్వరిద్దలో, తురిగ లలాట ఫలకముందేమి లిఖింపవలెనో, యది
యెల్లను నీవే దీర్చవలె ప్రార్థించెద.

చతుల—భర్మిశేనయా! దీనికింతగ మాటలేల? అశ్వమును వెంబడి
డింపించిన తోడులు మన యెద్దమునున్న వాంతుకదా! ఇక గుప్తపు
ముఖముల నెగట్టెదమ ఫలకముమీఁద నీవద్దిమును వ్రాయఁదగును.

మ॥ యమిగోకాశమునైవ ధర్మశాసన స్వర్గోయమే, డశ్వమే
ధర్మసేనాధ్యక్షైస్త్రి, యాహయమునుగ్ధా, వాంతుక, సకాశిస
న్యమునై నుగ్ధులం, దాని నెవడే వ్యవహరింపఁగాఁ గ్రీడి తే
న మివానికై వెంటాట్టు కెచ్చున, దురింగుల్లరున్మృచ్చదృశా॥

భర్మివాహ! ఇంతయే చాలును. ఇక దీని రియేగ వెంబడింపు మన ఫల్లు
లకు వాంతి యిమ్ము.

శ్లో—(అర్జునుఁజూచి) సోదరా !

ఈ || అథ వై వైదిర్వియోక్తిశ్చివ యాచనమ్మనఃకాంచి పిచ్చ్యగణా,
శుభముల విఁద్రువఁజేయఁడు ప్రకృతఁగఁ జేసితివీధిఁ బ్రకృతఁగా,
ప్రభుఁడనుట నుతియఁగను ప్రకృతఁగఁ జేసితివీధిఁ బ్రకృతఁగా, య
—అర్జునుఁడు నెట్లు దుష్టిబయలుదేరి సోదరా ! తేనెనెఱుఁగు :

సోదరా! ఇట్టి నీవు దిగ్విజయలాభం బందుమవనుటకు సందేహము లేదు. శుభకాలమృది. వేగము తురింగిము నెంబడింపుము.

అర్జును—అగ్రజా! తమ యాచన శిరిసావహించి మొదలవైద.

[అనుబంధము 2.]

శ్లో—అర్జునా! నీ భుజవిశ్రమమువల్లము, నీ శిరలాఘవము చేరినను
నీ యస్త్ర సంపద సాహాయ్యమునను, నీవు దిగ్విజయ మొందువనుటకు
సందేహములేదు. అయినను భారత రణభారమున, విడిచిపెట్టి
తెల్లదు, హరిభక్తులు కావుననే భుజవత్త్ర సంపన్నుల కావున వారి
నెడఁగించి జయించుట చుస్తరము. హెచ్చరికఁగఁ బోయిన స్వము.

అర్జును—కృష్ణా! వెఱవకు.

ఈ || మునుఁడుగాను రాక్షసుల ప్రకృతఁగఁ జేసితి వీధిలాభ, శం
కలునెడఁగించి దీర్చితి కావనీమము; మేటిఁజయము,
దినుముగ ప్రోహితముల గణావనిఁ బంజరి; నా కిహస్తతే
దుఃమునఁ దుచ్చిభూపరులఁ దున్నెడు కార్యము? పోయిన స్వము :

శ్లో—అర్జునా! నీవు సురక్షితముగఁ బోయిరమ్ము.

[అర్జునుఁడు నిష్క్రమించును.]

ప్రతి—(స్వగ) తాను శస్త్రాస్త్ర సంపదకలవాడననియును గాలకేయాదు రాక్షసులఁ జంపితినినియును, శంకరునితోఁ బోరి పాశు పతాస్త్రము విరింబుగఁ గొంటివనియును, గురుభీష్ముది యోధులకుల నూర్చితివనియును వీనికి గర్వించుకల కెక్కినది. ఈతూరి వీనికి ముఖభంగమగును. ననుఁబొందినవానిని నిరవద్యింబులలో నెప్పయేని నాక్షత్రముకొని పోవో, దానిని వదలింపఁ జేసి చక్కని మార్గమునకుఁ దెచ్చుట నావని. కావున నిప్పుని నే నొస ర్చెద. [నిష్క్రమము.]

—ః—

ద్వితీయ రంగము.

(నీలధ్వజుడు, మంత్రి, అగ్ని దేవుడు, బ్వాలాదేవి)

నీలధ్వజుడు—(అగ్ని దేవునిఁబూచి)

ఈ పాదక! నీవు నాగృహముఁ బాఠశాలయందువు పఠ్యకాలముగా,
నానైన నెట్టిభీతియును గల్గదునాకిని నమ్మియుంటిఁగా
నీ కిటుచేల కాత్రవుల నీలుమనేయక నచ్చిగోయ్య, నా
భావుని మేల్ నీలుగుమ, పాక్షింప నావురి కోర్చెనేనియుగా

అల్లువా! నీవేల రణరంగముమాని మరలివచ్చితివి? కాత్రవులు విజృంభించి కేకలు వేయుచు నగ్గలంబగు మొగ్గరింబులచే లగ్గకుఁ బ్రయత్నించుచున్న వారే! పాథుని నిరాఘాట మగుధాటి నడ్డగింప నీ దిభ్య నాహాయ్యముఁదెచ్చ నా తలమగునా? అగ్ని దేవుడు నీలధ్వజుని యిల్లుటవుటల్లుడు కావున పరిరాజులావురిని మోపి తియ్యఁగఁ జూడవోవరని జనులూసు పంథవు నచరములు నేటికీ వమ్మయ్యెనుగదా? అలనాయ నీ దివిర ప్రమాణము నమ్మిగదా నానారాబు కూఁతురగు పాక్షిదేవి నీకిచ్చి వివాహ ముంఁర్పితిని.

—మామా!

ఉ || మామమ పోయిమాటలిక మామ! ధవంబయ్యలై పిరిటి, కా
 నీనమ గానుమందను విచిత్రగరిగ్గ, విరమయ్య నాబరి,
 కా మరు వోడినీదగును నమ్యకుండై నీటి నిర్వియండు; ఏ
 యానమమా! దురంబుది యిప్పువైత్రివి మండమేబుగ్గ||

మామా! రిగభీరుడనై యాను మాటలు కావివి. విజృంభించి నీ
 మతులకుఁ దోడ్పడి యుద్ధమొనర్చుచుండ, ఫల్గునుని పోటు బలమ
 యొందు. దానిని సై వివోదక నే నాగ్రహంబుల పాఠుని చతురంగ బల
 మెల్లుఁ గాల్చు దోడంగితి. అగ్గునుఁడు నన్నుఁ బలువిధముల వేడి
 కొనెను. దానిని నే లక్ష్మింశక మరల విజృంభించితిని. దానికే గిరిట
 కిరిసి నారాయణాస్త్రము ప్రయోగింప నది యహోభుంబని దాని
 కరణవేడి పాఠునితో నెయ్యము సలిపి కయ్యము మాని. చచ్చితిని
 ఇక నీవు నగ్గునునితో సంధియొనర్చికొని నవనాశ్వంబు సతనిక
 గించుట కేయస్కరిము.

రిల—(హ్వలాదేవింగాది) దేవీ! మనము వన విహారంబు నలుపురం
 నా యభ్యుద హాయంబును నీవుఁగని దానినిఁ బట్టియిమ్ముని వేడె
 వివోదమని దానిఁ బట్టియిచ్చితిని. వివోద మరగ్గ మాయెను. ఇప్పుడు
 హాయంబును రయంబుగ నెర్జుమనకు నప్పగించమేని గీడు మూడున
 మర బామాక హితంబుపదేకించుచున్నవాఁడు. నాకును నా రాజ్య
 బులకును నది క్షేమంబని నేనెన్నెద.

[అనుబంధము ౩.]

ర్వాల—ఏమీ! నాథా! ఏమిమాట లాడితివి. భీరువాడఁదగిన మాట
 కూర్చుఁదాడఁదగునా? మగువ యాదఁదగిన మాట మగవాడ

నగునా? అంగస కంఠఃపురంబు కాంతి హెచ్చించి నటలు, పుడుమ నకు రణరంగము కాంతి హెచ్చింపజేయునుగదా? ఇంక నీ జామాగి మాటలు విజమని నమ్మితివియో? ఈ జామాగి మన ఇంటికి దశమ గ్రహముగ నున్నవాడు. ఇతఁడు మన కల్లుఁడు కాదు. మన యశః పటమున కంటినమ్ము. తన వచనభ్రష్టతై నను జరిగోహ. మోక్షా

కం॥ పట్టిన కాద్యము పవలంబు

పట్టుననే యెందు భూమి పాలకులకో నీ

కట్టున హయమును వజరేన

కట్టును; నామాట హితము, నమణా నమహా!

నాథా! పట్టినపట్టువల ఎదలుట రాజధర్మము కాదు. తనకు సముండగు శత్రువు యుద్ధమునకు దొరికుట దుష్టభము. దొరికినపుడు రణ మొన ర్చిక కరణని రిపు పాదాక్రాంతుండగుట సీచ దుత్రియుఁడు జెల్లునుగాని యుత్తమ బాహుజనకుఁ జెల్లుదు. ఈ యన్నీ విశ్వాస భూతికుఁడు. తిన్నెయింటినిఁ బెకలించువాడు. తన ప్రాపుర సమ్ముఁని యుండు వారి యెడనమ్మక ద్రోహ మొర్చి చంపువాడు. కావుననే యాశ్ర యాశుండని యిరనికఁ జేరు వచ్చినది. ఈ ధనంజయుఁడు కడుపుబ్బర నీని యశక్త్యోగులగుచుఁ బీడితుఁడై యుండి నా ధనంజయుండు ఖాంబవ ననమను మండుచెచ్చెను. ఆ కారణంబున నితఁడా యగ్ధునిని పట్టు మూని నిన్ను భక్షింపఁ జూచుచున్నవాడు. మోహనాంగా! ఈ బహుభక్షకుని మాటలు నరకుఁ గొనక దురమునకు నెడలుము. గెలిచినచో ధననెల్ల నేలుదువు. మడసినచో సురరాజ్య మేలుదువు.

నాథా! నీవాడుదానవు కావున కర్తవ్యాకర్తవ్యంబులు జెలియక వెనుకమందాలోచింపక, మేలుకీళ్లుఁగక, మాటలాడు చున్నావు అర్జునుడనిన సామాన్యుఁడా?

— సీ! కాలోయాదులఁ గలమలో గెలిచిన కూరారాగముఁ జేయుటఁడె యతఁడు

ప్ర— మునియారాహులన మనికెట్టునులేని దితిలలఁ జంపుట ద్విధానమ?

— ఎక్కిటికయ్యమండేశ్వరుఁ గెలిచిన పటురారామకాలి క్షణమందు

ప్ర— కాయబ్బమునుగను పౌరాణ పురుషుని నెదిరించు పనియెంత యేదా తెలియ?

— చరమిక్రమము భాండవమేర్పి యిచ్చిక సర్వకాలి యతఁడె సవ్యసాచి

ప్ర— ఇటువైరుజకఁగూడి యింగలం బంటించి యిందనంబుఁగాల్పు పెరిగనియె

— కురుముఖ్య భిక్షుని మరకరావలినాఁ గల్గిన కూరుడు క్రితయతఁడె

ప్ర— అలఁఖించిననడు పెట్టికాఁగయదన కాతమ జంబుగ భక్తమునా?

— అథల శస్త్రాస్త్రైః కడుగోగా నాదనోచ్చ

ప్ర— అన్యకమాదురుఁ గలుచుట యగునె నీతి

— భీరుఁగ్గని గెలిచిన కూరుడితఁడె

ప్ర— కావమాతుఁజంబు నెంతటి పాపపంఖ?

— ప్రియసీ! పటురారామకాలియగు నాథుని పౌరుషంబు నేనెంత
నులించి యెత్తి పలికెను, నాస్తాత్య విషయములం దేదోయింక నింద
నాధోపించి నీవు పలుకుచున్నావు. ఏనాఁడును నీవు నాయెఱుఁట నిలచి
రాక్షసరిగ భిక్షించి పలికెదానవు కావు. అది యేమికారణమో
నేడివ్వానుచుఁగి నీనోటికి న్నాతింత్రయమిచ్చితది. ఏనూటలు నే విషము

ప్ర— నాథా! నిజము పలికెతివి. ఇదివఱకును నీవు వీరాధి పరుఁడవని
మీఁద బూజించుచుంటివి. నేను పరిసరిని గల్పించి నిక్కియుంటిని
నేడది వ్యతిక్రమంబు చెల్లెను. ఆ బీభత్సంకు సవివాశ్యమప్పగించి త
రాగితుఁడగుట కంటిను బీభత్సము మఱి మెదియులేదని నాతలంపు

నీల—నాదీ! తోతయనక, నీవీరీతిఁ దులువకూతలు కూయుట తగదో
వెడలిపామ్ము.

జ్వాల—అటులనా! (కోపమున)

చరి॥ వధవమునకు భాసితమి వాలగు దూహంఁ దీసికొమ్ముమా!
వదలును నీకర్థమగు వాలము; వేదకంఠేఁ గట్టుమా!
చదిలముగాఁగ నంతిపుర భావలఁ జేరుమ; యల్లమాజదో,
కుదురుగ నాలల దొడఁగి కుప్పకనంబడఁ గొప్పఁజేక్కుమా!

నాథా! బరువుచేటుగ బాలెను మీసములు పెట్టుకొననేల? తీసికొ
యుము. హస్తభూషణముగ నీకృపాణమేల? అది నాకందివచ్చు
పొరువ నిరూపణకునై తలపాగయు నంగనేళయు ధరింపనేల? చీ
గట్టి అవికె దోమఁగుము. సింహాసనాధరణమ్ముగ నెనుఁజోలు పిల్ల
యుండనేల? అంతపురంబుఁజేరి నారీగణ భూషణముగ నుంచుము
నేనిపుడేపోయి యాయుధునుని యాపుమాపెద.

[అనుబంధము 4.]

నీల—(అగ్నినిఁజూచి)పావకా! జూచితివియా! మీయగ్నికు వేయ భూత
వేళమైనది. నారీయయినను బొరువము పొచ్చయినది. ఈ ముగు
మాటల పోటులు నాకు హృదయ శల్యములై బొధించుచున్నయది
అవమానాగ్నిగోఁబడి కాలుచున్నట్లు నాకీరము రపించుచున్నయది
ఇవట నేనిలువఁజాల. యుద్ధరంగముఁకుంబోయి సవ్యసాచినో యు
మురచ్చెద. జయోపదయంబులు నై వాధీనంబులని తలంచెద. ఇద
యింతుకేని నీవు నాకు సహాయ్య పడుము. (జ్వాలంజూచి) దే
నీవాగ్నిలములఁ గ్రుచ్చి నన్నఁ జంపకు. నీవు లోనికి వెడలుకు
నేనిపుడే యుద్ధమునకుఁ బోయెద. (విష్కృష్టమున)

తృతీయ రంగము.

(నీలభక్తికాకు, జ్వాలాదేవి).

నీల—(వజ్రాగడ్డి తూపిరి విడుచుచువచ్చి పరుపునఁ బడును.)

జ్వాల—(చేష్టనడిచూచి) నాభా! ఇదియేమి? ఇంతగ నాయాకోపమమున్నవారు. యుద్ధమేమామెను? మీ శరీరముల్లంక్రము నిండి ప్రవహించుచున్నదదియే?

నీల—(నిష్కూర్పు విడుచుచు) ఓనీ! చెడగా! సీ యగ్రవై ముఖమును నేమజూడనోవ. ఇచటినుండి నెడలి పొమ్ము. నా యింటినుండి నెడలి పొమ్ము. నా పురమునుండి నెడలి పొమ్ము. నా రాష్ట్రమునుండి నెడలి పొమ్ము. నిలువనిలదు. నెడలుము. పొమ్ము.

జ్వాల—నాభా! ఇంతగ నాగ్రహించెదవు కారణమేమి?

నీల—భ్రష్టా! కారణ మడిగదవా? నీ పలువ కూఁతలకు నహించనోకకదా నేవంతటి చెడుగురుకు గుఱియైతిని. జగదేవీరుడగు నరుచు కడియై, బోరున నా తూరుని శరవారమును పైవదేక శరీరము రుధిర ప్రవాహంబున మునుగచుండఁ బోరుమాని పాఱివచ్చితిని. మగువ మాటవిని విగలు జెచ్చికొంటిని. “క్రీయద్ధిః ప్రళయంకరీ” యను నది నీనుండి స్థిరమయ్యెను. ఒకతూరి నమాట వినిఁ కారణంబున, నా బలమెల్ల నాశనంబయ్యెను. నా ప్రాణములు బోవునంతటి కాలము తలుస్తించెను. ఇక నీవిచటకుఁగిరిచో నా యింటికివము పొదిగియు నా ప్రాణములు బోవును. కావున నీ విచటినుండి యూ గడియనే నెడలుము. నీ ముఖమునేఁజూడనోవ. ఇప్పుడే యిచటినుండి నెడలికున్న నేవగులఁ దిరిచి వెళ్లఁగెంటిచెద నెడలుము.

కం: వెళ్ళగా వీరిని నిలవజ
 వెడలును కా యింటినుండి వేరుగ; నీ
 బడలనులికి: కెడలెచ్చట
 పదిపామ్య దిక్కులేని బడుగయి భూమిగా.

స్వీల-పొరువరీనా! శూరివారమునోబోరి వానింబడిస్తూన్నాకు నారిన
 తేరి చోరువడిపోవులాగున వాదొనరించెదవా? మంచిది క్షత్రియ పురు
 షుడైనై శాస్త్రపుడగు నన్యమనిజంపలేక యేడ్చుచున్నావు. క్షత్రియ
 పురుషునిగు నేను వానిని జంపెద. నాబలంబు నీవు గననగు. నీయట్టి
 పిరికికి చారినై నీ నుండజాల.

చ: అరులనెగ్గిపోవడు జయంబుచెచ్చిన క్షత్రియుండె, పో,
 పురుషుడు; కాచిలొందుగనియుండెడు చాళయ, చాళ; శాస్త్రపుం
 దునియై నైవేంద్రకణి యుగమువేయక పాతినట్టి గా
 పురుషునిమోము: బొడగనె పొందుపూంబు జనాశిక్తబైదెక్క.

కావున నీ మోము:బొడనోప. నీయుంట నుండనోప. వెడలిపోయెద.
 [విష్కరించుము.]

చతుర్థ రంగము.
 (గంగాతరము.)

(గానం: పువారు, బావలాదేవి, గంగాదేవి, నావికులు.)
 [అనుబంధము 5.]

స్వీల-ఈ పావలగంగ మలయరూపులముఖంబులకు: దిన తేర్లంగ
 మును పోలల బలెనాగుచుండ సంతసంబుక. మైముజుచి యున్నది.

నా కార్యసాధనకుఁగాను నేనొక యుపాయముఁ బన్ని యర్జునునకుఁ
నొక యుపాయము యోజింపవలెను. మంచిది. ఈ యుక్తి సమంజ
సముగ నున్నది. ఫలించినచో నా కార్యసాధనమవును. మంచిది
అనుచు నతఁడు తీరముఁ జేరినిమ్ము.

(నావికులు సమీపించి)

అహ—సీ! మాబోదా! కరుణా బుద్ధిఁదని ఎత్తము రా రా.

అహ—నాబోదా! సేవెప్పటికీ దింకిత జన్మచున్నావు. నేనా
వేకువనుండి పదితూర్లు తుల్యముండి యాతెట్టుకు, అతెట్టునుండి యీ
తెట్టుకుఁ దిరిగి నొకరూక యయినను రాలేదుగదా! మర పిల్లపాపము
నేఁడెటు జీవింపవలెను? పప్పుపడి చత్తుకేమోకదా?

అహ— పిల్ల పాపల జోలి యిప్పుడేలే! చచ్చినఁజక్తురు. బ్రదికిన
బ్రతుకుదురు. చచ్చినచో మాకాలి సంకెలి వోవును. బ్రదికినచో
నిత్యమెత్తికొని జీవించుదురు. వారిజోలి నాకంటలేకు. మాకల్లంగడి
గతియేమి? ఆ ముండాకొడుకు కొండయ్య దుడ్డియ్యకఁగల్గునోయివా? మ
కాడ? అప్పడీగన అగ్ని యగ్ని యయి మండుచో సాయంకాలము గతి
యేమి?

అహ—సీ కేమిరా యెచ్చటనుండియయినను చెచ్చికొంటావు. కనప
డెండ నాకుపిల్లలున్నవారు. మొన్నమొన్ననే పెద్దలిడ్లి రింకిత వోలి
యని యిరువది రుపాయలు చెచ్చికొంటివి. మజల నింకొక పేర్తి
సమ్మఁజూచుచున్నావు.

అహ—అట్టి రుపాయలెన్ని దినములుండును రా! పెండ్లికి గూడిన
వారికిఁ దాపడముచో నిరువది రుపాయలు వెలవాయెను. పైప
య్యగ నిరువది రుపాయలహ్మయెను.

స్వామి—రావికులారా! ఇటులేను. ఇటులేను.

మాటోను—ఓరీ! అయివ్వు పిలుచుచున్నదిరా పోవుదము.

మాటోను—నిజమురా. రమ్మ పోవుదము. (నమిరించుకు). ఏమమ్మా
పిలిచితివి?

స్వామి—ఓరీ! నన్నీ గంగను దాటించెదరా?

మాటోను—అది యెంతటిపని ఒక చూతున దాటించెదము.

స్వామి—మీ పుట్టుక తీరముపైకి దేవలెను. దాటుకొను గంగాజలము
ముక చిందువయునను నాపాదము పోడిరాదు. అటులయిన మీర
కోరినంత ధరమిచ్చెద.

మాటోను—ఏమమ్మా! అటుమాటలాడెదవు మా రమ్మ గంగ, పవిత్ర
రారే, దేవదేవములనుండి జనులువచ్చి యీ నీటిలో మునిగి తవ
కంటిన గొప్ప పాపముల బోగొట్టుకొనియెదరే?

స్వామి—ఓరీ! అశోరి మీకేల! ఈగంగ మిగులపావిత్ర.

(నీటిలోనుండి గంగాదేవి వెదలి తిరుముతేరి)

గంగ—ఓరీ! నీవెవరెవరి? నన్ను దూషించితివేల?

స్వామి—నేనెవరెవరి? నేనెవరి పాతకముయినను నీయంత
దోషిణిగాదు. నేను పుత్రవతిని కావున నతి పుణ్యురాలను.

గంగ—నేను మాత్రము పుత్రవంతురాలను గానా? అతిపూజ్యుడయి
యోధాగ్రణియనై, కరుకుల పితామహుడై నిత్యబ్రహ్మచారి
నుండు శిష్యుడు నా పుత్రుడుగదా?

స్వల—ఓహూ! భీష్ముడు సీపుత్రుడనునది నిజమైనచో, సీపా-
వృత్తిశీలకగ మృతాశోచ పీడితురాలనై తవి. దూరమునకుఁ జనుము
నిష్పంటందగదు.

ంగ—ఏవువ్వా! అదియేమి? నేనెటు మృతాశోచ పీడితను?

స్వల—అయ్యో! పిచ్చిదానా! కారణంబు దుఃఖకరముగ నున్నది.

ంగ—అదియేమి త్వరలోఁ దెలుపుము.

స్వల—అమ్మా అ దుఃఖకరమగు వార్తను దెలిపెదను విను.

ఈ కారవపాండవారికిని కర్ణవశ్యానువంధుఁ గారతఁ
జేరుచు సీనులందు, రిపుసేవల మక్కడగింపు, సైనికా
హోరుడు ఫల్గువంశుఁడ తపకుఁ బరతత్వగఁ స్త్రీలుకొక్కని
కారకృణాఁగ మందుకొని చాటుగ చాఁగియుఁ జంపె భీష్ముని.

ంగ—అహ! కర్ణకళోరమివ్వార్త. (ఇంచుక దుఃఖించి) అమ్మా నా
సుతుఁడు దివ్యాంశ సంభూతుఁడే. అశేయుఁడే. సేవ్వా మరణంబు
గలవాడే. అట్టివానిని నొక తుచ్చమానవుఁడు చంప నెటుశక్యమగు
సీమాటలు నే నమ్ముజాల. వివరముగఁ దెలుపుము.

స్వల—అమ్మా! నే నవ్వార్త వినినంతవఱకుఁ దెలిపెదను విను.

సుతుఁడు, నపుంసకుని మోముఁ జూడననియును, నట్టివానిపై బాణ
లులు వేయననియును గతర శేవధముఁ జేసెయుండెనట. ఆ రహస్య
మర్దునుఁ దెలింగి యొక శిఖండియను నపుంసకుని తనరథము ముంగిట
గూర్చుండఁ బెట్టెనట. ఆ కారణంబున భీష్ముడర్దునునిపై తరము

వేయ మానవట. అంతటి వస్తువునును తన తాతయని గౌరవించు
భిక్షుని మోసవృత్తిని శరంబులువేసి శరీరంబు నొవ్వించేసనట. అ
బాధకుఁ దాళఁజాలక నీకుమారుఁడు శరీరరాసవంబులు క్రిందఁబడనై ప
వలఁదెల్పెనట.

గంగ—హా! హా! దుర్భరము. దుర్భరము. అ యర్థముఁడు కవటవృత్తి
బూని నామరునిఁ జంపెనా? హారా! మోసము.

చ॥ శకుభమెఱింగి శ్రీబుధవసారథిఁజేసి యువండునిక్కి; కా
వరునుత్తిరై; దురంబువను వ్యాయముదప్పఁడుఁ జంపెనుక్కుశుక్
గ్గుఁడు. మదిఁగావబొంకను గడఁకువలె; వడ్డేదోహినికా.
శవీరునిఁజేసి చంపెదను. కాలశక్తి సమమూర్ఖులంతరికా,

(ఇంచుక నిమిలితాక్షియై)

శీ గరుట వృత్తిఁబూని కయ్యరావంతుఁ;
తెంచు వాడునుతుని శేచించంపె.
వడ్డేవాని కిరము నెట్లనఁడుఁ గాతఁ
దనదు స్వతఃశక్తిఁడు దవలఁచేసి.

(అనుచు నీరు విడుచును.)

అమ్మా! ఈపుత్ర శోకంబు నే పైఁజుఁజాల. పోయినచేద.

(గంగ నిష్క్రమింతుము)

గంగ—(నావికులఁబూని) ఆరకులులారా! నా కార్యంబిడుటనే తీరెను
గంగప్రవాహంబు చాట నక్కఱలేదు. మీరు వేదవారు. లిప్తి
నింతవఱకు నిలిదితిరి. ఇదిగో నా హారము మీకు బహుమోసము
నిచ్చితిని. పుచ్చుకొనుడి.

(నావికులు హారము బుచ్చుకొని వెళ్ళిపోదురు.)

హా! ఈ! నా కార్యము ఫలించెను. నా నైరశ్చర్యము మాన్గిపోయెను. ఈ గంగాదేవి నైవిక శక్తికదా! ఆ సత్తిమాట రిత్తపోవునా? అయిన నా యర్జునులకు శ్రీకృష్ణుడు నాహార్యముగ నున్నవాడు. శ్రీకృష్ణుడు కపటనాటక మాస్త్రధారి. మున్నె ఫల్గునుని శిరము దెగఁ జేయఁగల కర్ణుని దివ్య వరశిర వేగమును శ్రీకృష్ణుడు తన మాయా శక్తివలన నూర్చి, నరునిగాపాడఁదా? అట్లులే యీ శిరవరశక్తి నవలంబుట కేమాఁడు బమ్మనో? కావున నేను ఘోర తపంబొనర్చి యుమాను శిరహావముచంది యర్జునుని పుత్రుఁడుగ నుండు బభ్రువా హనుని కరిమునందు మోలయుచుండెద. అప్పునికి నై నిర్జనాటవిజేరెద.

ఉ॥ విరవర్యో వర్జమని, విక్రమకీటు శిరంబుఁ దీయఁగాఁ
 ప్రాశంబుఁ బెరియఁగోరుము, ముగ్ధులకుఁ బోవర్చుదన్
 కూసుని బభ్రువాహనుని కుల్లెక రాందిరన్ మెలంగెదన్
 భూటన్ నైరశ్చరిని పొంగెద నాకృతిరీ శక్తిచే.

[విష్కృమము.]

—(పంచమ రంగము)—

[అర్జునుడు, శివ, సౌబరముని, చండి. (అశ్వము).].

హను. హ—(అరాలిలోఁ జిక్కకొనిన గుడ్డమునుఁబూచి వి స్మయమంది).

ఉ॥ అర్జునకి నరీ ప హనుమి
 పార్శ్వం దయ్యెడిని ముని నటటా; గరియే
 మేర్చుట నెఱయి నడుగుదు
 నెచ్చటి శివునిమో నిక్క మొక రెలుఁగెనెన్.

కర్తవ్యకార్యంబు నాకేమనుచుడి నోపదామెను. దోమని మన
రథమురీతి హాయము ముందనుగడ జాలకయున్నది. సకల లీలలు
వదలి చచ్చినదానిలెనిలించితి. నే నేమిచేయుదు? ఎవరి సమగుడు
నాకేమియుఁదోపదు. ఆ దీపదయాకువగు శ్రీహరి తిప్ప నాకన్యక
గాంబులేదు.

శి: మందరధారి! కలఁ గ్రీతిమానితా! దయాద్రచారి! ప
ద్మింద మహోద్ధారి! యిచ్చుండవిదారి! త్రిలోకధారి! యో
బంధురదుఃఖహారి! భవబంధవిమోచనకారి! శ్రీహరి!
యేంద్రుని దిక్కుగాననిక శేనుని శేనుమనాడ నిల్చితి.

(సోలరి ప్రవేశము)

అన్యనుఁడు—(మునిఁజూచి)

మ: సతలోకావని, దీపరాంభవ, మహాబ్రహ్మకవిమన
సకులర్పింతుని మీసదర్శయమెల్ల నమ్మదరింపంగ, నా
యతివర్తక దయఁగాంచుమా; యితి నిగ్ధ యాగాశ్వమితాత్మి
గతచేతన్యకత్తిఁ జూపించెద నేఁగాన గతఁడెయ్యో,

యతిజర పూజితపాదా! వందనంబు లర్పించును. నేఁబొందవ మ
ముదను. పార్థివుఁడను. భర్మజుని యాగాశ్వముఁ దక్షింప దా
వెంటడించి వచ్చితిని. ఈ యుగవహుళిచ్చె నదచురతి నా హాయం
చేతన్యంబుఁడెడి జిచ్చవడి నిలిచితి. కారణమేమో తెలియకున్నది
మహానుభావా! హాయంబిచ్చులైన కారణంబున భర్మజుని యధ్వరిం
నిలిచిపోవును. దానికీనై భర్మరాజ కృపించి యేనుగునో కద
తత్కారణంబున బాండువంశంబే క్షీణించును. మునిసార్వభౌమా
ఎత్కారణంబున నీ యశ్వంబిటు న్నంభించి నిలిచెనో తెలియనై
ఈ కష్టాల్లి దహితేర్పుమార్గంబు నాకుఁజూపి రక్షింతురని మీఁకుఁడ్ర
మంబులర్పించెద.

బి—అర్జునా! నీ విలయ విధేయతకు నేమడిమిచ్చితి. చింతింపకు
ఈ శిల కావర వైయగు స్త్రీ. చండి యరి దాని నామము.

అర్జు—ఈ విశ్వాగ్రణి! ఆ చండియను స్త్రీ యెవరే? దానికట్టి శా
మల లభించె?

బి—అర్జునా! ఆ చరిత్ర యొక గాఢగ నున్నది. సంక్షేపముగఁ
బెన విను. చండి యనుచుది యుద్ధాలక మునిభార్య. మగిని మాకు
మాటకు సభిక్షేపించుచుఁ గూడనికార్యము లొనర్చుచు నకటావశి
ము లనేకములు నేయుచుండ భర్త విసిక శిలాహావమునఁ బడియుండు
యరి శపించెను. చండి భీతిన్ మగని పదములపైఁ బడి వేడికొగ
నరఁచు దయాప్రేరేపింపుఁడు కావునఁ బొందెను పృథ్వీముని పాదమున
నీపైఁ బడితతోడఁ జాపవిమోచనంబగుకరి శాపవిధిఁ గలిగించెను.
కావున నో యర్జునా! నీవాశిలను ద్రోక్షునచో యరి సరిక శాపవిమో
చన మగును. నీ హయమునకు బంధవిముక్తి కలుగును.

అర్జు—యరివ రేణ్యా! నా చింతకు సంతంబు గలిగించి నావంతమున
సంతపమున నించిన మీకుఁ ద్రికల్పశుద్ధిగ నా నమస్కృతులంపును.
అరుచు మునికీ పందసంబులిడి శిలనక్క గుప్తమును బట్టికొనన త
ది న శిలవ్రయ్యలై చండియను మగువలేచి ముందఁజేరివినిరిచి)

—(అర్జునునిఁజూచి)

కంఠ ముగ్ధాభివ్రంశంబు
నిర్మలవనాశః కాపివృత్తిగింటి
అపవదనమున
నామిత్తమ భారతీయము ముహూర్తమున

అట్లునా! నీ పాపనపదరజములు నిర్మూయివలెఁ బడిన నామేనంటే
నోడన నాకుఁ జేరన్యము గలిగి మున్న బలె మానినదై దుందిరి
నా భర్తయెడల నే నొప్పించి పాలకంటులెల్లఁ బ్రాసించి పాతప
నీ యశంబు దశదిశల నిండెను. నీవీక నాకు సెలవిచ్చిచో నాభర్త
గూడి సుఖమున నుండెద.

అర్చన—కవి సతిప్రభావతీ యతిశయ
నకుల్యంబుదనునీకు వయోవయముల
ఋతిఁగీరును; యాశానీ
క్షితిఁగంటిని నిడుకరన గీర్తివిదనీ

(అనుచు నకులొసర్చును.)

[విప్రమృదు.]

—శ్లోకం—

బభ్రువాహన నాటకము.

—శ్లోకం—

ద్వితీయాంకము.

—శ్లోకం—

ప్రథమ రంగము.

[రాంపద్మజాతు, ప్రకాశితులను శంఖభిరతుల, ముద్ది, భటులు.]

రాంపద్మజాతు—

శ్లో॥ భూమివేద్యులఁ; మహాపూజ్య, నిరామయు, ప్రాణ, నవ
దామరీమానయు నిరతంబును గోరడు; పార్థమ్యుడౌ.
వాసిలఁడై మీచరణ చంకజయుగము పెచ్చివారి; నా
యోగ ఫలించునేయ, శివమయమన, శుభవేద్యు.

శంఖలిఖతులారా! ఆ వందారు మందారుడగు గోవిందుని, నచ్చిదా
నందుని, లీలామానుష విగ్రహుని, శ్రీహరిని గనులారగని యమితా
నందంబుఁ బొందని మానవజన్మంబు వ్యర్థంబని మదిసమ్మి, నాకు
మాన్య దర్శకులు మీరగుదురని మిన్నాశ్రయించితి. మీ యాజ్ఞ
శిరసావహించితి. నాకు వ్యాధిశ్యము సమీపించెను. ఈ జన్మమున,
నా, నారాయణచరిత్ర సందర్శన మగునో కాదో యని చింతిలు
దున్నాను.

—భూపతి! నిరాశకుఁ గారణములేదు. శ్రీహరి భక్తాధీశుఁడు కావున
నినుఁ గనుగించి, దర్శనమిచ్చి, ముక్తికాంతా వందోగ సుఖంబు
లభింపఁజేయును. నమ్మదిగనుండుము.

(భటులు ప్రవేశించి)

—మ—(వందవంచిడి)

మహాప్రభూ! తమ చిర్రు కోమారుడగు సురభుఁడు మన యుపవసమున
విహారించుచుండ నొక విచిత్రమగు, గుడ్డమచటికి వచ్చెను. దానిని
మీరుఁడు పట్టికట్టెను. పిదపఁ బాండునుతుడగు నర్జునుఁడు సేనతో
వచ్చి గుడ్డమును విశువుమని యడుగ మా రాజగారు విమవిరైరి.
హరిరువురికిఁ గలపాము సంభవించినది. ఇవాన్తర దమకుఁ జెలువ
చ్చితిమి.

—హాసభ్యహ! చిరకాలాపేక్షిత ఫలమిపుడు నీకు సంప్రాప్తించు
లమువలెను.

—భక్త—పురోహితులారా! అదిమెటుల?

అంభ—ప్రభూ! శ్రీహరి పాండవ పక్షపాతియనుట జగద్విత్తంబుగదా అందుకే బాండవ మధ్యము దిద్దునును శ్రీహరికి నచ్చిరమిత్రుడేగా బావమయిది. కావున నర్జునున కేకప్త మొదవినను శ్రీహరి పాతాళా లించి ఘోషముని, బాధలనుండి బాపుచుండును. నీవు నీవు శ్రులంగూడి రణ మొనరించితివేని గ్రీడి యోధిపోవుననుటకు నందయము లేదు అక్కలంబు శ్రీహరివచ్చి నీకు దర్శించిచ్చును.

హంస—బ్రాహ్మశత్రుములారా! సహేతుకమగు మీ హిలోపదేశంబు నా నునికి సంతోషదాయకంబుగ నున్నది. కావున నవశ్యానుసర యంబనుటకు నందియంబులేదు. ఇప్పుడే నా పుత్రులంగూడి, పు జనులతో నెడలి పాట్లని నెదిరించి యుద్ధమొనర్చి యోడించెద.

(భటులంబాచి)

భటులారా! మీరు నెడలి నా పురియందండు యోధులెల్లరిసాయి త్రికి మున్నె కోటవాటివద్ద గుమిగూడి యుండువలెననియును, నక్క రణంబున నై ననుదప్పిరేని కఠికడందనయనియును జాటెంపుడి. వెళ్లండి

(భటులు నిష్క్రమింతురు).

బ్రాహ్మశత్రుములారా! తాము గృహమునకు వెళ్లి నా విజయన నకునై సమ నైదై పూజాసవలు నేయుచుండుడి.

శంఖలిఖతులు—రాజా! అటులోవరింతుము. మందిరంబునకు బోయి వస్తుము.

హంస—అటు చేయుడి. నేనునుబోయి సమర సన్నద్ధుడయ్యెద.

(నిష్క్రమింతురు)

(ద్వితీయ రంకము).

అంతఃపురము.

సుధమృదువు, భార్య ప్రభావతి, చల్లెలు లీలావతి, తల్లి కాంతమతి.)

(సుధమృదువు—ప్రవేశించి గది వందనంబిడి)

కా. అంతా; భక్తికనకాచక్షువతి, యజ్ఞాంభదీక్షా, మరం
గంబుకా భాగమువందనంబిడి; గాత్రాచార్యదీక్షా,
ద్యంబేపాకలవెంబడించెదట, పోదంబూది నానంద్రియ
శ్చంద్రియగ్రాహక, యుగమృదువతిలెపోకా నమ్మదీక్షంబుమా.

అట్టి చిరకాలమునుండి నమర ముఖంబున నద్దమనిగోబోరి జయము
నందు గురూపాలముండెను. నైవాసుగ్రహమున నిట్టి సమయంబు
బంధించెడి. శ్రేయస్కామిని కమ్మని దీవెంపుము. వందనంబు
చేసెద,

మతి—అసయో! నీకు విజయప్రాప్తియగుగార. పుత్రా!

కం. వారి గాత్రాచార్యదీక్షా

పాత్రాచార్యుడును నుండు వందనంబు

పాత్రాచార్య నేలవల్లం

పాత్రాచార్య ముఖంబునైయ్యుతిగనుమా.

తా! నరులు నాల్గుపాదములగుల యొకహరిని బాలించుచున్నాము
అట్ల చరాచరకోటిని బాలించు శ్రీహరిని సానందమున గనులాలు
నీ ముఖంబున వీకంబున నీవు బంధించి యుంచికొంటివేని శ్రేయ
ముడగుదువు. నీ హరువమునకు, నరుచోక లక్ష్మమా! నీవల్ల
నొప్పించితివేని దూరముననున్నదూడ నావు వెదకొని వచ్చులాగు
కొరి కరుణాపూర్ణుడై యాశ్రితాభిమానుడయివచ్చును. నీవక్కా
మున భీరుడవై పోనరుచు శ్రీహరి సామీప్యము తెరుచు
ముగాని భీరు వయివెనుకకు దిరుగకుము.

సభ—అమ్మా! శాంతమఠి! నిజంతరాచ్యుత పదహ్యనైక నిరతుడగు నేను కీహరి, కంటబడివపుడు వదలి వత్తునా? అటు వదలివచ్చితినే శాంతమఠియగు నీకును, నా తండ్రియగు హంసధ్వజవకును దక్షిణ వాడగుదునుగదా? హరికింకరుడను పేరు నాకుదగునా? రణవీరు డను బిరుదు నాకు నుండవగునా? ఆ శౌరి నదిరి శౌర్యబుగ్గా పెడ యూహవయంబులు! వైవాధీనములని మదిపమ్మెద. బోయివచ్చెద సేవ నిమ్ము. (లీలావతినిజూచి) చెల్లెల! అర్జునునితో బోయివచ్చి జయ మార్జింపబోయి వచ్చెద.

లీలావతి—అన్నా!

కం విజయవివేదిత్యయాహవ
విజయంతాత్మం ప్రవచ్చేతిరీతం ।
విజయగ మావంబున, నా
వ్యవసరము మోముః జూర, పంతవసుమతం.

అన్నా! నాపలుకులు నిజము. నీవృజయమార్జింపక మరలి వచ్చితినే నా యత్తగారింట మానముగ నే మోముః జూపుటయ కిష్టంబగును ఇదియద్యామని నమ్ముము.

సభ—చెల్లెల! లీలావతి! నీవంతగ వెళుచెడవేల? రణవీరు యూహవము వదలి మరల యీ పంసారాళ్ల వంబునఁ బడునంతటి నిష్ఠామనా నేను? ఎన్నటికి నటుచేయను నమ్ముము.

(ప్రభావతి ప్రవేశించును. శాంతమఠి లీలావతి నిమ్మిమింతురు.)

[అనుబంధము 6.]

ప్రభావతి—(నుభన్యనిజూచి) నాథా! అదియేమో యొక కింవది పుస్తకది. అది నిజమేనా?

సుధన్వ—బలుచక్కఁగ నున్నది. ఇదికదా ప్రావీణ్యము? కింవలన
యేమయునది తెలువక యందుల సత్యాసత్య నిర్ణయముఁ గావించు
చున్నావుకదా?

భావతి—నాథా! క్షమింపుము. పురుషులకు నున్నంత బుద్ధి శ్రీ
కవలెనుజే వచ్చును? మఱియేమియులేదు. ధర్మరాజుమొక్క యధి
రాజ్య మిచటికి వచ్చియుండ మరవాడ దానినిఁ గట్టివారఁట. దానిని
గాపాడఁ ద్రిలోక విజయుఁడగు విజయుఁడు వచ్చినాఁడఁట. వానితో
జోనినర్థం బులిపారించు నేడు పోవలయుఁడట. ఇది నిజమేనా?

స—రమణీ! నిజము. భువనైకవిజయుఁడని ప్రఖ్యాతినిఁగనిన విజయు
నితో నంగర మొచ్చి వాని బిరుదార్పి విజయ విజయుఁడని నేజేరిం
బహుదనములుగఁ గాచి యుంకిరి. అట్టి సమయమిప్పుడు లెటస్థించెను.
కావున నా యాస్థితాంధులుఁ ధర్మకలింపఁ జేయుటకయి పోవనిధ్యుఁడ
నై నాఁడను. నీ పెలవంద నిచటికి వచ్చినాఁడను.

భావతి—రమణా! నరుడు నేవల నరుడు కాఁడు. వారాయణ సమ
యఁడని నేనువిన్నాను. శరభాభిరుండుగు నరుని వారాయణుఁడు
కాపాడు చుండును. నరుని నీవెదిరించిన వారాయణుఁడు నిన్నెదుర్చును.
అప్పుడు నీవేమి చేయఁగలవు?

- నీ వయినే నెదిరింప వలెనచ్చే నేనియు మఱినికే నెదిరింప వలెనల.
- వారిని నెదిర్చిన ననువులు నిల్చునే వలయుమా రమణ వీరదనవా.
- పరిణేను పారి పోడితికేని మోక్షవర్జితవాకుఁ గలుగను గాదామణి.
- అనవశ్యునకు రారవాది దుర్గతిగాని వ్యతిరేకులులు కావ్రోడధిని.
- నీ లిరమణులు స్వర్గ కారణులు

నాభివ్రని ద్వివము మోక్షహృదునున.

ప్రమాదాత్మకు ననుమగు భూరిహ.

మమిలేదిని మంజ వే యోగములు.

మధ—రమణీ! నీవు పకలకాస్త్రాగమ విధులు చేర్చిన చేర్చివి నీజను
అయినను నా తండ్రి విధించిన కాలమానమైనది. తప్పితివేని నీకు
దండన నా కగును. కావున వేగమే నాకు సెలవిమ్ము.

ప్రభావతి—నాథా! పరలోకమునఁ గలుగు యమ దండనముకంటె
లోకమునఁ గలుగు నీ తండ్రి దండనపెచ్చా!

మధ—రమణీ! నీవలుకు దోషయుక్తము. శ్రీహరి దర్శనమునఁ జూచి
పంచలై పోవును.

ప్రభా—నాథా! నమ్ముఖమున రాయబారిమేలఁగి స్వస్థానము విచించునపు
చుట్టల. నేను ఋతున్నాతస్త నేటికిఁ జనునాజువి దింబగున
తుదినమిది. మఖసుండి విశాఖారమునైన జలదములు వర్షి
వేని, క్షేత్రమున బీజములంకురంచునా? అంకురాద్భవమునకుఁ గ
దివసంబిది. ఈదినంబున ననుఁ గూడి, యపవర్ణిదోషంబుపరయిం
బ్రయత్నింపుము. ఫలించునని నాయంతరాత్మదలుపుచున్నది.

మధ—ప్రేయసీ! నాచిత్తమంతయు శ్రీహరి దర్శనానుత్త ము
నున్నది. కాలము మోక్షితివేని నాతండ్రిదండనకు గుణియయి, ప్రా
ములు పదలునమయము తట్టించును. శ్రీహరి దర్శనంబు నాకుఁ పు
దుర్లభమగును. కావున నే ఋతుధర్మభంగంజైన నోపుమను నా
నా తండ్రియాధాభంగంబు నేయనోపను. రమావతిదర్శనభాగ్యం
పదలఁజాలను.

ప్రభా—రమణా!

కవి మనవతి, ఋతుచంద్రావతి

మనసమయమందు క్రాంతమగుచో, వానితో

దగుదనమగుచో, గూడల

ననుఁ బురుషులమనఁ బల్కువానిధుల్లెచో.

కావరి! ధర్మమార్గములతిసూక్ష్మములు. నీతిశాస్త్ర విచారులవి
 మున్నీయుఁ జక్కఁగ విచారించి స్వతులొనరించెరి. పితృతిథియు,
 తాతాతిథియు, ఋతుసమయము నొక్కమై సంప్రాప్తించినచో నవి
 ఋత్యములగు మొదటి రెండు తిథులకు గొణపడుంబుఁ గల్పించి
 మూడవదియగు ఋతుసమయపేధి దాటఁగూడదని స్వతులు
 పోషించెవా? ఈ విధిని దిప్పించానికి భూగపాత్యదోషంబు నాటి
 యున్న పలుకవా? భూగపాత్యదోషము ప్రాయశ్చిత్తాన్నియు కాదని
 తి విధులు వచింపవా?

—నాటి! నీపలుకులందు ధర్మమున్నదని నాకుఁ జెలియును. అయి
 ను నా మనము శ్రీహరి ధ్యానమున లీనమైపది కావుననీకు నేనవి
 ముబనులిడఁ జాలను.

—రమణ! నీ వనంగునిఁ గెల్వక యనంగ జనకుని గెల్పుటెటుల
 కావున నన్నీర్వాత్రుఁ గూడి యంగజనిఁగెల్పుము. పిదప నంగజ జన
 కుని నీకు సులభుఁడగును.

—ను! త్రిజగయుఁ వృక్షయిందుధార కపటత్రికా గూడెనెన్నకా,
 త్రిజగద్ధాతృడైన త్రిహరి పదాస్త్రీలుండె మించెగా
 విజయపాంతు నగింబునీచ్చె పతికైన్దిన్ద్రుడయ్యెనుడ
 క్కజమాభామల హాసభావములు లోకకైయు వెవ్వారినికా.

కదా! స్త్రీమహిమ. (ప్రభావతింగని) ప్రభావతీ! నీ ధర్మవాక్య
 లే గాక నీ దేహసౌందర్యంబును హాస భావ విలాస విభ్రమములుం
 నా మానసంబు చలించెను. కావున నీ యిష్టార్థంబు సఫలంబు
 నుండ. ఆలస్యంబేలరమ్ము.

[అనుబంధము 7.]

(తృతీయ రంగము.)

(సుధన్వుఁడు, భటులు, మాంసధ్వజుఁడు, శంఖలిఖతులు, శాంతమతి

తప్పజేల పూరిత కటాంబసము.)

మాంసధ్వజుఁడు—(పిడిరెట్టలుగట్టబడినసుధన్వునిఁ జూచి)

కా॥ ఓరీ! దుష్ట! దురాత్మ! దుష్టద! భలా! యుద్ధంధృత్తిగా, దురా
చారుడై, ముఠకేలోయిది, సిద్ధప్రయోగా, గాలముగా,
మిఠిగాననుజే నురయుపదలగా మీలొనె, నాయుజ్జ నీ
వీరికిగా జవదాటుఁగాఁడునె? నీ వింక మున్నబోలునే?

ఓరీ! సుధన్వా! నీవుపీర్వాగ్రగణ్యుండవని శకుమకువతో ననుబెంచితి.
పామునకుఁ బాలువోసి పెంచిన విధంబయ్యె. నాయుజ్జ యెట్టిబెట్టిద
దైనది నీవు వినియు నింత నిగ్గత్తముజేసితివి. కావున నీవంటిగర్వా
గ్రేవరులకు భీతిఁగలిగింప నీకుఁ గలనశిక్షయొకరైనది. (శంఖలిఖతులు
గని) రాజపురోహితులారా! ఏనునాకోమారుఁడనిదాక్షిణ్యముంపక
రాజనాథ జవదాటినవానికే దగినశిక్షయెట్టియో దానినిఁ జేలువుడ

శంఖ—మహాప్రభూ!

నీ ధర్మపాలుని యావతి దాటువానిఁ
లట్టుచును దక్షమగులైల భాంషమునను,
క్రోధవ్యాధుంబు; మన్నింపు దోషమునను
గావనటునీయుమా, భరాకాంత! ఓవి.

భూమి! నీనిని జలజలఁగ్రాగు నూనెలోఁబడఁద్రోయుము.

అం—(భావలనిజూచి) భటులారా! వీనినిగొనిపోయి దయచేసి
వేరొందవలెను. నూనెమట్లంగాచి, వీనిని ద్రోయుడి (ఇంసుకదొంగ
అనిచింది) ఓకీ! వీరు రాచకొమరుండని దయచూచి యేకాగ్రము
మోసము సల్పబూనెదరు. నూనెగొచి యుంచుడి. నే నెరుటనుం
శోషింతువైత.

అంతిమతి—ప్రీతిగా! ఈకొమారునిపై నిందితలమేల? వీరినిదొంగ
మం నేమొకర్చెను! కాలదొంగకు మీతెను, గాని కదవమునా
వెనుదీసెనా? సదాకాలము హృదయబంధుర క్రీడాది ద్వారంబు
నేమిటని యీ చిన్నకొమారునిపై మీకిందటి కోపమేల! ఎవరికిమీ
మీకు కోమలమని పేని యంగము రత్నలము నెట్లునెంచును
నాథా! నలదీడండవ.

అం—ప్రీతిగా! రాచకార్యములలో నీవు ప్రవేశింపకు. రాచకర్మము
లతిసాక్షుములు. రాజసేనులంకు, సతిసుతి బాంధవ్య చాక్షిణ
పక్షపాతిములు లేవు. కావున నీవివిషయంబుల మిన్నకయుండుమన
గృహమునకు వెడలుము.

అంత—ప్రాణవతి! క్రొన్ననవిలుకాని బోలురంధము గలిగిన చిన్నచిలుక
పైనింతటి క్రూర్యము వహించిన గతియేమి? గోరువెచ్చని పిటిక సహ
నవినిని మృదుతిరాంగము, చలచలమని క్రాగునూనెలో మునుగింతు
దినా? నాథా నలదీకకల దండవ.

నీ వెనుకొద్దరేడిదల ముడిమొక్కవని కరుణార్థివృద్ధినిగదానకుని.
నీపాదకంజములో నిరముఖ్యునంకు, ఎవరాగమునఁగాంచి వశ్యునకుని.
మరలచిచ్చాక్షిణ బురమిందనీదు కోపరేడిదలుఁ గొనును, రహు.
ముచునుఁ బెట్టెదన ముదనరే ఎగునమ్మఁ జొచ్చియెదుకీరి, మానునమి.

గీ ఏమియెఱుంగనిమధుల యెమ్మెకాని,
 చెలఁపులకున్న నిలువగు చెలఁపుకాని
 నీతివధులకు నెలవగు నీటుకాని
 జంబోలెగొ, వదలమా, చలమనూని.

నాథా! నినుఁబతిమాలికొని నేడికొనియెద, నాస్తీ పుత్రప్రా
 దాశంబిమ్ము.

హంస—నాథీ! నీనీరీతి పుత్రమోహమున వాపోవుట నిరర్థకము భక్తి
 ధులచే గట్టఁబడిన నేను నాసూను విషయమున మాత్రమావిధుల
 న్యైతిక్రమంబుగ నడవఁజాలను. స్త్రాగ్ధ వర్ణముగును గావున నీవి
 మందిరంబునకు వెడలుము.

తాంర—(హాంబి నిట్టూర్పువినుచుచు దుఃఖించుచుండును.)

మధ్వ—తల్లీ! ఏమి యీదుఃఖము? ఏమి యీయెఱ్ఱనము? ఏమి
 యింతటి వ్యామోహ వారిధి? మునిగీతివి? నారదులచే మును
 నీవీనిన బ్రచ్చెఱ్ఱనోపన్యాసఫల మీరీతిఁబడఁమిందెనా? ఈనది
 సతి, సుతులెవరు? షీతిలోఁ గారణాంతరమునఁ గలిగిన యీతాం
 వ్యము పతమా? సారములేని సంసారములోఁజక్కి విమోహపాశ
 బులఁ గట్టఁబడి, వియోగమున దుఃఖించుచు, నిత్యవస్తువును యా
 పక యుంట నెవకోసరింపఁ దగినవని? అభ్యాత్మతత్వసారంబుగ
 నిత్యవస్తువును నమ్మక, మాయీ ప్రపంచంబున మునిగి యెడ్డియ
 నేను, నాదియనెడి యహంకార మమకారములలోఁ జక్కి విషయ
 ద్యనుభములసాక్కి యభ్యాత్మసారమునకు విపరీతాంధు గల్పిం
 భ్రమింపఁజేయు నాస్తికులరీతి, నీవు నటించుట కేవల విస్మయావహ
 ముగ నున్నది. నీసుతుఁడగు నేను నీనుండి పాపిపోయెడినేయను చిం

గదా నిమగ్నమవుచున్నది. నీకుగల నానుకూలమునకు నా దేహము
 కారణమా? ననుచుండియును నాత్మకారణమా? నీకుగల దేహ-
 తత్వాన్ని విశ్వాభావమున దీనిని గనిచ్చుము. నెమ్మదిగనుచును
 (తెల్లదీనిఁ జూచి) నాయనా! నీయూపతి ధర్మశాస్త్రముమతి ననుసరించి
 నది. నీయూర్జిత కలశమునుకూరంబని, విద్యావిహీనులందురుగాని,
 యించుక తెలివిగలవారగు. సమస్త జనులను ధర్మవిధులను చతువు
 లచే గనుచును రాజు దేవాంశ సంభూతుడని పేరొందును. అటు
 కాడని కౌలవాది సరికంబుల బాధపడును. నీమండ పెదవీర యూర్జిత
 శ్రీహరి యాశ్చర్యమి సేదలంది సుఖముగ నానందమయుడిగు శ్రీహరి
 మరణ కమల నేవత్త వోయెడి. సెలవిమ్ము. (భటులనుజూచి)
 భటులారా! మీపతి యాతి సతిత్వరగతి నలుపుడి. అలస్యము
 నలను. రండిపోవుడము.

(సుధన్వుఁడు భటులునిమ్మ)మింతురు.)

స—హా! హా! ఇంతటి భీరుని, శ్రీహరి ధ్యానై కపరుని, కొమారుని,
 కూరిదండనకు గుఱిచేసి నే నీ భరనున్న సేమిప్రయోజనము? మరల
 పోకతూరి యాకొమారుని మోము గన్నులారఁ జూచినచెప్పె.

(నమ్మ)మము.)

చతుర్థరంగము.

భటులు, సుధన్వుఁడు, శాంతమతి, హంసభస్మజఁడు, శింఖలిఖతులు.

[అనుబంధము 8.]

—(తెల్లదీనిఁజూచి) రమ్మ! మరల నీవేల యిచ్చుకీ వచ్చితినీ? శ్రీహరి
 ద్విగ్రహమును నామనోబుజ నీకును స్థాపించి, రక్షేవాపరత్వ

మున మైముటని బాహ్యప్రపంచంబెప్పియుఁగానక యుండెద. నీ
చింతించుచు నాయెదుట నిలిచితివేని నాకు మనోనిగ్రహంబుకాక
కావున వెడలిపామ్ము. వేడికొనియెద.

కాంతమతి—నాయనా! వెడలిపామ్ముని నీవాదువువుగాని నిన్ను వి
యోగయమగై నను నిద నాకు మంచు కాకయున్నది. ఏమిసేయు
నుధ—రెల్లీ! ఈ వ్యామోహమునుండి జ్ఞయోజనంబులేదు. అలస్య
వలదు. పోయిరమ్ము. నీపాదములపైఁ బడివేడికొనియెద.

(అనుచునమస్కరించును.)

కాంత :— నీ॥ చరిత్రదధ్యానైక పరతమించితీశనిఁ దత్తలైలము కాంతిఁ దనరుఁ గాత
క్రీపతిసే సదా నేనితు శేనియుఁ దత్తలైలము కాంతిఁ దనరుఁ గాత
కలనైన నొకపాట కార్యముఁ శేయశక్త దత్తలైలము కాంతిఁ దనరుఁ
చరులను నొప్పించు పనిసేయశేనియుఁ దత్తలైలము కాంతిఁ దనరుఁ గాత.

నీ॥ అత్తమాముల కమరక్త నైతిశేనిఁ
దత్తలైలంబు కాంతినిఁ దనరుఁ గాత
ధన్యమాంగంబుఁ దప్పనిదానశేనిఁ
దత్తలైలంబు కాంతినిఁ దనరుఁ గాత.

తనయా! శ్రీహరిని ధ్యానించుచు నీ తండ్రియ్యాబంధుఁడవు గల
హా! హా! శ్రీహరి ఈలోకైక విఖ్యాతుని, ఈ యభిమాన
ఈ హరి సేవాయత్త చిత్తుని, ఈ సుందర సుకుమారుని, ఈ మా
త్మసేవా ధురంధరుని, ఈ సకల సజ్జన సఖుని, ఈ నీతికోవి
ఈ సదాచారసంపన్నుని, నీచరణ కమలారాధనాపరునిగఁ జేసి
సుఖముగాఁ బోషింపుము. (అనుచు వందనంబిడి సుతునిఁ గౌ
చుకొని) నాయనా! నీ మోము ముచ్చట యీలోకమున

కాగ్యము నాకంతటినుండి లేదాయెగా? నాకిదియే కుదిరూయెగా? అనుచుఁగ్రిందఁబడును.)

స్వ—(తండ్రికివందనంబిది) నాయనా! నేనెప్పుడును గాని ధర్మ మాన్గఁబు వైదలి నడచింపవాడనుగాను. నీయాజ్ఞాకిరసావిహించి తల్లి తండ్రులముఁ మునుఁగనేలయపడను. వీరక్షత్రియుఁడనై శాత్రవవీరుఁ డుఁగాగ్రమును జయించి వీరస్వర్గము నందక యాదుర్మరణంబునకుఁ బుట్టిమైతి నే యను భయము నెన్నెంచివది. ఆయినను సకలదురిత భంగపహరికుండగు శ్రీహరినిఁ బూజించి నీయాజ్ఞ ననువేర్చెదఁ అనుచు శ్రీహరికిఁగోల్పాడిది.)

సీ॥ కాడచే ప్రహరఁ గంటంబువచ్చుటే భూరిహిగ్రాకు నుండెడిల్లి
ప్రాసఁచే బాంఁ భూరిమృగ్యులెనాచి యొక నశభంబు నరయఁజూచి
ఇయ్యచే నరుచ్చ మిచ్చని వేడిన మృచునుకు లేవోప యుకునిఁ కేసి
కట్టచే సాంబాజ్య పట్టంబు గ్రువువఱు దండ్రపరిధివింపఁ బడఁజూపుడు

సీ॥ అట్టియమృతముఁడనోద్యుఁ డయ్యుకుండు
వాదిమగ్ధునిఁ బోరుండు సఖిలలోక
సాలకుండును గరుడాల పాలఁడెలఱుఁ
దొక్కొక్కన్మనిఁ బ్రోవఁచే మొక్కలంది.

[అనుచుఁ దైలకటాంబసము సరసంజేరి.]

జనువారాయుపప్రసాద హరి యోసారంగరక్షచరా
జయగోదంబ, రమావతి, మూవారా, సర్వరూపోక్తరా
జయతీతాంబర నానుడవ, వృహదీ స్వామీ, నిమగ్దఁడెల్ల
విమనీశివ్య శరీరమృదంగ దెంబలందున్ గోరెడన్.

అనుచుఁ దైలమును దుముకును. అందఱు హా హా కారములతో
చచ్చివడి నిలిచియుండ, సుధన్వంతు లేచి.)

పంచమ రంగము.

యుద్ధభూమి.

(అర్జునుడు—వృష కేతుడు—సుధన్వుడు—పాంసధ్వజుడు.)

వృష కేతు—

అనుబంధము 9.

నాయనా! నేనుండజగదేక వీరుడవనివిఖ్యాతినందిన నీవేల యా
రునెదిరింపవలెను? నే నేమిచేతకానివాడనా?

—బాలకా నృపకేతు! ధైర్యశ్రేయవరాక్రమములందు నీవునాకు
అను నేమూర్తియు దక్కువకాదు. అయినను నిన్ను గనుజెప్పవేయ
కాచి నిరిమ్మని నా తల్లియగు కుంతియాశ్చయిడినది కావున నిన్ను
విలదిని నేనేయుద్ధమాడఁ దలంచితినిగాని నీయందు బలహీనతనాకు
పించికాదు. నీ కుంతియొక్క గుతూహలముండెనేని నీవేప్రారం
భమున యుద్ధమునకుఁ బోరంభింపుము.

వృష కేతు—అటులొసర్చెద (సుధన్వునిజూచి) ఓరీ! యుద్ధమునకు వచ్చి
తిరిదితివేల? యమ్మ, లేదానాపెన్నెడి క్రతుహయమును వదలుము
—ఓరీ బాలకా! నీవర్జునుని కుమారుడవా?

—వీరనరా! వీరాధివీరుడగు కర్ణుని కొమారుడను. వృష కేతు
నానామము. రణమునకు వచ్చి వ్యూహావలేల?

—ఓరీబాలకా! నినుజోలు పసిబాలునితో సంగరమొనర్చినా
కు సమ్మరముగ లేదు. అర్జునుడొడింప, నివటికి వచ్చినాడను.

ప్రభు—ఓరీ మూన్తా! లోకకర్తయగు, మా హేశ్వరుడే ఘోరము నెఱపింపజేయుమొండఁజాలక తనపాశువులెంబు విచ్చేరునునది సేపువివహరింపజేయును నీకుఁగండకావరమా? బుద్ధిమాంద్యమా? ఇంటగెలిచిఁగెలుపుమనుకీతి పిల్లవానిని నన్ను గెలిచిఁ పదపఁగదా నా పెద్దలతో బోవలయును. లోకైకవీరుడగు పాదురితో సంగ్రామముజేర్చి నణంబునందె సుధమృదవి, పుష్ట పేదపొందుటకా నీవాభ్యున్నతుని సంగరంబుఁగోరెదవు? ఓరీ బుద్ధిహీనా! నన్నెరిగించి బయించి పఁగదా క్రీడితో బోవలెను. ఇదిగోమొదటి బాణముయోగమున నేకండుకావరమెక్కిన నీ నాలుకఁ గత్తరించుచు.

అనుబంధము 10.

మొదటికోటలు—పోరుఁగోరితివని నిర్వహ, బాధిజాన్యుడ చక్కఁగఁ
భరవృత్తినిఁ బూనినాకఁగ, తీవ్రభాగముచాళరా

మధ్యస్థ—కోరుమూయర హెచ్చుమాటల, కొప్పిపాలక కేలరా?
కారుకూఁతలపంగరించిరి, కాదురా, రణమానురా.

ప్రభు—మీరమీఁదఁ మాటలాడకు, మీనుద్రుల్లఁగఁజేరురా?
ఘోరపాదసమిష్టిరాయిని, కోరునీరుధిరయరా?

మధ్య—లోరపోరిక ముదిరంబునఁ, బూలహస్త్యనమంపరా
ఓరులయలె, మాటలాడుట, క్రమమునుజేమిరా.

(అనుచునొకరిపైనొకరు బాణములువేసి యాబాణములను నెవఁ
నేద్రుంచివేసి)

ప్రభు—ఓరీ సుధన్నా! నీతలిదండ్రుల పుణ్యవశముననో, వైవాహిక
ముననో, నా బాణంబు వ్యర్థమయ్యెను. అమోఘముగు ముఖము

అనునానాం లీమూరిఁ బ్రయోగించెద దానిన్వెట్టు తప్పించు కొంట
బాగాచెద.

—అరీ! పొట్టకొవ్వివ బాలకా; గురుమఖమున రెండు మూల
బాగాప్రయోగములు జేర్చుచున్నమాట లాడెదవు? ఇదిచూడ నీగురు
బ్రాహ్మణ సకుమారాలు జేర్చినారుగాని కరప్రయోగము జేర్చుకొరిగి
జరిగెను.

—అరీ! హెచ్చుమాట లాడినా గురువుల నిందింపకు. నీ జహ్ను
ప్రేరేపెద.

మానవి వృత్తిము.

భూరిఁ శోణమధఃకృతిమాటలు, దీకవియాద్యలాశేల యింక
పాదుననిల్వ. పొండు నీదను, పోణిమి నాకెక్క, నీలగనక
—చేరినీగురుఁ జెంతకుచ్చెక్క, చేదనుయన్దెమునీకునింక
నాకయ్యెను అనుచు బాగుములుజేసి వృత్తలదుగురు
నాసిమిఁగాంచెద నాసియుఁగొల్పెద యుత్తమునక.

—కమల విలచిత వృత్తిము.

చమిత చమిత, చదువను బాణము
ముదాను యనునల నిలఁచిదేయవను
కనుకను నిలువను కుఠిమును బలె
కడఁకు మదిఁకు పిఠికిఁగొలఁకు.

—మనుమ విచిత్ర వృత్తిము.

అనుకుని కూరుంబిరిగము గాంచ
కెదనుమనేసి, కడివత్త మాటక
అనుకుఁదొక్క, జడియకనిల్వ
కడివముఁదొక్క, నిలఁచెదవిమ్మ

(అనుచు బొణములు వేయవచ్చి వ్యర్థమగును.)

వృష :—పోటమనిసియం పోర
మాటలచక్కరా, పోరా
యా: పోటమనిసి, పోర
కేటచెప్పుకరా, నిజం

నూతన వృత్తము.

మధ :—సాటిలేనిదిరా, యానా
యా: పోటమనిసి, పోర
మాటలచెప్పుకరా, పోర
కేటచెప్పుకరా, నిజం

మదన విలసిత వృత్తము.

మదన విలసిత
కదనము నమసి

వృష :—మాదనముం గలయె
యెదగను శరముం

మధ—నరలికా వృత్తము.

నరులగు బొణం
విదాన, ప్రాణం
బహుల నిష్కం
విదాన, గొట్టం

(ఈ బొణమున వృష కేతు మూర్ఖులను. అర్జునుడు వానిం
ముందటికి వచ్చి)

అర్జునుడు—(సుధనుద్వహి జూచి) ఓరీ! భీష్మ కష్టములను జయించి
యుదని ప్రఖ్యాతిపొందినవాతో యుద్ధమునర్హు నీవుసాహసించెద
నీ ధర్మమునే ముచ్చితి.

—అర్జునా! కుర్బిరికవలమాడ్కి నీ పరాక్రమము పేరే పొగడికొను
 మాచాలత్వము, నా పిననేమిప్రయోజనము? కీర్తికృష్ణుని సాంధ్యనా
 యము నీకు లేకయుండినచో నీ వెన్నిదికములకు ముందోయమునంద
 యతిథివగుచుంటివి. ఇదియెవరికి? దేలియనివిషయము? చెప్పకొని
 కనుబాటనునియెంచక సిగ్గుమాలిభారతయుద్ధము నందలి నీ పరా
 క్రమము బాగుగొని యుదవే! స్తుతులపై నీ కంఠటియ పడియుండిన
 మానవేతనము లిద్విబ్రాహ్మణులను నియమించి దేశదేశములకు
 పంపరాదా?

—(కోపమున) ఓరీ శత్రుమూర్ఖా! నిన్ను పుట్టినేను కన్ను తెరి
 పేయెద్దముమగనులారా! జూచియెఱుంగని నీ వానాపరాక్రమము
 పండియించుచుది?

—అర్జునా! అలకనిపుచ్చము పల్లములమఱుగుదాగియున్న నీ
 వాయువిశేయున వెలిగిపడి తనపరిమితును దిశదిశలవ్యాపింపజేసి
 నిధంబుననే నిదివఱకుఁ బెద్దలమఱుగుచుదాగియున్నను నిపుడుయు
 నీ నీకలిగినదికావున నాపరాక్రమము వెల్లడింపజేసెద. ఇదిగోనా
 నైపుణ్యంబుగా పేద. యుద్ధమునకు సిగ్గుజపుగిమ్ము. నీదివ్యాక్ర
 ముల మహిమముగదా పుము.

—ఓరీ పాగురువేతా కండకావరమునఁగారు కూలెలుగూయుకు. పు
 రుషునీరుచల్లిన నడఁగుధూళి వహికాలదలధరంబులు కావలయునా
 పుచ్చవేసికఁ బాఁదోమల నడంప మువ్వునిసాహాయ్యంబుగావ
 నువా? నినుబోలుబాలునిఁ బిలుకుమార్చినాది వ్యాక్రములుగావ
 నువా? నెడఁగుమాటలుచాలిక. నీకునకుమిడిసిపాలురెగిదు.

సుధ—అజ్ఞానాః శ్రీకృష్ణుని పాపి ధ్వమపేక్షింపక నీవు సంగరంబొనర్చవలె
నీ ప్రాణములు నిలువవలె తెలియుము, ఇదిగో నా హితశరంబుంబుది.
దీనినెలుకొప్పుచు నొందు నోపరీక్షించెద.

అనుబంధము 11.

పంచ చామసము—అరాతిశయమగునట్లు సానునన్య మిశర

మృత్యుమృత్యుగ్రుచ్చి కేలఁగూల్పు, యోధవీరవాఁము

సుధ—సరీసృపాశుగంబుఁజీల్పు, పాపవీరశస్త్రమో

ద్రుమాశరాణధారికిపు ప్రాణమప్పగింపుమా.

ఓరీ: సీతర్పణాంబును నాగారుడబాణంబును దుండచితి. చూచితివియో.

సుధ—ఓరీ: అజ్ఞానాః నిక్కిమాటలాడకు. నీ వేషరాక్రమ వంతుడవని
సాక్షాతు. దాడితన్న నాని పలవన్న వాఁడుండును. పోదమానివం
దెరముజేరుము.

సుగంధి పృష్ఠము—సోరుమానిపోదహీన, సోనిసీఘ్రనిర్విపక్వ

క్రూరబాణానామేపి, మాల్తువిమ్మ మేదివిక్వ

అన్య—నోరుకు మాటలేల, నోవ్వకేల నిర్విరా

కూరధన్యహస్తంపు, నూటిసితుఁడెద

ఓరీ: సుధవాన్య: ధీరునిబలెమాటలపోటుఁగూపకు. అదిసూరులధర్మ

ముకాదు. నీవుయునెదులఁబాడె యురంగసంగరంబున కర్ణుఁడవుగాను
యోధవరులఁ తేరికకంశరములకోర్చి సంగర మొనర్చినమధుఁడవుకా

సుధ—ఓరీ: సన్యసాచీ: రణరంగమువదలిపోవనే నేమి రచుడివా? పోరు

ముగిలఁగూఁడు నాశీవేషమును బూని యంతఃపురంబున నద

యంనుచా? నీకుగలనూ యలవాలు నాకులేదు. బుద్ధితేనీమా
లాడకు.

మ. బుద్ధిబాధ్యో మామలూడకు పాపమయింటికిమీ యీ
యబ్బొంగము పీడిచాడితే యువంబు చల్లాలి

అ. — ఉత్తరీయ పరాక్రమా వ్యసం దుష్కుఃకృష్ణ, వెయ్యె యెడ
క్రుష్ణైయింబు చూడరాదని నోరుచే బలాని బా

ఓరీ: బాలకా: నీ నిలుబ్రోవునూటలాడకు. నీ పొగిరిడింబు నాణ
బుప్రయోగించి నీ పాకవిడంగజేసెద: ఇదిగో చక్కగనూనుమీ
బానాదారు.

మధ—ఓరీ: ఘోరకా: శీతసాగరభట్టమరీతి నీకు విషయనామంబు గలద
కరింపకు.

మోస వృత్తు—విజయం:చమపి, వినుడు:కెలచు
విజయగమనీ, విశిఖి:మ

అమిమ:డు—కుజమలకు:కే, కురుమమరణం
బావారులం, స్త్రీ విజయమనా

ఓరీ: మధవా: ఈ నానిశితబాణంబు నీకుమరణంబునిధ్ధంబు. ఏలయు
రికప్రాణంబు నోర్చోయెదవు. అభవరాశ్వము నాయుక్తనవచిరణ
ప్రాణముగాపాడునుము.

మధ—ఏమీ: అర్జునా: ఏమి ప్రల్లవంపు:లంకులు చలి కెదవని బట్టి:వా
యమువదలుదునా? పట్టభద్రుడయిన నారిచ్చడియి:హాయంబు:హా
మేధంబు:ర్చ నమక్కొనాదు. నీయగ్రణంధకు భర్మరాజ సాంగోపా
ముగ నశ్వమేధమొర్చ నీపుదలంతువేని భారతరణంబు నీకు విషయ

బాష్టంబియిచ్చి శ్రీహరిని నీసాన్నిధ్యమందుంచుకొని యుద్ధమున ద్వుము
అత్తైవంబు నీ సన్నిధిలో లేనిచో విముఁ బోలునహస్యాద్భుతులనై నను
నే సుపసేయను. హెచ్చరిక.

అర్జు—ఓరీమూర్తా: ఒకరిసాహాయ్యముపై నాధారపడిన పరాక్రమంబుది
యెంతి? నినుఁబోలుదోమను విదిలింపఁ బ్రయోనిలముగావలయునా?
నినుజంపకవదలిన కారణంబురఁగదా నీ క్రొవ్వుహెచ్చెను. ఇదిగో
యీశరమున నీ శరముదఱిగెద.

అర్జున శరము—శరములు పుడే, రుణగోళ శరము
వడియనుఁగనుమా, పడునగు శరము

అర్జు—శరముల శరము, దుశ్శరీర జనుమా
కడకకడుపుమా, భువనము గనుమా

ఓరీ యర్జునా: నా పనియంతయు నీ శరములద్రుంప సరిపోయెను.
ఇంకనీశరముఁ ద్రుంపఁబ్రయత్నించెద.

అర్జునక వృత్తి—పాశుపతాస్త్రంబిదిగో
నీ శరముల ద్రుంచుపడి
ఈ పునకుఁ మ్రొక్కుమనే
నా శరణంబు గనుమా.

(అనుచు శరము వేయఁజ్జనుచు దూరమునకుఁ గొట్టికొనిపోయినట్లు
బునును. సుధన్వుఁడు సంతసంబున మఱిగను నిల్చియుండును. అర్జు
నుఁడు మూర్ఛఁదెలిసిలేచి.)

అర్జు—ఏమియచ్చెనువిది. పసికరమున నేద్రోణాచార్యుల సరిసమస్త
షనలిపిశస్త్రాస్త్ర విద్యసంపూర్ణముగఁ గలదితి. అవిద్యయెల్ల నీ యోధ

విరునియెడవమ్మయ్యెను. కాలకేనుడ్యసుర వరుల యనువులవెన నా
 ద్విర నాకేరచార మీకుమారుని శరీరమంటదాయెను. కేరాతరూప
 బువచ్చి యాశ్వరుని భుజబలంబున మెప్పించిన నా సత్వమీద
 బునియంకు నీరాయెను. ఖాండవవహసమున సురవరుని బలధార
 లణచిరన్నా నారాచపరంపర, యారాచపట్టియందు బూడిదెల
 హూమమురీతి ఫలింపదాయెను. ఉత్తిరగోగ్రహణకాలంబున భీమ
 వ్రోణ కర్ణకృపాశ్వీభా మాడియోధవరులయుక్కు జెంచిస్తంభింప
 తేసిన నాసమ్మోహనాస్త్ర సామ్యమీకుమారుని బాధింపదాయెను
 భారతరణంబున భీష్మకన్దూరులపై ఫలకాదిననువయుక్తమయిననాశస్త్ర
 స్త్రములెవ్వియు నీయోధవరుని నంటవాయెను. ప్రారంభమున
 శ్రీహరిని నీ సాహాయ్యముగఁ బిలిపించుకొమ్ముని యాబాలుఁడునా
 హితముపడేకంచెను. దానినినే సుకుసేయనైతిని. ఫలమనుభవించితి
 శ్రీకృష్ణ నారధ్యసాహాయ్యములేనిది నే నేమియుఁ జేయనోపనని యి
 చుగదాచెలిసితి. ఇపుడేమాయెను. అరమావతిని ధ్యానించెద.

క॥ ఆరిదరగర, యరదరగర

భువనంబున కాదిదమజ, కంఠకుకారా

సురవన కుభకర, కదరా

కర, కృష్ణ, వాసుదేవ కమలా కమల

(శ్రీహరి సాక్షాత్కరించి నిలిచి.)

శ్రీహరి—అర్జునా: సన్నేల దలచితివి? నీకేయావదయిపును తటస్థించెను.

అర్జు—స్వామీ: సుధన్వదను యోధవరుఁడు నాసేనసంతయు నోడిం
 ప్రవృత్తమైనది నీరులజయించి నన్ను సుకుఁగొనక నాపై రిపుశరంబుల
 సారిందిహావంబునఁ బడనై యెను. సామ్యసిలియూనిఁ దెచ్చుకొ
 నీ నామధ్యారంబునలిసితి.

శ్రీహరి—ఏమీ: ఏమీ: భిష్మద్రోణకర్ణాది వీరులఁజంపింపితి ననుఁజాలు
పరాక్రమవంతునిఁ బసిబాలుఁడోడెంచెనా? భారతరణారణమున నిలిచి
రాజులనేకు లుహరిభక్తులుగావుననీవు జాగరూకత నుండుమని ప్రారంభ
భముననే నీకు నేను హితోపదేశంబొసర్చితి. దానినినీవు నరకునేయక
గర్వపడితివి. ఇపుడేమాయెను మరలనీవు వానితో యుద్ధమునకుఁ
దొడరుము.

అర్జు—మహానుభావా: నీవు నిరతమునాసుననిలిచి సాహాయ్యపడితివేని
వానిఁజెనకెడ. కాదేని నీసముఖమున నేపడి ప్రాయోపవేశ మొనర్చెడ.

శ్రీహరి—అర్జునా: వెఱవకు, నీ జెంబడినేనుండెద.

మధ—(శ్రీహరినిఁ జూచియీశందాగ్ధవమున మునింగి మానసి కాభివం
దనం బమర్చును.)

శ్రీహరి: రమాపతి! అనాథరక్షకా: అపద్బాంధవా; నీదివ్యవిగ్రహంబు
గనులారంగని ధన్యుఁడనైతిని; ఇతనాకీయిల వలయునదేమియులేదు.
అయినను నావైరికి నీవుసాహాయ్యపడితివి కావున నీయిష్టాంబు నెది
రింపనేనమర్థుఁడనుకాను. నీ దయమఱవకు.

(అర్జునునింజూచి) శ్రీహరిసాహాయ్య రహితుఁడనై నీవెద్దియునుజేయు
జాలవనిప్రారంభముననేనీకు నేబోధించితి. సామమున నా బోధన నర
కునేయనైతివి. దండితుఁడనైవింటివి. ఇపుడుమరల నా తోయుద్ధ
మొనర్చినమకట్టితివేని ప్రతిజ్ఞాపూర్వకరణమొనర్చుము. నేనును నీ అలె
కపథ మొనర్చెద.

అర్జు—(కోపమున) చలుకుములుకులననుఁ జేరకను. నా యొనరించు
క్రతిజ్ఞవిధుము. నిన్ను.

గీ॥ కాకకనముల మాఁజేరుఁ బంచగీని
భాగ్యచంకల రెల్లరు నడకగతినిఁ
బొందుదును పుణ్యహీనుల చందమాని
ఁడఁ; యింకనీడు శపథంబు వివరణవలన.

మధ—ఓరీ: అర్జునా: శ్రీహరి చరణాంబుజముల మనోవిధిని నుంచిన
దేయకపథంబును వినము.

గీ॥ నీకరత్రయంబు నీటుఁదేయకయొగ్గు
భూమరాళిఁ జంపుపుణ్యహీను
గతినినందుదేను కంజాక్షత్రాలకా
నంకమిదియవినును పొందుకనయ.

కృష్ణుడు—(అర్జునునిముందఁజేరి చిలిచి)నివచ్చి) ఏమియర్జునా: ముందు
జెనుకల నా లోచింపక నరననున్న నన్నైననుగక నీ వింతటికఱన, శప
థంబొనర్పనగునా నిన్నెదిరించు యోధవరుఁడెవడనుకొంటివి? నాభక్తు
లలో నగ్రగణ్యుఁడొకటియేగాక యేకపక్షీవ్రతుఁడు. శస్త్రాస్త్రవై
పుణ్యము నీ కంటెపాచ్చుగఁ గలవాఁడు. ఇపుడేమిసేయఁగలవు?

అర్జు—కృష్ణా! నీ యేదైనముక్తికదా నే వింతటి శపథంబొనర్చితి. నీ నా
హామ్యసంపద నాకుఁగలదనిగదా నే గర్వించితి? నీ కారుణ్యతి
శయంబు పాఠశ్రులపైఁ గలదనికదా ధర్మరాజేయకృష్ణమేధయాగం
బొనర్చి నమకట్టెను? ఇట్టికాలంబున నీవు నన్నీరితినిదుర్నాహును
జేసినచో నాగతియేమి?

శ్రీకృష్ణ—అర్జునా! భయపడకు. వినునేవిదలను. ప్రారంభమున నే నోస్త
నగిరినెత్తి నోపాటురగాపాడిన నా పుణ్యఫలంబు నీశరము నంధా
పించి ప్రయోగింపుము.

అర్జు—బావా! అటులనేమొనరించెద (సుధన్వనిఁ జూచి) ఓరీ! కు
వరా! ఈ నాబాణమున నీ కుక్తుకఁ ద్రవ్వగదా నాశము.

ఈ పాణిగండి నీవువరా! యక్షగునుమగ వచ్చెడుగ
కొగటంతును, కలఁడరా! పవ్రహీనకఁ జెప్పెద

మధ—దుగమువంతున నీదుగముగ దున్నిచెలికిఁ జూడరా
శరమువేల్చొక బండుమిళ నీశఃజూపెద క్షణవా.

ఓరీ! నీ శరధారనుదారియందే నేడునిమితి! దీనిముండియెదటి శ.
భాగము రిద్దపోయెను. ఇకనేదీ నీరెండవశరమందుము.

అర్జునుఁడు—(కోపమున రెండవ శరమందును)

శ్రీకృష్ణుఁడు—అర్జునా! త్వరపడకుము ఈ తూరనీ శరమురంకు నాభా
భారముగా ఫలంబురొప్పింపుము. (అర్జునుఁ డట్రుంగునరించి సు
న్వనిఁ గలి)

అర్జునుఁడు—ఓరీ సుధన్వా! ఇదిగో నా రెండవ శరము దానిభా
గముము.

వీరవృత్తిము—కాకశరమిది శరముమా

నీరణమొనన నిలువఁగదా

(అనిబాణము వేయును)

మధ—కూలముండి కుడుము నీ

కాకశరమున, వీరవృత్తి.

ఒరీ! చ్చూనా! నీ శరణున కరంబునైనతము రిత్తపోయెను. ఏదీకీతిం
కవధసారంబు దానిరుచి నిండుక చూచెద.

అర్జునుఁడు—(శ్రీకృష్ణునిఁ జూచి) మహానుభావా! ఈ యోధవరుని
నా నత్వంబుడంగిపోయెను. నా గిర్విభంగంబుచక్కనై నీచింతటికా
ర్యంబు తట్టింపఁ జేసితివనినే నమ్మెద. శ్రీకృష్ణుఁడు పాండవ పక్షచే
తియను నామంబు, నేటికీ నసాధ్యకంబుయ్యెను. కానిమ్ము! శసభమూ
నిచరితగ మూఁడవశరంబు ప్రయోగించి యదియు రిత్తపోయెనేని నే
గ్నిప్రవేశ మొకర్చెద.

శ్రీకృష్ణుఁడు—అర్జునా! ఇంతటియాశ్రోశమువలదు, నెమ్మదిగ నుము.
ఈ తూరి నీ శరము మొవటిభాగముఁ బ్రహృతేజంబును దుదినినూ పే
శ్వర తేజంబును నావహింపుము. మధ్యభాగమున నాలేజంబునిరికి
దానినొ సంచారంతును.

అర్జునుఁడు—(అటుల నుండి సుధర్మనిఁ జూచి) ఒరీ! ఈ తూరిని
యిలకుఁ దప్పించెదఁ జూడుము.

శీర్షిక—భూరాజ శరంబుఁ బూనిరి నాజి విభజన నరంగం
మదవరాదులైన శక్తిమె, చూడమా, చిత్రేయంగం
నిగతమౌత్ పదంబు నీకగు నీరజాత్మకం గాంచుమా
భునుయోధుల న్గమందు నుదాశీర్షిని పొందుమా.

(అనుచు శరమువేయ సుధర్మఁడు దూరమునకుఁ గొట్టి కొని పోవలెనా
నంబు శ్రీహరితేజంబునై కన్య మగును)

శ్రీకృష్ణుఁడు—అర్జునా! కంటిపియూ యామోధవరుని నైవోపాస
కరీ. ఏకపక్షప్రవర మహిమ. శస్త్రాస్త్రప్రావీణ్యము. ఇంక కీ శూర

నితంత్రి హంసధ్వజుడు పుత్రుని మరణించువని వ్రుద్ధుడై నిన్ను
దాడును. వానిని జయింప నీ విశముగాదు. కావున నీ విందు
దూరమ్మున నుండుము. వానియుద్ధమంబు నేను వేటాక విధమున
మరిల్పెద.

అర్జునుడు—బావా! నీ యాజ్ఞను శిరమానికంబుగ ధరించెద. (అనుచు
వెళ్ళును)

(హంసధ్వజుని ప్రవేశము)

శ్రీకృష్ణుడు—(హంసధ్వజుని యెదుట నిలిచి) భక్తగ్రాసరా! నీ చిరకాల
కాంక్షిత ఫలమిపుడు గంటివికదా? ఇంక నీ సంసార లంపట నీకేట

హంసధ్వజుడు—(శ్రీకృష్ణునకు నమస్కరించి) దండకము—శ్రీమ
ద్రమా మానినీ మానసాంభోజమిత్రా! మదోన్మత్తడై తేయ వంశాల
వీవీతిహాత్రా, నిరాఘాట నిరంధ్రజమూత సంఘాత నీ కాళతేజో
రుగాత్రా! భృశీకళిత్రా! శయాస్థిగ్ధ శోభాయమానోరుశత్రా,
పవిత్రా, పుష్కలస్పృహతోథ నిర్మగ్నదీనావనాయాసహత్రా! సువిజ్ఞా
నహత్రా, విహంగేశహత్రా, విమతారిత్రా, అసద్వల్లవీయావనో
ద్యావజైత్రా, సువర్చ్యకేదు ర్వాసగర్భోగ్ర సంధారజమూత సంఘాత
సంరైల్లగోవారకత్రాతమా పాంచితాంగుష్ఠదే శక్తగాత్రాయశోదా
దయాభూత, నీచితచారిత్రముగ స్తోత్రముగ జేయ బ్రహ్మకర్షరా
క్షీణ దేవాకలుగ జాలరన్నగ ననుగ బోలుదీనుండెటు లేర్పరునో
లండి, నీదివ్యదేహంబురగ లీనమైయుండు నీ రేసులోకంబులుగ
గాదె, గాయత్రి నీపాదపూవంబుగాదె, మహాదేవ, వారాహిద్వి
యోగనిదానుసంధానమోదంబున స్త్రీపు నారాయణాకారతరగదా

వ్విరాజంబనే! దేవ, ముస్కృతమైవేదముల్ గాఢుఁగింపవే, కూర్మమై
 కుంభి నీధంబు ముస్కృతిలోఁదేల్పవే, కోల్మమైసంభవిన్ గాచిపేనూ
 యునిన్ గూల్పవే, నాకసింహాకృతిగూని నైతేయునిన్ గూర్చి
 ప్రహ్లాదునిన్ నిర్విరాహునిన్ జేయవే, హృదయబలిన్ మెట్టవే
 బాసుదగ్గువ్విండ్లనై భూమిపాలారినిన్ జంపవే, రాముఁడై భీమసం
 గ్రామమందామహారాథున్ లోకవిదావసున్ ముంపవే, దేవ
 దేవా! సమగ్రగావవే, శిష్టరిక్షావనా, కష్టశిక్షాచనా, ఘోరిసం
 సార నీరాకరోత్తారకా, కూరకర్తంచరవారముగ్ధనిర్వాపకా, ధర్మ
 విస్తారకా, సౌఖ్య సంధాయకా, మోక్షలక్ష్మీ మనోనాయకా,
 గానమోదాత్మకా, దీపనందనకా, కుండలీలల్పకా, భక్తసంకల్పకా,
 బ్రహ్మరు దానిబాదిత్యసంస్తుత్యపాదా సురేశాద్ధిత శ్రీమాదంబు
 పృష్ఠోద, నీ పాదముల్ నమ్మితిన్, బ్రోవుమా, మాధవా, మ్రొక్క
 దగ్ మ్రొక్కదగ్ మ్రొక్కదగ్. (అనుచు విందనం విమను.)

శ్రీకృ—మరాఢభవజా! నీ చిత్తశుద్ధికి, భగవదారాధనానక్షికి నేనెవమెచ్చి
 కరుణాతరగితమతిఁ బూని, నీకు దర్శనమిచ్చితి. నకల జీవులకునా
 నూత్యమగుదరస మరణాదిమఃఖములఁ బడిపొల్లకు, కానుబాగతిగఁ గలి
 గిన పుత్రమరణంబునకునగవకు. పాండవందరులు నాపంచ పాణములు
 కావుర, వారినిఁ బోషించు భారమునాయుడి! నీవునుఁ గాండవులను
 జేరివూర్చి కఠూద్యమంబు సమాప్తి నొందింపుము. సదాకాలంబు నాకర
 ననుండుము. నీచిత్తులొమారునకు రాద్యవట్టం బిమ్ము. రమ్మువోవుడిము.

అంస—మహాసుభావా! నీ యాజ్ఞాభారకుండను నీ పాదసేవకుండను.

(నిష్క్రమము)

తృతీయాంకము ప్రథమదర్శనము.

మళయాదీము.

(ప్రవీణుల—సుకీల—సుచేల—సుచీల—విశీల—విశాల—గుణకాల—కమల—
అవల—సుకుందల—సువాల—వికాల—శకుంతల.)

దర్శనము.

అనుబంధము 13. అనుబంధము 14.

ప్రవీణుల—(పరిశోధనముపై గూర్చుండి) యువతీమణులారా! తరతరముగవచ్చి మన దేశాచారమునకు విరుద్ధముగ మనమున రించియున్న రాత్రి, నేను గలగంటిని, ఇదియేమియుండును?

సుకీల—అమ్మా! మహారాణీ, అనేకులు యువానులు దారిద్ర్యము దేశము జూచి పరువకులై మరువకులై యొకమాసంబు వలకు మాకేరిని మముగూడిపడవమరణంబు జెందుచుండిరికదా? ఇప్పుడదియే మిళలగమో, యేమావనాధ్యమమా దేశంబుదిక్కు సంచరింపఁడు

సుచేల—నే నిప్పుటికి బదునైదు దినములుగఁబూర్వదిగ్భాగముననుండు మనదేశమెల్లడి సంచరించినది. మగవాఁడొక్కడైనను దొరికినదామెను?

సుచీల—రాణీ! దక్షిణ దిగ్భాగము సంచరించి రూపలావణ్యాతిశయము నొకమావనాధ్యమిబట్టి తెచ్చియుంటిని. వాఁడు నాయుంటనా సెంబులుండి పడవనెక్కినెను. నెలదినములవలకు జీవముననుండు నవాడు స్వల్పకాలములోనే మృతులగుటకుఁ గారణంబు దెలియదామెను?

విల్ల— మహారాణి! ఇపుడు మరపురేయండు గలయవరిమిత యువతి తీకెల్లను దగినందలు పురుషులులేరు. క్రొత్తవారురాదు. పాతవారు క్కొక్కొక్కరు ధాతుశయమున పన్నగిలుచున్నవారు. ఇటులనే కొన్ని దినంబులు గడచినచో, మగవారెనంపర్కములేక మేమెల్లరము యో నులై యాంధ్రపలసినకాలము తటస్థించును.

గుణబాల—అటులై నచో గొన్నిదినంబులకు మరదేశము స్త్రీవిహీనమై వాడుపడును. కావునమన మేయుపాయముననై నను, బురుషులను విదేశములనుండి యాకర్షించివారిగూడి సుఖంబురనాండ వలయును.

విల్ల—మనమారీతి గట్టపడుటకంటెను, లోక స్త్రీలబలెనొకము వానిని బెక్కింపూడి వానిగూడి సుఖమున నుంటమేలని నాకు దోచెను. ఇదిమీకెల్లరకు నమ్మలేమా?

సనాల—ఏమి! విలోలా! ఏమిమాటలాడితిని? ఆదినుండివచ్చి మనమతాచారమును జరిగెలిపి, నవీనముగు విరుద్ధాచారమును మన మవలంబించినచో జూచినవారునగరా? వినినవారు హేళనమ నేయరా?

విల్ల—అంతగాక! స్వేచ్ఛాను సారముగ విచ్ఛలవిడిగ, మరముండక స్వాతంత్ర్యమెల్లనువీడి, యొకమగవానికి లొగ్గివానియానతిలో నుండు ముల్లుండీయింపఁ గొల్లుగొట్టించుకొనిన చందముగునుగదా?

సనాల—అటునేసినచో, మరకుంగలుగు లాభమేమి? మనయందు గల విషవంబంధ రక్తమెటు నశించును. నశింపని యెడల, మనమ వివాహమాడిన పురుషుడు మనకెటులదప్పును?

మనాల—స్త్రీలేల, పురుషుని వివాహమాడి వానివశం వదలై యుండు
యగ నుండవలెను? స్త్రీలకు మానమర్యాదలులేవా? పరాక్రమము
లేదా? బుద్ధికౌశలములేదా?

శాల—పరాక్రమమనిన జ్ఞానికి వచ్చెను. మున్నుత్రిలోకైక వీరుడగు
రావణాసురుని నొక కీటకముగ నెంచి బంతుబాడినది స్వేదద్రవ్యముగా
నలుగదా? మరయురంతటి పరాక్రమ వంతులముగామా?

కుంతల—అకాశమున సంచరించు పక్షులబలె గాలియాహారము గిరి
స్వేచ్ఛనినార ముండక లేనితగులముర దగులుకొని వగలొందుట
యపేక్షగోయుముకాదు.

మమిల—మునతీమణులారా! బహుకాటాగతాచారనిబంధన నింక
యవలీలగ వదలుట నాధ్యముకాదు. కావున సప్తవాదంబు మన
పును వలదు. ఎప్పటివలెగేయ, సృత్య, వేణు, వీణానాదంబుల
ప్రొద్దుగడపు చుందము. ఏదీమీసృత్య నై పుణ్యము చూచెద.

అందఱు—చిత్తము.

సృత్యము.

(అనుబంధము 15)

మమిల—నృపకస్యకలారా! మీసృత్య మతివినోదకరముగ నున్నది
నేటికేమన మీ వినోదములు చాలింతము. తేజవీరినమున మరమె
రము మనయుపపన విహారమునకు బోవుదము. అందఱును నడచి
కిరంకు.

(అనుబంధము 16)

[విష్కృతము]

ద్వితీయ రంగము.

పీఠి.

(ప్రేమ, విశాల, విశాల, విశ్వేశ్వరావధాని.)

[అనుబంధము 17]

విశాల—విశాలా! వీడేమో శుద్ధవైదిక ఛాందసుడుగ నున్నవాడు.
వీనిని గట్టికొని మనమేమి నుఖంబనుభవించగలము.

విశాల—వీనిలా! ఎట్టివాడు వీడయినను మగవాడుగాదా? మనపురి
గల పురుషులెల్లరు నశిల్లిరి. పురుషా భావమున మనకు నుఖమెద్ది?

విశ్వేశ్వరా—(స్వగతము) వీరేమో నాపాలి మారదేవతలగ నున్నవారు.
వీరినుండి నేడప్పించుకొని పోవుమార్గములేదు. (ప్రకాశముగ) యువరి
మణులారా! నన్నేల పట్టుకొని యీ రీతి బాధించు చున్నవారు.
మీ పాదములం బట్టికొనియెద. నన్ను వదలుచు. నన్నుగొనిపోయిన
మీకు వచ్చులాభమేమి?

విశాల—లాభమా? నీతోబాండు.

విశ్వేశ్వరా—అందగత్తెలారా! మిముబొంది నుఖంప, నేను వయసు వాడు
నుగాను. నాకిరువురు భార్యలున్నవారు. పదుగురు పుత్రులున్నవారు.
నాభార్యలిరువురు గర్భిణులుగ నుండుకారణంబున వారికాను
నైకై ధనమార్జింప దేశాటన మొనర్చుచుండెలియక యీదేశంబు
జొచ్చితిని.

విశాల—ఏమీ! ఏమీ! నీకు భార్యలిరువురున్నారా? వారిరువురూ గర్భవతులారా? నీవు వయసువాడువుకావని ఎచిందితివియో? వయసు లేదేని నీ భార్యలు గర్భవతులుభరించిరి? నిన్నుగోదని యడ్డదా? ద్రోక్కి యవ్వపురుషునిఁ గూడిరా?

(అనుబంధము 18)

విశ్వేశ్వర—(తలతలఁ గొట్టుచు) భామినీతిలకమలారా! నా భార్యల పతివ్రతలు. మర్మార్గలుకారు. ఏమోజే నానుగ్రహమున గర్భవతులయినారు.

విశాల—హూ! హూ! పై వము సాక్షాత్కరించి నీ భార్యలనుఁ బొందా? ఇంతటియవధములకు బ్రాహ్మణుఁడవా నీవు?

విశాల—తనభార్యలబలె మేము సుపలావణ్య వయోవంతులము కామయేమో యీ బావనయ్య మము నిరాకరించు చున్నవారు.

విశ్వేశ్వర—అయ్యో! అటుకాదు! నా భార్యలు కుహసీలులు. మిఠిల గత్తెలు. అయినను నేనవ్యస్త్రీ సంభోగముఁ గోరువాడను కాదు అదిపాపమూలము.

విశాల—(నవ్వుచు) ఈ దేశమున స్త్రీసంభోగమునకుఁ బురుషుల కోరికయనవశ్యకము. సాపలకుమూలమగు ననుకారణంబుననే స్త్రీలు పురుషులను బట్టిభోగింతురు.

విశ్వేశ్వర—అమ్మలారా! నన్నంతటి విషసరీక్షకు గుఱిసేయకుడి. మిఠిలవములపైఁ బడివేడికొనియెడ. (అనుచుఁ గ్రిందఁ బడును.)

విశాల—విశాలా! నీకు దండసాధ్యుఁడుకాని సామసాధ్యుఁడుకాదు నీని నీ చూచుకొని పోవుడము రమ్మ.

విశ్వేశ్వర—(గట్టిగఁ దనయింటివారినిఁ దలఁచుకొని చేర్చు నీలిచి చీలును)

(అనుబంధము 19)

(విష్కృతి)

తృతీయ రంగము.

ఉప-వేశము.

(బ్రాహ్మీలు, మనీలు, మచేల, నువాల, నులీల, మకుంజల, శకుంజల, పిలీల, కలీల, పిమల, పికాల, రమాల, అవలీల, గుణజాల, కమల, పిచికల, హిమాచల, ఉస్తీల, కోలీల, అర్జునుడు, శేషు.)

— ర గ ద —

బ్రహ్మీలు—మూలమూలల శేలదాగిదు మునుదదాగిదు మూలూలల
 మనీలు—చాటుకలనకుఁ గాటుఁదొంగులు చాన వికటకుంపుమాటు.
 మచేల—కేలుకేలువఁ జూచివాఁజెప్పఁ గీగణాణిగొ నమ్మ గొనుము.
 నువాల—బాలతోఁ జలమేలగోలా పాడివాతోఁ చెందమాడును.
 నులీల—నీలవేణిగొ నిమ్మ గెలిచెద నీటి యారలెవచ్చి చూడును.
 మకుంజల—కాలమా యువికలపాములకును గడికినోవచ్చు శలు వేడును.
 శకుంజల—ఇంతియెంతిటివంశలవృత్తో యిహాటలఁ గలహమగలగు.
 పిలీల—కాంత కలహంబులకు మూలము కారుకూలల హెచ్చుగొడును.
 కలీల—అమ్మకననే సారథిమ్మల నలనునగును గొమ్మకొమ్మన.
 పిమల—విమ్మలనుగొని పోదమటుకా విమ్మలకునిఁగి నుమ్మలెంకకు.
 పికాల—బాలశేలను పాలకులులటు పండికొనెతనుమావి పుట్టిని.
 రమాల—శేలుపాచును నంకికొమ్మ కీడెటిగి ముక్కంటి లంటిని.
 అవలీల—గోటగెల్లక క్రొవ్వనికటు కోమలూరిగో శేలుమనునము.
 గుణజాల—పాటితెల్లన వీరినంటిచ చావచ్చెను నీడుగనునము.
 కమల—అమ్మనిన్నా! పాన్మతూపలు వండుశేమో సిక్కిమాచివె.
 పిచికల—పమ్మ తాంగిగో నిమ్మ నెలెదల చక్కఁగా నడికి నునుఁ గొలుచె.

హిమాచల—మీరుమీరిక యెంతకేంతటి మోడికొవ్వమో బట్టే చెనబని.

శిశిల—చాలాచాలిక వలనగొమచని చల్లగా గూర్చుండవలెను.

కోకిల—అలసకమనకొ యలసిలేకే యలసకు గొనివస్తమటంచని.

ప్రమీల—మోడికేగెటు మిమ్మవలనను చెవలగెటులను నమ్మకనుగొని.

(అనుబంధము 20)

సుశీల—అమ్మా ప్రమీలా! ఆరామ విహారమ్మున నలసితివి కాబోలు.

ప్రమీల—అగునేనఖ నీకు నలసటలేదా?

సుచేల—నఖ! విహారామరాగంబున నెంతటి యలసట యైనను లవమా

శ్రీముగ దోచు చుండును.

శకుంతల—అది నై జమని యాననపైతము తెలుపుచున్నది.

కవి అనురాగంబున్నయెడల

భవలక్ష్మిమః గాంచుటెవల గనకైజంబే

కావగోటి సోకుకైచుని

ననయోద్యోగ భృంగచరణ వారాదముల.

ప్రమీల—శకుంకలా! ఏంతశృంగారవర్ణనయే యిది! అన్యగుంభితము

యెంతటి భవని స్ఫురించుచున్నది.

శకుంతల—అమ్మా! నీపురసితురాలవుగాన నాకుదోచని యన్యము నీకు

శక్త్యాభ్యర్థిపై స్ఫురించిరది.

విశాల—అమ్మా! మారమ్మున నొక గుఱ్ఱము మనయుపవనము

చొచ్చిరది.

విశీల—అవునమ్మా! ఎంత శృంగారముగ నున్నది.

శకుంతల—అమ్మా! దానిముఖముపై నొకఫలకమున్నది.

సుశీల—అమ్మా ప్రమీలా! అఫలకముపై నేమో యక్షరములున్నవి.

ప్రమీల—విశాలా! నీవు పోయి యీ హయమును బంధించి వానిని
మాముర వ్రేలు ఫలక మిచ్చటికిఁ చెమ్ము.

విశాల—అమ్మా అటులానరించెద.

(విశాల హయమును బంధించి ఫలకముఁజెచ్చి ప్రమీల చేతి
నిచ్చును. ప్రమీల దానిఁగొని చదివికొని చిలునగువు సగుచుఁ ద
యూచును.)

విశాల—అమ్మా ప్రమీలా! చిలునగువు సగియెడవు. ఆఫలకముఁజే
న్నది? చదివిన నేనును విని సంతరించెద.

ప్రమీల—చెలులారా! చదివెదవినుడి.

మా యమిలోకావనుడైన భగవంతుడు పశ్యక్రయముం, దశ్యమే
భమసేయక బలపెట్టి యీ హయమునకు దానింపె, దేశాళి, ప
ర్యమునకుఁ గ్రుమ్మరిలంగ దానినెవఁడే వ్యాపింపఁగాఁ, గ్రీడి, వే
గఁగో వానికై దగటార్చితెచ్చును ఈయంజెల్లదున్నెచ్చులక.

పింటిరే! చెలులారా! భగవంతుడు. అశ్వమేధయాగంబు నేయుండు
ఆయాగావ్యమిదియంట, దీనినెవఁడేని గట్టిరచో వానినిఁగ్రీడియ
వాఁడు చంపురంట. భారాగర్వోక్తులు. మాచెద నొకచేయి! మా
దనా సాహసము. ఈ గ్రీడి సమాచారంబు నేమున్న వినియుంటిని. జ
కాక్షులఁ గూడి సరస క్రీడకు ముఁగినవాఁడు గాని రణక్రీడకు నోవఁడు
అయినను మరమిటుల నిరాయుధపాణులై నిలుచుట సరికాదు. యు
సన్నెట్లలము కావలయును. (చెలులంజూచి) చెలులారా! మీరీవ
యమునుఁ గొనికొని భద్రముగ నుండుడి. నీవిప్పుడే మరలివచ్చి మిను
కూడెద. (అనుచు రోనికి వెళ్లును.)

(అర్జునుని సేవ ప్రవేశము)

దాని—(స్త్రీలం జూచి) ఏమి యీ చెలుల సౌందర్యంబు వీరసూనుల జూచి? స్త్రీ ధీరుడైనను తన ధీశక్తియు మాని మాగురుకు లొగ్గఁబడి యభిమతేమి నేయునును? వీరిని బల్కరించి చూచెద. చెలులారా మీరెవరు? ఈ నాయకును బట్టిన కారణంబేమి?

జాల—అయ్యా! నేము స్త్రీలము. విశోధాగ మిహాయమును బట్టితిమి.

దాని—చెలులారా! మీరు స్త్రీలనుచది మీమోముజూచివుడే తెలియును. ఈ గుడ్డము ధర్మరాజుగారి యొగమునకుఁ గాను నిగ్గయింపఁ గాక శేషకంఠారింబు నేయ విమవఁబడినది. నీనిని వెంబడించిన యోధులగుఁకదమును. అరణ్యజేయుడని మీరు వినియున్నారు. అట్టివాని హాయమును బట్టి మిమ్ములకు మరసిచ్చునా? అరణ్యజటికి రాకమున్న హాయమును వదిలివేయును. అగ్నితో పరిసమువలదు.

దాని—పురుషవర్యా! మీరు ధరించిన యాయుధములు విచిత్రములుగ నున్నవి. ఏదీచూడము?

(అనుచు యోధుల కృపాణములు సర్వముఁ దీసికొని) యోధులారా ఈ యాయుధములు మీకేల?

దాని—శత్రువులతో యుద్ధమొనర్చ నాయుధము లుండివలెను.

జాల—అట్లులైన నాయుధము లేకయేయుద్ధములు మీగొనర్పలేరా?

దాని—అది సాధ్యమగునా?

దాని—ఆవిద్య మాకువచ్చును. మీకు నేర్పుదుము. వచ్చెదరా?

దాని—మీ రాండువారు. సంగర విద్యమితెలులభించును?

జాల—మీర సంగర విద్యమాకుఁ జక్కఁగ వచ్చును. మీకుంగలదుమునండి. (అనియచటిపేనానుల నొకకొకరి నీవ్రురు, అందు నొకపేనాని.)

సేనాని—(కోపమున) చెలులారా! మీరు మానమర్యాదలను వదలి స్త్రీలగవడవరు. కాదేని పరపురుషుల శరీరమంటుదురా?

సోల—అయ్యా! మాకు స్వపురుషులనిన మీరేను. పరపురుషులనిన మీరేను, రండి, మామందిరంబులఁ జేరి మారసుఖంబులనుభవించుచుందురుగాలే. (అనుచుమరల నందఱిని నీపురు.)

సేనాని—ఛీ! బుద్ధిహీనులారా! ఇట్టి మనుకులొనర్తురేని విముక్తుత్తునియలుగ నజి వేయుదుము.

సోల—స్త్రీల నజికుటకు మీకు నాయుధములు లేవుగదా? ఏమి యుదురు?

సేనాని—మామండి మీరందిన కృపాణములిటుకెండి.

సోల—బుద్ధిహీనులారా! అనువారి కిడిన వస్తువు మరలి వచ్చునా?

సేనాని—మీరివ్వరేని మీపైఁబడిలాఁగి కొందుము.

సోల—ఛీ! బుద్ధిహీనులారా! పరాంగనలపైఁబడు మానహీనుల మీరు

సేనాని—అటునేయమేని మీరు మా కృపాణములియ్యరుగదా?

సోల—మాకృపకు మీరుపాత్రులగుదురేని మీకృపాణంబులు మీకు నిచ్చెదము.

(అర్జునుని ప్రవేశము)

అర్జునుడు—(సేనానులఁ జూచి) సేనానులారా! పట్టుఁబడిన గుఱ్ఱమున విడిచి లేక మీరి స్త్రీలతో ముచ్చటలాడుచుఁ గాలక్షేపంబు సేయుచున్నవారా?

సోల—అయ్యా! విముఁగూడి ముచ్చటలాడుచుఁ గాలక్షేపంబుసేయకొకరమణి కావలయునా?

అర్జును—ఛీ! కమః! అటులాడకు. యోధుధులతో రణక్రీడనలుపు క్రీడి నేనుగాని రమణులతో, ముచ్చటలాడువాడనుకాను.

విశాల—మీరటులయిన, బృహన్నలురో! మీరు మాదేశములో కేవల నికిని రాదు.

అర్జును—(కోపము) నాకిమణులారా! మీహాగురుకూతలీకే జాలింపుడు.

శీల—అయ్యా! ఇందులో హాగురుకూతలేమియున్నది? రమణులతో గాలక్షేపము నేయనిమగవారిని మేము మగవారని తలంపము. ఇంక నాంశువారందరూ యాయాంశులక్షణము తమయందుం గానరాదు. కావున బృహన్నలు లంటిమి. ఇందుందప్పమున్నది?

విశాల—విశేలా! ఇతేవాంశువారితో గాలక్షేపమునేయు మగవాడును గాడట. ఆశుదియుగాడట. బృహన్నలయుగాడట. సన్యాసియై యాంశువానితో ముచ్చటలాడువాంశునా?

అర్జును—(స్వగతము) వీరమాయల మాటలకు నేబదులిధజాలను. మహాయా? స్త్రీలెంతటి పురుషులనైన లోగొను మాయాపులని వినియుంటిని. ఇప్పుడది నిదర్శనమయ్యెను.) (పు॥) సేనానులారా! వీరినుండి మీమీ కృపాణములను గొనుడి. కట్టబడిన హయమును విడుపుడి.

శీల—అయ్యా! మీ సేనానులేవరు నాంశువారి సంటగల మగవారు కారట. లేని మగతనము మీరారోపించిన వచ్చునా?

అర్జును—ఈ యాంశువారిజోలి మీకువలదు. ఆ హయమును విడుపుడి.

శీల—అయ్యా! అదిసులభసాధ్యముగాదు. మారాణిగారి యాజ్ఞ ననుసరించి మేమాహయమును గట్టినాము. వారియాజ్ఞ లేక విడువని య్యము. ప్రమీల రాణిగారింతలో వచ్చేదరునిలువుడి.

అర్జును—అనుదారిరాకకు మేము గాచిగొనియుండువారము కాము.

విశాల—అర్జునురుషులను మేము సరకుపేయము.

అర్జును—పేనానులారా! మీరా తురంగమును ద్వారలో విడువండి.

విశాల—అర్జును! అహవకేళిని నను సంగజాకేళిలోని నను ముముగ్ధుల
వనిది మేమా హయమును వివలము. ఎవరు దాని సంతుల్య
చూచెదము.

(అనుచుఁ గత్తులు ద్విష్టచు నెలుతురు)

(ప్ర)మీలా ప్రవేశము)

(అనుబంధము 21)

అర్జునుఁడు—(దూరమునుండి ప్రమీలను కాచి)

(అనుబంధము 22)

అహ! ఈ సుందరి పౌందర్యంబూహితముగనున్నది. ఈ సుందరిని
జూచిన యీమురనుండి నామానన మతిచాంచల్యము వహించెను
బోరా! దీనియందుము.

నీ పురుగడిగిన మిందు పున్నది బొమ్మయో? కండ్లమూలన కన్నులేరయ్యె?
తోగలరాంబునానా మియెడి, అనిన్గో? జూడికేననభాగ్య జనభవయో?
కుంఠెవలగెడి తోడికారు అనిమించో? పొరభాపూ? పంచారణయో?
కలికి మాటల శిర్వుగల కరిమితియో? మదన మోహన మామంధ్రభవయో?

నీ అనంగతలయకల్పి, యంగజాపూమల్కి

ఇందువదన రిన్దుకుందోదన

కమలనయన, గంధ గజయాన, త్రిజగావ

గావనెందు, కంఠధాన కాంధ.

(అర్జును)

చా! చా! మానసమా! ఏలచలించెదవు? అగ్రజుని యాగాంతము
వరకు స్త్రీ సంభోగవర్జితముడనని ప్రతిజ్ఞయొనర్చి దానికే భంగంబిప్పుడు
గల్పింపనగునా? ఆ విరుద్ధకర్మంబు నానుండి సంభవించె నేనిఁ గామా
తురుడనని నన్నుఁజూచినవారెగతా? యొనర్పరా? ఇంతకు నీ యింక
సవనాశ్వమును బట్టినకారణంబు నాతో బవరమొనర్చుటకని నేనూ
హించెద. నమ్ముఖమ్మున రాయభారమేల? ఆసుందరినిఁ బల్కరించి
నానసనాశ్వంబు విడిపించికొనియెద. (హరిమాలనుజూచి) ఓ! యింక
లింబావనా! నీచెవరు?

హరిమాల—రాజకుమారా! నేనుస్త్రీని.

అర్జు—నీవబలవని నీమోముఁగనినతోడనేయెఱుంగనగును. దానినిఁ జెప్పనేల?

హరిమాల—నిజము. ప్రబలురను, నబలురఁజేయు సామర్థ్యముఁగల
నబలను నేను.

అర్జు—రమణీ! హయమేధాంచితమగు నీతురంగమును బట్టితివేల?

హరిమాల—తద్రక్షకుడై విచ్చిన నిన్నుఁబట్టుటకు.

అర్జు—సారసాక్షి! నన్నుఁబట్టుటకు నిది మారసంగరము కాదుకదా?

హరిమాల—రాజకుమారా! బద్ధమోహమున నన్ను నీముద్దుల మోహ
నాంగినిఁ జేసితివేని రతిబంధన కరానై పుణ్యముఁ జూచి నామృదులత
రబాహుపాశముల నినుబంధించెద. కాదని యుద్ధమున నిలిచితివేని
నాతీక్ష్ణతర కరపాశముల నిను నేలఁగడవి బంధించెద. ఇందున నీ కర్ణ
నమ్మతమో చక్కఁగా నాలోచించి బహులికుము.

అర్జు—(అచ్చెరువంది స్వగతము) ఇప్పుడు నేచేమి నేయుదు? ఇది
రామావతారమందగపడిన మాయాశూర్యునిగ నగపడెను. ఎటు
లుండనీ యిందు యాచుది కదా? స్త్రీలపై బాణప్రయోగంబు వీరి

లకుఁ జెల్లునా? లోకేశుఁడగు పరమేశ్వరునిపైఁ బూనిన శక్తిముల నీ
సిఱాపి నుకుమార కోమలంగముపై నుపయోగింపవగునా? కాల
యాదిరాక్షసులపైఁ బిడుగులబలఁ బడిన నావడిగల బాణము
భామామణిపై నెలులుపయోగింతును?

ప్రదీప—అర్జునా! నీవేమేమో యాలోచించుచు లోలోన బలవంతు
చున్నావు. ఏమియుది? ఆహవముఖంబున నీవు నాయెదుట నిల్వకేవు
అనంగ సంగర ముఖంబున నిలువంగలేమో యాలోచింపుము.

అర్జు—(కోపమున) మానహీనా! ప్రదీపా! మానముగల మాటనీవ
ఁగి నీవనియెంచి నీపై నెటుబాణములుపయోగింతుని యాలోచి
చుచుంటిని. నీవుమడనోన్మాదపరీతిచిత్తవై ముర్యాది ఏదీ వెలికేడియ
లబలె వెలిఁబడి నోటిఱ్రొవ్వన మాటలాడెదవు. ఇంక నీనాలుక క
రింపకున్న నీకునుమానంబు బలమగును. ఇదిగో నాతీర్థశరము.

(అనుబంధము 2వ)

అర్జు—శత్రుహా పోరుఁగోరేనినీరు, పొంగుపార్ల పలుపుడు
సారసాపి నీకునింక సాహసంబు దగువలె

ప్రదీప—శత్రుకుల్ మాటలాడ, శత్రుదేర, రసన, యో
శోరి యధమందువిప్పు శోరుఁడేర్లు యుభురెల్లా.

ఓరీ! అర్జునా! ఏదీ నీశరలాఘవంబుఁ జూపుము.

అర్జునుడు—వృ! కండలోల్పెను కాండమిదే,
చండివచ్చెను చంపుమిదు

ప్రదీప— భండవంబున, ప్రాణముల్లా
తెండిచ్చెను, శరమునల్లా.

అర్జునా! ఏదీ నీకాండము. కాండమయు నీరధిలో గలసెనుగదా?

అర్జునుడు—ప్రమీలా! నా బాణభార నీవెంతవరకునోర్తువోయని నీ
 ఊచితి. ఇదిగో యీ తూరి నీ ప్రాణంబులు దీయబాణమువేసెడి.

వృ॥ విశిఖబాణము నిమ్మనంటెను
 శశిముఖేయదే, జంభునిక్కము
 చశమే; యాశుని, కాశికులము
 దశను బాసెడు, తన్వియేటి?

ప్రమీల—ఓరీ అర్జునా! ఇదియేనా నా ప్రాణములు దీయబాణము
 నీరసమైన నీనాదనమారసాలయముజేరెను. ఏదీ, మఱియేబాణమున
 సంధింతువో దాని బలమించుకచూచెద.

అర్జునుడు—(అచ్చెరువంది) హా! హా! ఈ రుణికినెద్దియోచైవసాహ
 య్యమున్నది. కాదేని నా తీర్ణశరపరంపరలకుఁ బ్రాణమున నిల
 చునా? త్రిలోకైక విజయుఁడగు విజయవోక మగువను బయింపరే
 దాయెననునింద నాకువచ్చును. కావుననే నీమగువపై నమ్మాహన
 శ్రుంబుఁ బ్రయోగించి మూర్ఖలోముంచెద.

మోహిని; సమ్మాహనాశ్రుము, మోదముందగ నందచే
 ఈమోహిని! శిండువాటుచు! నిందుఁబోడినో; కులవే.

(సమ్మాహనాశ్రుమునఁ బ్రమీలమూర్ఖపోయి నేలఁబడును. అ
 నుఁడు దాని సరసజేరి దాని సౌందర్యాతి శయములకు ముదిమెచ్చుచు
 శైత్యోప చారంబు లొనర్చుచు) హా! హా! నేనెంతటి పాలిసే
 తెలియరాదు. యబలపైఁ బ్రబలమగు సశ్రుంబులుపయోగించి
 పాలతులు పొడవు నాలుకవారు కావున బొగురు మాటలాడుచు
 దురు. ఇంతమాత్రముకే, నాకుఁ గోపంబురాసగునా? వచ్చెనుబో
 దివ్యాశ్రుములుపయోగింప నగునా? ఇపుడేమిసేయుర? ఆహా! నీ
 కమ్మనిముద్దుల మోహనాంగి యిది.

సీ॥ అందమై మన్మథో వందమై నులీని వందమై చెన్నొందు సఖియమౌను
మధ్వామిచంద్ర పుభింబుమమనోలు బంగారుఫలకమి ఫాలలము
గొప్పదై మూలలు గొనసాని తెప్పల కప్పుల నొచ్చారు కలికి కనులు
ఇంచుక కొనవంది యుంచిన యగురంజి వనదీరుమమపాద నాకివాస.

సీ॥ ధౌర, శృంగార పౌష్టవంశాదః యచట,
ధాకీ నిర్యాణనిపుణాః దిగవయాః;
కటిక గుండియ పయివ్య కాడవిరతి
దీవికాయంబు నొప్పించి దీక్షదైతి.

హా! హా! ఇక నేనేమిసేయుదు ప్రమీలా! శతసతరమగు నాశరమ
నీశరీరముగ్రుచ్చి నొప్పించెనా? నేనేమిసేయుదు. కోపమను భూతమ
నన్నా వేళించి నాహృదయమును బామాణమువలె గట్టిపఱచెను.

(ప్రమీల మూర్ఛ చెలిసి యర్జునుఁజూచి)

ప్రమీల—ఓరీ! అర్జునా! నీశరలలమున నేధరఁబడితివని గర్వింకకు. నీవు
ప్రయోగించితిది దివ్యాస్త్రముకావున దానిని గౌరవింప, నేఁజిక్కితి.
ఇదిగో నీపై నీక నాశరలలులుపయోగించెద. వానిని నీ వెటుడ
ప్పించు కొందువ్రా చూచెద.

శృ॥ కాలుప్రోలంబు, గవగంబంపును
కాలకంఠుని కఠినబాణము

ప్రమీ—మేలుమేలదె, మెలకకాంచును
నేలయాలెను, నెలతవితయె.

మోల—మీఱుకూరన, మీరవాణము
గోరువ్యాళము, గ్రోలవచ్చెను.

ప్రమీ—నారిసీదగు, నారసంజును
నేరసయాక చీల్చికైతి.

చూచితివే నారీమణి! నీ నారాచంబును నశుదాడిని నే జన్మితి. ఇంక
నీవేజాణంబునయోగించెదవో చూచెద.

(అనుబంధము 24)

ప్రమీల—హా! హా! ఈ యోధవరుడు నీరాధిపీరుడని నాకుఁజో
చెను. నాశరమ్ములన్నియును వమ్మయ్యెను. నీనికి నేనోడిలివేని, నావ
రాక్రమంబునకు న్యూనతగలుగును. నామంత్ర మహిమంబున నేనును
వమ్మోహనాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించెద.

సావాసంబీదేనాశర, శక్తియుక్తినిఁ జూపెద
మోహబుద్ధిఁ బడుమాంబుఁ ముక్తిసంధుమర క్తియె.

(సమ్మోహనాస్త్రమహిమచే నర్జునుఁడు మూర్ఛపోవును)

ప్రమీల—(సరసంజేరి) హా! హా! ఈ పురుషవరుని శరీరలావణ్య తాదా
ణ్యసంపదలెంత వర్ణించినను జాలదు. ఆయ్యా! ఇట్టిపురుషుని వరించి
భర్తగఁజేసెను భాగ్యంబు నాకులేదాయె. నాకుఁ బురుషుడవు గమ్మని
విధవిధముల నేవేడికొంటిని. అందులకు నీవుసమ్మతింపవై తిని. నేనేమి
సేయును. శూరాగ్రణి! ఇప్పుడు నేనేమిసేయుదును? నీ సౌందర్యంబు
నాయుత్తి సుందరపై వినియోగింపక నేలపాలు సేయవగునా? సౌందర్య
సౌభ్య, సౌభాగ్య, సాహస, పరాక్రమ సంపద లొక్కనియందు
గూడియుంట పూర్వ జన్మకృతపుణ్యఫలంబుగాదా? నాదగు పమ్మో
హనాస్త్రంబు నీపైఁ బ్రయోగించి నాబుద్ధి బాధ్యత నేవెలివేసికొంటిని
నీయట్టి సుందరాంగుని సరస సరసతనుంటఁ బోకార్పితిని. నాథా
నాతో ముద్దుపల్కులు రెండుపల్కుము. అంతమ్మును సంతసంబై
నాకును గూర్చుము. ప్రాణప్రియా! లెమ్ము. కురువీరా! నేను మూర్ఛ

లోమునిగి మజలలేచునపుడు, క్షణమాన్వేషేనను నీకురువీరోధు
సంపర్క సుఖంబనుభవించితి. అట్టి సుఖము నాకు నదాకాలము
లేదాయెనేయని చింతించెద. అయ్యో! నినుబోలెడి యందకానింగూడ
యాచందాధీని నోలలాడక యుండు మందభాగ్యురాలి యందముం
నేమి మృదశ్యమి. నిన్ను వదలి నేనెటు మరగలను.

పీ॥ బ్యాకీలాంఘనపారమై భుజగేంద్రు వసియెడియెగుభుజ యుగమువాడు
బాహువుగాను భూజనులనడచువా బాహుబాహోన్నతిఁ బూసువాడు
తలుపులనైకాల్క మలయింపఁ గలయట్టి పెదదగు తొమ్మన నడరువాడు
కేసరికానువాళి సరియనివేటి పిడికిలనడిగెడు నడుమువాడు.

గీ॥ అంగ సౌందర్యమువల్ల వాలవాల
మయినకైఁడిమెఱుంగుల మేనివాడు
మదనకులపాలిమదనుడు చూడఁబడుడు
పంచబాణసమానుడు ప్రాణవిభుడు.

అట్టిసుందరాంగుని యెడఁబోలునేనహింపఁ బాలను.

(అద్భుతము మూర్ఛనుండి లేచి)

అద్భుతము—(స్వగ) నా భుజసారమంతయు నీభుజగాఢవేణియందు నీ ర
య్యెను. నా దివ్యాస్త్రశక్తి యీశక్తియందు వమ్మయ్యెను. నేనేమి
నేయుదు? క్రతుపాయంబెటు సాధింతును. ఈరమణిసామాన్యస్త్రీగాదు.

తే॥ గీ॥ అలగాదిది ప్రణలుర యాయుడనెడి

యశన మేభుడగుమ్ముగ నధికపుష్టి

నందిస్త్రీశక్తియనిభువి నవశంకెను

కాళరాత్రియ నందియమేలవలదు.

కావున నైవసాహాయ్య రహితుడనై యీ యహివేగిని నేగెలుచు
నందియంబు. నానేప్పిన దివ్యాస్త్రములలో బ్రహ్మాస్త్ర మొకటి కేవ
లముగ నిలిచినది. అబలపై నట్టిదివ్యాస్త్రంబు ప్రయోగాస్పర్శమని నేడ

లతునేని సవనాశ్వము లభించుట నాకు మర్లభము. అశ్వము లేదేని నాయగ్రజాని యాగంబు నిలుచును. పూనిన యాగంబు నీలిచేనేని పాండవ వంశమునకుఁ గళంకమువచ్చును. కళంకంబుగల కులంబు గ్రాలనేమి? కాలనేమి? నాయపజయము నన్నీకనినే బాధింపక నాకు లమునే బాధించును. కావున నే నెటులయిన నీస్త్రీని క్షయించి హయంబునయంబునఁగొని పోవలయును. దానికీబ్రహ్మశ్రుమే ముఖ్యసాధనము. దానిని నుపయోగించెద.

(ధనువు నంది బాణమువేలఁ బూని)

ఈ అనవరతంబు ప్రహరిని కచ్చుకునికా నునవందు నిర్భయ
క్త నివసించుచుండుమతికా మకులకాదనివాఁడేయుదేకా
వివరముమీఁద హృద్గ్రామలక్ష్మిమదగ్రా నిర్భయి నీ,
భువనము నస్త్రమీశునికాదామఁ గచ్చుదుఁ గట్టివేయుతేకా.

(జనుచు బాణంబుఁబూనును. పై నుండి)

కాశవాణి—అర్జునా! నెమ్మదింపుము. ప్రమీలదేవాంశ సంభవురాలు. శిర సహస్ర నర్సిరంబులు నీవాస్త్రీతో యుద్ధమొనర్చినను గెలువదాలవు. శాంతవచనంబుల దానిసమ్మతిఁగొని వరింపుము. దీనినుండి నీకార్యసిద్ధియగును.

ధనుఁడు—ఏమియచ్చెరువెది? ఈ స్త్రీదేవాంశ సంజనితయట. దీనిని సంగరంబున నెదుర్చు వలవికాదట. అటులయిన నితయుద్ధ భువనేశునియము. సామముగ్రాహ్యము. (ప్రమీలఁజూచి) మోహనాంగీ! అశరీరవాణి వచనంబులు వింటివిగదా? మనకేళ నీకలహంబులాభకాఁకాదు.

ప్రమీల—మోహనాంగా! ప్రారంభముననే నేబ్రణయ కలహంబునో
తినిగాని రణసాంబంధిక కలహంబు గోరినైతిని. చానిక నీవు సమ
తించియుంటివేని నింతటి నృథా ప్రయాసముండలేదు. ఇప్పుడేమ
యెను రమ్మ (అనుచుగేలుబట్టి)

శీ॥ పాన్పువందునలవరించి భావభల్లని
బంధనంబుల ప్రాథర బరగజాపి
ప్రూయ కలహంబుచే జేమం బరిభవంబు
ప్రముదితాత్మల ముదము ప్రాణపాథు.

అర్జునుడు—ప్రాణప్రియా! నాయగ్రజుడు హయమేధంబొనర్చి సమకర్త
నాడు. అది సమాప్తమగురంతవఱకు స్త్రీసంపర్కము నేరేయను.

ప్రమీల—మోహనాంగా! ఈ హయమును భటులచే హస్తినావతికి
బంపుము. నీయన్న హయమేధంబొనర్చి సోమపానమఖంబును భవి
వనిమ్ము. నీచిచటరనుఁ గూడినాయ భరనుధారిన పానమఖం బను
పించు చుండుము.

అర్జునుడు—నారీమణి! నేబ్రణిజ్ఞాధంగుడగుట నీతికాదు. ప్రమీలా
ఈ దేశపు స్త్రీలు విషసంజనితలు కావుర గాకూతులై పురుషులను
బాధింతురు. ధాతుక్షయరే బురుషులొక మానములో నశింతురు
ఇక్కారణంబున మీరు హస్తినావతికేరీ శ్రీహరి సంపర్కంబు నే
నచో మీదేశాంతర్గత విషంబెల్ల నడంగును. నేనును భూసంచార
బొనర్చి హస్తినావతికేరెద. వీడవ మనము ముఖముగ నుండెనగును

ప్రమీల—నాథా! నీవు నాభర్తనైతిని కావున నీయొరికిరిని వర్తిం
రమ్మ. నాపురికేరుదము.

రునును—మోహనాంగీ! నీ స్త్రీలవరును నాజనుల బాధింపలేని నీవు
బ్రవేశించెద.

మీర—నాథా! స్త్రీలనివ నెంతభీతిల్లెదవు. ఇట్టివాడు సన్యాసికై
సుభద్రనుసాధించితివా? కానిమ్ము. ఆమాటలిపుడెల? నీయానతి
రీతివర్తిలెద. రమ్ము.

(అనుబంధము 25)

[నిష్క్రమము]

చతుర్థ రంగము.

అరణ్యము.

(మేధో-హేళాత—బ్రహ్మరాక్షసి—శిష్యులు—మలహాత—రహహాత)
మేధో-హేళాత—(గురునియుండును).

మలహాత—స్వామీ! గురువులవాహా! మాకు బ్రహ్మరాక్షసత్వము
బ్రాప్తించువిధము తెలుపకై తిరిగిదా? ఎన్నిదిసంబులుమీము స్వాతంత్ర్యము
నీడి మీశాస్త్రోపదేశముచు నుండవలెను?

బ్రహ్మరాక్షసి—శిష్యులారా! ఆపదవికి మీరితను నడ్డులు కాలై తిరి. నడు
వేల జనుల మాంసము మీరితను భుజింపకై తిరి. నరుల నరములను
యజ్ఞోపవీరములుగ వడకు విధానంబు మీరితను వాదాయెను. రుద్రా
క్షమాలలకై సహస్ర బ్రాహ్మణుల శరంబులు గూర్చికై తిరి. సహస్ర
సత్వివ్రతా శిరోమణులను బట్టి బలవంతముగఁ జెలుపకై తిరి. తుదికి
గురుసేవకుఁ గొందఱిని సతులను బట్టి యప్పగింపకై తిరి. ఇట్టి మీకు
బ్రహ్మరాక్షస పదవి యెటులభించును?

మలహారాజ—స్వామీ! మీరు ప్రారంభమున నావతిచ్చిన ప్రకారము షుర రాష్ట్రములోనుండు నీదుల నారమంతయుఁ బీల్చి కల్లంతయుఁ దెచ్చి మీకడుపు నింపితిమిగదా?

మలహారాజ—దానిని సంచరించి మాకవకోటినిఁ బట్టి చీల్చి వారి మామము పచ్చిపచ్చిగ మీనోటఁ దెచ్చితిమిగదా?

మలహారాజ—దేశదేశములు గ్రుమ్మరిలి స్త్రీలనుబట్టి మీపడకకు నింపజితిమిగదా?

మేవోహారాజ—కావుననే శిష్యులారా! నాకు బ్రహ్మరాక్షస పదవి చక్కఁగ సిద్ధించెను. అమృత సారమును కల్లును మీరికను కడవలు కడవలుగఁ బ్రావణాలరు. అప్పుడే మీకు నాయంతటి మహిమ యెఱుఁగుదురును? అనేక సంవత్సరములు మముఁ బోలు పెద్దల నాశ్రయించి సేవఁజేయుచుంటిరేని మీకు నా మహిమ వచ్చును.

మలహారాజ—స్వామీ! మీచర్యఁ గూచిన బ్రదికినంతకాలము మాకోట బనులు సేయించుకొనుచుఁ జంపవలెనని యత్నించుచున్నవారితోఁబుచ్చుచున్నది. మీశుశ్రూష మాకింకఁజాలును.

మలహారాజ—నిజము. నిజము. నిద్రాహారములు వదిలి సంవత్సరముల కొలది మీసుఖముకై పాటుపడుచున్నను మీరికను స్పృహలేదు. మీపదవి మాకువలదు.

మలహారాజ—స్వామీ! ఆదిక్కునఁ జూచుడి. ఏవోయొక విచిత్రముఁ గుఱుము వచ్చుచున్నది.

మలహారాజ—దూరమున ధూళి యెంతగ వ్యాపించియున్నదో చూచుడి.

మలహార—అక్షల కొలది జనులువచ్చుచున్నవారు.

మేధోహార—(నిక్కిచూచి) శిష్యులారా! మీరు తలచిన యేదమునకైనా బ్రహ్మరాక్షస పదవి మీకుఁ బ్రాప్తియై సమయము వచ్చెను. మీ యువ సయస్యమున కాజనులప్రేగులు జందెములగును. వారి తలలు దుద్రాక్ష మాలలగును. వారి రక్తము మీస్నానమునకు పీరగును. మీరు త్వరలో జోయి యాగృష్టమును బట్టికొనిరండు. త్వరలోబాండు.

శిష్యులు—(చిత్తమనుచుఁ జోయి గృష్టమునుదెత్తుదు. మేధోహార దానిముఖముననుండు ఫలకమునుజూచి చమత్కరించి తలయూచి) శిష్యులారా! మీరద్భవవంతులు. మీ కేత్రమయు లేక యుపనయన మగును. నాపదవివచ్చును. ఈ గృష్టమును దోలుకొని మహరాజగు భీమగునివద్దకుఁ బోవుదము రండు.

శిష్యులు—చిత్తము.

(శుష్టమును దీసికొని నెప్పుడుంటారు.)

పంచమరంగము.

అరణ్యము.

(భీమగుడు, మేధోహార, శిష్యులు, అర్జునుడు, నేన.)

భీమగుడు—ఏమియిది? నా యాహారంబు నెదకతెచ్చుటకై పోయి నా సేవకులిదివలకు రారైరి? దిష్టతనమునుండి సరమాంసమలనాటుగఁ గలనాకు మితి యేమాంసము దురింపదు. నా సేవకులిది యేలక నేను సరమాంసము దేర్చెరి.

(మేకోహోత శిష్యులతోఁ బ్రవేశించును. భీషణుడు పురోహితునకు నమస్కరించి) స్వామీ! తాము పాదచారులుగ నిచటికి వచ్చునంతటి పనియేమి తెటస్థించెను?

మేకోహోత—ఓరీశిష్యా! భీషణా! తిండితిని కండమెండయి కుంభకర్ణ నిబలె నిద్రించుచు మూఢునిబలె రాజ్యతంత్రమెఱుంగక యున్నావు. మీతండ్రియగు బకాసురునిఁ జంపిన భీమసేనుని తమ్ముడగునుఁడు నీసీమకు బెదరక విచ్చియున్నవాఁడు. వానిని వైశమ్పాయనబట్టి సరమేధ మొనర్చుము.

భీషణు—బాపురే! నాతాతను జంపిన ద్రోహికి సోదరుడగు నరుని బట్టి తుఱిమి సరిమేధమొనర్తును. నాయొనర్చుఁబూను యోగమునఁ జచ్చినవానిని బళువుగఁ జేయఁగదా యను సందియమొకటి నన్ను బాధించుచున్నయది. మనరాక్షసకులమున నిట్టిసరమేధ మెవరయిన నొనర్చిరా? దీనివిధానంబెద్దియో తెలుపుదురని వేచుచున్నాను.

మేకోహోత—ఓరీ! మూఢరాక్షసుడా! పూర్వమున రావణుడను రాక్షసరాజు సరమేధంబొనరించి తనయిష్టార్థంబెల్ల సాధించెననుచు నీవెఱుంగవా? ఈ సరమేధము సలిపినచో రాక్షస కోటికిఁ దృప్తియగును.

భీషణు—స్వామీ! ఈ యోగవిధానంబెద్ది? తెలుపుఁడు.

మేకోహోత—ఓరీ! భీషణా! ఈ యోగమునందండదగిన ఋత్విజులు రాక్షసాచార సంపన్నులై చాతుర్జన్య వ్రతమాచరింపఁదగిన వారుగ నుండవలెను.

భీషణు—స్వామీ! ఆచాతుర్జన్య వ్రతవిధానంబెద్ది?

మోహలోర—భీషణా! ఈ వ్రతము నేయవారు శ్రావణమాసమునుండి కార్తికమాసమువఱకు నెల్లకాలము సురాపానమున్నులై యుండవలెను. శ్రావణమాసమునందు మాసోపవాసులగు మాసపుల శిరియుండుదు మాంసము మాత్రము భక్షింపవలెను. భాద్రపదమాసమున చటాభా రులగువారి కంతరక్తముఁ ద్రావియుండివలెను. ఆశ్వియుభమాసమున మాంసకన్యకల యెదనుండు రక్తముఁ ద్రావవలెను. కార్తికమున పరి నయతులగు యతుల దేహమాంసము భక్షింపవలెను. ఇట్టియాచార శీలురగు రాక్షసులు ఋత్విజులుగా నోపుచుదు. అట్టివారనిఁ బిలిపింపుము. నీ నీ దీనిక నాచామ్యుఁడగువాను. పూర్వాచార పరాయణులై, యున్నత పటపృక్ష నివాసులై యుండు బ్రహ్మరాక్షసుల సాహాయ్య మున సరిమేధంబు నెఱవేర్తును. యాగశాల నిర్మింపుము. ఆ యర్జునుని సరిపడుప్రగఁ జేయుము. దీనినుండి నీకనేక శాభాగ్యములొనఁగూడును. నీకులము వెన్నె వాసియుండును. ఈ సవనాశ్వము నిచ్చటనే బంధించి యుంపుము. నీ నేననుగూర్చుము. పొమ్ము. నీ సోదరీమణులగు లఱబో దరిని, యోజన స్తవని బిలిపింపుము.

(ప్రవేశము అర్జునుండు నేన)

అర్జునుండు—ఓరీ! రాక్షసాధమా! సవనాశ్వంబును దొంగబలె దోచికో నివచ్చి యిటుకాగిలివయా? ఇదిగో నీయుక్కడంచెద.

మోహ—దేద ఆరెవర! రాక్షసా! యిటులార్జున శేల! బాంబుదండుకో నరసింహుల! ద్రావణమజ్జకలనింటిక! వోయేల, వో పోయే! రక్తద్రుంధులకుఁ బక్కటి మునుడపిల్లగావనికా, పాపపంబుఁ జీసెదను వానదంబున, నయ్యుమామనికా.

ఓరీ! మాంవాధమా! సొక్కి నిక్కి మాటలాడకు. నిన్నుఁ బట్టితెచ్చి సరిమేధంబొనర్చు వ్రయశ్శుముగోనుంటిని. పంటయింటి కుండెలు

మాడ్కి నీనై వచ్చి నానమివము తేలితిని. నినుబట్టి పరమేధంబాన
ర్పుటచే నాకు పకల సౌభాగ్యములు లభించును. నాకు వైరశుద్ధియ
గును. నీ సోదరుడు భీముడను క్రూరుడు నాతండ్రియగు బకాసురుని
మున్ని జంపెను. నిన్నిపుడు నే జంపి నా జనకునికి దృష్టిగలిగించెద

అగ్గనుడు — ఓరీ! నీవు బకపుత్రుడువా? అటులై న నీవంశమే నాశనమ
నర్చు పని నావయ్యెను. ఇప్పుడికి నాయన్న ప్రారంభముననే దారిఁజూ
పినాము. ఇంక నిన్నొకక్షణమైనను నిలుపఁజాలను.

భీమ — ఓరీ! నక్షతరయీ, నారదమా
పక్షిక్షాగమమా, చంపునిమ
రక్షిక్షామనా, రావమిదే
రక్షంబిచ్చె, రాబున్నదే.

అగ్గనుడు — విలునిలుచువా, నిష్క్రమనీ
తులుపరమముచే, ద్రుష్టవిక్షా

భీమ — జలమునుగడచే, జంపుదురా
జలమునుగడరా, పాతకురా

అగ్గనుడు — వేడిమిబాణము, వేడకచే
బాదుచుదేహము, జూచ్చనదే

భీమ — బూడిదెగావయి, ధూమివదె
ఓడకవిల్వర, యుద్ధమునక

అగ్గనుడు — ఓరీ! రాక్షసాధమా! నీవలుప కూలెలికఁ జాలింపుము
నీబలమెంతటిదోయని పరీక్షింపఁ బ్రారంభంబున మృదుశరంబులు నై
తిని. చర్మము బలిపివ రాక్షస శరీరంబు నీది కావున నాబాణంబుల
నీదేహంబు జూటవయ్యెను. ఇదిగోయూతూరె తీర్ణబాణంబు వేయుచు
ఈ బాణంబు నిజంబుగ నీసోదవడఁగించును జూచుము.

శ్రీ కాకతగంబు నికాదరిసి
తాతలజేర్పును తానుమిశ్ర
నీతరమాడుచి నిర్వంగవ
పాతకిజంపిడి బాగుమిదే.

(అనుచు బాగుంబువేయ భీష్మమును పడును.)

సేన—స్వామీ! రాక్షసకోటిని బట్టి సంహరించి వచ్చితిమి.

బ్రహ్మ—సేనానులాదా! నేను నీపాతకిని జంపితి. అలస్యముగ నిటచ
నిలుచినేల? సవనాశ్వమును విడువ్పడి పోవుదము.

సేన—చిత్తము.

[స్మృతి]

తురీయాంకము—ప్రథమరంగము.

(మణిపురము.)

బ్రహ్మవాహనుడు, ముబ్బి, ప్రతాపుడు, జయరత్నము, భట్టు,

దర్బారు.

(అనుబంధము 26)

(బ్రహ్మవాహనుడు సింహాసనముపైఁ గూర్చునియుండి ముత్రులగు
ముబ్బిమొనలగువారు తమకు సుచితములగు వీరములపైఁ గూర్చు
నియుండును. భట్టులేచి.)

(భట్టు—లేచి) జయజయ, స్వస్తి.

సమస్త సర్వవైదియ ముగియఁగా

వశదీనవాక్తి క్షయకరి మరణా

అనుభవములు రాక గొరవనీయ యనుమదమాదిగుణభావో.
అనువనానాదానగుణాన వానీతరాధారమానా
నూరజుతా సంరీషీతా
నుమనీత రజ తేజా
బ్రహ్మవాహన మహారాజా
• విజయార్థవ దిద్విజ యార్థవ.

(పృథ్వీము.)

బ్రహ్మ—మంత్రివరులారా! నా నా దేశాధిపతులనుండి వివిధములగు కవ
ములు నా భవభాండాగారంబుఁ జేరెనుట. నీలధ్వజుని నుండియు మరా
శిధ్వజుని నుండియు నెప్పటివలెఁ గప్పుము రాక లిడిసెనని మహారాజు
దర్శి పలికెనుగదా! కారణమేమియుండును?

సుబుద్ధి—మహాప్రభూ! ఆ రాజులిటీవల తమరాష్ట్రములు విడిచినారని
వివినాను. కారణమేమో తెలియరాదు.

(సేనానియగు ప్రతాపుని ప్రవేశము.)

సేనాని—బ్రహ్మవాహనమహాప్రభూ! ఎండినంబులు.

బ్రహ్మవా—ప్రతాపా! విధాయకముగు నీపనిని విదిలి యిప్పుడేలవచ్చితివి?

సేనాని—స్వామీ! మరనగరోపవన సమీపమున నుచితవిధిని సేసి
వ్యాయామము నలుపుచుండ నెచ్చటనుండఁచో యొకలక్షగావ్విరిం
బగు హయరాజంబువచ్చెను. దానిని సమీపించి మాడ దానిలలాట
మున నీ హేమఫలకముంచెను. దానినొని హయంబును బంధించి
వచ్చితిని. ఇదిగో యా బంగరుఫలక తమసన్నిధిమించితి.
(అందించును.)

బ్రహ్మవా—(ఫలకముచేతమంచుకొని జదివి, కంటికి నొత్తికొని) మంత్రివ
రులారా! ఇదినాకు నుదయించు. నా పిన్దతల్పియగు భర్తరాజ హయ
మేధంబున ద్భ్రమస్థువాడట. హయమేధాంతియగు పశ్వమిదియట.

దీనిని రక్షింప, నా తండ్రియగ్గునుండు, వెంటదించినాడట. చిన్నక
సముచుండి నా తండ్రి మోమును ఏడ్చుచు భాగ్యము నాకులేదని
యంచెను. నాతండ్రి లోకభ్రాతృవిగనిన పరాక్రమవంతుడట.
ఎక్కటికయ్యమున ఫాలనేత్రుని నోడించి విరాధివరుడట. దేవేంద్రుని
సరిగడ్డియపైఁ గూర్చిండెన గుణాధ్యుడట. రాలకేయాది
రాక్షసుల వంశమార్చిన భవంజయుడట. భీష్మద్రోణ కృపకన్యాది
వీరులఁ బిలుకుమార్చిన ధీరవరుడట. అట్టిసూర్యగ్రామ్యుడగు
నాతండ్రినిఁ గనులారఁజూచి భక్తిపూర్వకంబుగ ఎందనాద్యర్పణలచే
సత్కరించి మంగళవాద్యములచేఁ బురికిఁ దోడ్కొని రావలయును.
మీరందఱు ననుఁగూడిరండు. పురంబు సలంకరింపఁజేయుడి. అలస్యంబు
బుసకుఁ గాలంబులేదు. [నిష్క్రమము.]

(ద్వితీయరంగము.)

ఉపవనము.

అగ్గునుండు—వృషకేతు, నీలధ్వజుండు, హంసధ్వజుండు, సాత్యకి, బ్రహ్మ
వాహనుండు, సుబుద్ధి.

అగ్గునుండు—ః విమడిమిత్రులార భువకుభవాద్యులార
వివేకపచ్చయన్న విధముతోచె
కారణంబుఁడెయిఁ గారాదు యుక్తమా
మైత్రియొక్క మనకు మాసకొదవు.

హంసధ్వజుండు—అట్లునా! ఈ మంగళవాద్యముల నాదము వినినచో ముగిసిన
నీమణిపుర రాజగార మైత్రియొనఁగూడునని దోచెను.

(సుబుద్ధి ప్రవేశించి)

సుబుద్ధి—చాంసుకులాంబుధిపూర్ణశోకంకా! అట్లునా! మణిపురసగరాధి
పతియగు బ్రహ్మవాహనుండు తమదిర్బసమునకై సచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జునుడు — రానిమ్ము

(సుబ్బుత్తె నిష్క్రమించి బ్రథువాహనునితో, బ్రవేశించుట)

బ్రథువా — శి|| రంగుగఁ బాండవంశమున రాజీశూరులక్కడ పేటియై
సంగరమందు నీకునకు పాటియెడ యశమందిమించె నే
మంగళమాత్రి యానరుడు మామ్యుఁ డునామర్త్యుఁడనించెఁ జి
త్రాంతయెడ నతములేని రానిలవాఁడుకుండు మ్రొక్కెడున్.

శి|| బ్రథువాహనుండఁ బాండవంశముఁ
డయినదినుమేలుండ నధికభక్తి
నకులనేయువాడె నాయనా దీనించి
కావుమయ్య నన్ను గరుణ మించ.

(అనుచు సర్జనుని పాదములపైఁ బడును. అర్జునుడు వాని తలఁదన్న

అర్జు—[కోపమున] చ|| పితృనిశాపఁబడెనకు పిరులులేనిశత్రుహతుంబునున్
దెవలకపట్టిపిరులునులెంటి నచ్చడువారిఁగాంచి ని
చ్చెఱుపడితివు, క్షుత్రియుడవో? యదివన్నను, నీదశ్శరేణు
యోములకన్దెక్కునకు వారయఁన్నది నిన్ను హీనశిక్ష.

ఒరీ! పితరీ! క్షుత్రియకులమని బీరములాడుచు నాకులంబుఁకు నెంత
కళంకంబుఁజెచ్చితివి. ఛీ! బుద్ధిహీనా! నితల్లియెవరో యొక్కనైశ
కులజానకు నిన్నుగనినది. కానివో క్షుత్రియబీజోద్భవునకు నింది
పితృతనంబువచ్చునా?

హంసభ్య—అర్జునా! పాదాశ్రాంతుఁడగు వానిని నవమానవజము
మేలుకాదు.

నీలభ్య—పల్లవా! శరణని చరణములపై వ్రాలినవానినిఁ దృప్తిమఱి
చుట యపాయము.

ప్రశ్నకేతు—నాయనా! సుతుడని సమీపించిన వానిని సహితునిగా
దలచి పరుషములు పలుకుట గౌరవముకాదు.

అర్జునుడు—ఎవరేమిపలికెను పలుకుడి. ఈ పలువ, కోమటివానికే
బుట్టిన పందగాని క్షత్రియవీరోధ్యముకాదు. వీరులులేని తటే
కారుషవంతునిబలె గుఱ్ఱమునుగట్టి పిదపదాని వెంటదించి శూరవరు
లనుగని భీతిల్లియేదోయొక యుపాయంబు గల్పించుకొని ప్రాణము
లుదక్కించు కొనవలెనని చూచుచున్నవాడు. ఇట్టిపిత్రికనా మీరు
గౌరవింపవలెనని నాకుబోధించునది? మేలుమేలు.

అ—పం॥ జనకుడనుచుగౌరవము పల్కుగవచ్చిన మానుజుని నీ
వసుధిత వాక్యజాలములు వాడుచుదిట్టితి నైవరైచిత్తి
జనగణసమ్యక్వాక్యముల వీరమున నపరిత్రామణి
జనవిని నిందసేసితివి జంకకాత్రపురైతి వయనన్.

(అనుబంధము 27.)

అర్జునా! నిన్నునేను నాయనా యని పిలుచునంతటి భాగ్యము నేవు
నాకు నొపంగజైతివి. అంతటి భాగ్యంబు దైవంబు నాకొసగూర్చు
నటకు నీకు శాస్త్రపుస్తై యుద్ధముఖంబున నీసుతుడని సాధించెద.
పరివ్రతా శిరోమణియగు నాతల్లి నీవల్ల ననుగనె ననునది స్థిరపరచెద.
అంతటి పనిజే జేయునంతవటకు శాస్త్రపుడగు నిన్ను గౌరవింపను.
నేను సాయంకాలమైనది. కావున తేపు ప్రాతఃకాలమున యుద్ధము
నకు సిద్ధుడవుగనుండుము.

(అనుబంధము 28.)

[ఇత్రోవాహమని నిష్క్రమింపుము.]

పాంసభ్యుడ—అర్జునా! నీననాలోచితముగు పనియుచక్కితివి.

నిలభ్యవాడు—ఫల్గునా! నీవిప్పుకొనవచ్చిన పని నింద్యంబు.

వృషకేతు—నాయనా! నేను చిన్నవాడను కావున నిన్నమియ్య ననఁజాలను.

అర్జునుడు— (అనుబంధము 29.)

మిత్రులారా! నిన్నబుట్టి నేను కన్ను తెరిచిన బాలుఁడు నైమిరేని నింతగ తహతహ పడుచున్నవాడే! ఒకవేళ వానివిషయమున నేన పరుఁడులై యుంటినినో యాపని బాలుఁడు నన్నేమి చేయఁగలఁడు ప్రాతఃకాలముననే రథమునకు వత్తునను బాలుని ప్రల్లదంధుఁ బలుకులు మీరు నమ్మితిరా? ఒకవేళవచ్చెనుజో, పోరుషమునమించి పటుపర్వా మవంతుఁడగు నీవృషకేతు వానినిబట్టి బిలుకుమార్చఁదా? ఏల మీ యాలోచన? ప్రాచ్యైవది రంకు నిద్రాంతము.

[విష్కుండుఁడు.]

శృతీయరంగము.

శిష్ట.

బ్రథువాహనుఁడు, చిత్రాంగద, తిలూపి.

అర్జు—(చింతించుచు) ఆహా! నాతండ్రి గూడిన పలుకులు వీనులక ములుకులై నాటి, కోపంబు రూపంబుఁ గొనినరీతి మండిపడి పాపహేతుకమగు ప్రతిష్ఠ యొచ్చెనని. ఇప్పుడు నే నేమియొనర్తును?

1. జనవయ భూమింబు జనకుని నెదిరించి భండనంబు వధింపఁ బాపమునకు పాపమంచని యెంచి భండనంబును దీడనా శపథము గను నాశపథము శపథముఁ దలఁచుచు సంగరంబును కేయిగలుపఁ యోటమియొ నేరెడియఁజూ జనకునిఁ జంపిన జననికేళి కంబు గలుగఁడు నేదానిఁ గలనెయ్యద.

2. ఏమిహోదక యున్నది, యేమిసేయు వాదనక్కట వృద్ధులు వాడువాటి కలనఁజెందెను జ్వాల మూలునుఁజెక్కి

(1) ఛా! నావూరము కర్తవ్యతా కర్తవ్యత నిర్వాణంబు మారి స్తంభించితి. నేనేమిసేయుదు. నాజనమున కాధారభూమి చుగదా యగ్గునును. జనకునియెదుట నిలిచి నేనెటు సంగఁజూసెడి సును? జనకునినెడిరించిన వానికి బుద్ధ్యలోకంబు గలుగునా? తండ్రి యాత్మను శిరసావహించి మున్నె శ్రీరాములు రాజ్యసౌభాగ్యసాంప్రద్యములు వివరి కావసంబులఁ గండమూలాదులు భక్షించి కర్తవ్యదిని విన్నాను. అట్టి కిరినిఁ దిరస్కరించి తండ్రి నెదిర్చి యుద్ధమాడినచో ననిర్విచయ పాఠకుఁడ చగునుగదా?

(2) ఛా! సాతకఞ్చునియెంచి నేను భండవంబును వీడితినేని నా సామంతరాజుల యెదుటనే సాహసించి చేసిన పాతుష శపథంబు వ్యర్థమగునుగదా? నాకపథము రిక్తయగునేని వినినవా రేమనికొనియెదరు? ఉత్తర కొమారునిబలఁ బ్రల్లవపు మాటలాడుచుఁ గార్యభాగమున బండులబలఁ జూతు నిర్భాగ్యుఁడని వ్రేలుఁజూపినవ్వరా?

(3) ఒకవేళ తేసిన పంథముఁ గొనసాగింప సాహసించితినిచో యుద్ధమున జయము నాకగునో కాదో తెలియదు. ఒకవేళ జయము నాకొనఁజూడినచో జనకుఁడు విగతాసువుగును. ఆవార్తవిని నాతల్లి వానినిఁ దలంచుచుఁ గక్కిరుఁగార్చుచు శోకాగ్నినిఁబడి క్రాంగుచుండును. కడగండ్లు పడి పతివియోగంబునఁ గృశించు నాతల్లిని నేనెటులఁ జూచుచు సుఖమున ముగలను. అయ్యో! నేనేమిసేయుదును?

(చింతించుచుండును.)

(చిత్రాంగడ ప్రవేశము)

చిత్రాంగడ—ఏమిచిత్తించితి. నాగారాజు కొమారుఁడు తనతండ్రి మాముఁ జూచుకొంటి భాగ్యంబుఁ దనకుఁ గలిగెననియెంతో సంతో

మంబుల నుష్కలగుడు సతికయమగు నుల్పాహంబుతోఁ జనకునిఁ బో
డఁబోయి యుండెనుగదా! తల్లడివిఁ బిలుచుకొని రాక యేకాంగి
మనలివచ్చి యేకాంతముగఁ జంఱించుచుఁ గూర్చున్నాఁడు. కారణ
మేమియుండును? మాటలాడించి కారణముఁ జెలిపికొనియెడ. (బ్రథ
వాహానుని స్మరించి) నాయనా! బ్రథవాహనా! పంతోష
మయంబులఁ జంఱించుచుఁ గూర్చుంటివి? కారణంబేమి? నీతల్లడిగారిని
జూచితివియా? వానికి వందసంబులిడి వారిడివెలందలివియా? నీజనకుని
యేల యిచటికిఁ బిలుచుకొని రానైతివి? మాటలాడుము. మా
మూనిన నాగతియేమి?

బ్రథవాహనుఁడు—(నిష్టూర్చునొంచుచు) అమ్మా! నే నేమనితెల్ప
వుదును?

(అనిమానమూనును.)

చిత్రాంగద—నాయనా! నన్నేల యీరీతిఁ దపింకుఁ జేయుదువు? నీ
పంతోషాభివృద్ధిఁ జూచికదా నే నీ ధరమనినాను.

బ్రథవాహ—జననీ! నేనింతకుమున్నెంత పంతోషవారధిలోఁ దేలుచు
ంటినో యంతకంటె నూరుమడుగులు చింతార్థిలో మునిగినాను.

చిత్రా—నాయనా! అంతటి చింతకుఁ గారణమేమి రట్లఱిగెను?

బ్రథ—అమ్మా! నాతల్లడిగారి దివ్యదర్శనమునకుఁ బోయియుంటిని.

చిత్రా—నిజము. పోయియుంటివి. ముందేమిజరిగెను?

బ్రథ—నాజనకుని జూచి నాకులగోత్ర జననీ జనకుల నామంబుల
దేలుపుకొని వందసంబు లాచరించితిని.

చిత్రా—నాయనా! నీ తండ్రి నినుఁగొనిరిచికిని దీవించెనా?

బ్రాహ్మ—(నిష్ఠూర్పులువిడుచుచు) అమ్మా ఏమనితెలుపుదును? తన
కాళ్లతో సేరిలదన్న వెడలిపొమ్ముల పరుగులలాడెను.

(అనుబంధము 80)

చిత్రా—ఏమీ! ఏమీ!! కానక కానక కాంచిన కోమారుడని నినుఁ
గొనిరిపక కాళ్లతోఁ దన్నెనా? కారణమేమియుండును?

బ్రాహ్మ—జననీ! వీరులులేనితటి బీరముతోఁ దురగమును బంధించి
వెంటనె వెంటదించిన వీరులను జూచి వెంటి పిటికినై సంగరము
మాట చాలించుకొని తన చరణాకాంతుడనయి శరణుఁజేసెట. కావున
నేను తనకొడుకుకాదట.

చిత్రా—హా! హా! అనుచుఁ జంఠించుచుఁ గూర్చుండి) హా! ఎంతటి
కష్టకఠోరంబగు మాట నాచెవిబడెను. తండ్రి! ఇంతటి మాట
నాప్రాణ భర్తయుఁజాడెనా?

బ్రాహ్మ—తల్లీ! అంతయుకాదు. నా మానసశూలముగ మఱియొన్నిమాట
లాడెను. అవి నీయెదుటఁ బలుకఁ దగిలినకావు.

చిత్రా—నాయనా! ఆమాటలెవ్వి?

బ్రాహ్మ—అమ్మా! ఆమర్మచంచులు నానోటనేనునుడువఁజాలను.

చిత్రా—తండ్రి! నీకేల సంగోచంబు? నావిషయమేమయిన నాడెనా?

బ్రాహ్మ—హా అమ్మా! అవును.

చిత్రా—నాయనా! ఏమియాడెను?

బ్రథు—జననీ! నన్నేల యారీతిఁ గ్రుచ్చియడిగెదవు?

చిత్రా—నాయన్నా! నాప్రాణభర్త నావిషయమేమి రల్పమెనో యది తెలుసుకొనవలెను?

బ్రథు—అది తెలిసిన నీకుఁ జిత్తకేకమధికమగును.

చిత్రా—ఏమయినను గానిమ్ము నాకు దానిఁజెలుపుము.

బ్రథు—అమ్మా! నీవెంతగఁ బట్టుచున్నవో నాయన్నములేదు. నీకు నతి నేధిఁకరింపఁజాలను. హా! (నిట్టూర్పు సాఁచుచును) జననీ! నీవు నైశ్శుని పరిమోగంబున నన్నుఁగవినావంట. కావుననే నాకుఁ దిలకి రసంబు వచ్చిందంట.

చిత్రా—(చింతించుచుఁగూర్చుని)

ఈ అనది తొత్రియొ ముని యన్వయమందు జనించి యాదలో
భవని పెరిగివచ్చి యతి బాహుపరాక్రమము మృదు
భవనిగఁజెప్పఁజూచు చక్కవఁదలంగ నైశ్శుఁగూడి, దు
ర్భవనిగ నిన్నుఁజేరితివా? పాతకీశు; భరింపఁ బ్రాణమో.

రవయ నానుండి నీకుఁ గులకీచతఁగలిగెమకదా? అయ్యో! నానుండి
కదా సరివారిలో నీకంతటి పరిభవము కలిగెను? పుత్రా! ఇంతటి పాత
కీని నేను ప్రాణంబున నీభవమపఁజాలను. నాయనా! నీతండ్రి నిన్ను
తగఁ బరిభవించినను నీవు దానికి అమలిడక దళయవిధేయతల
చూపుదు మరి విచ్చితివికదా?

బ్రథు—అమ్మా! నాతండ్రి నిన్నంతగ దూషించినది నేనహింపఁ జాల
రామనము వహించి, తేవటిదినంబున నీతో యుద్ధమొనర్చి నాతని

మమపత్నివ్రత, వీరమూత, యని సాధించెదనని ప్రతిజ్ఞ యొనర్చి వచ్చితిని.

చిత్రా—హా! హా! కుమారా! ఎంతటి యపరాధంబొనర్చితివి? జనకునియెడ సవిధేయతఁ జూపుట స్వామిద్రోహముకాదా? స్వామి ద్రోహ త్యము కారవాది నరకమూలంబగునుకదా? ఎంతటి మంత్రొనర్చితివి?

బ్రాహ్మ—అమ్మా! అక్కారణంబున నేను బంతులనుచుంటిని.

చిత్రా—నాయనా! నీవిప్పుడు మరలవెల్లి నవనాశ్వమెచ్చుగించి తప్పాయెనని యొప్పుకొనిరమ్ము. సంగరమ్ము మాట తిలఁపకుము. నిజము నాప్రాణ భర్తకు నిలుకడపైఁ దెలియనగును.

(ఉలూపిప్రవేశము.)

ఉలూపి—చెల్లెలూ! ఏమిచింతించుచున్నావు? మరకుమారుడగు బ్రాహ్మ వాహనుని మోముల చిన్నపోయినది?

చిత్రా—అక్కా! వేనేమని తెలుపుకను? మర భర్తయిచటికివచ్చినాను.

ఉలూపి—సంతోషము. అతఁడేమి మహారాజా. దేశదేశములు సంచరించును. దేశభవతుల కూతురులను బెండ్లియాడి వెల్లిపోవును. మరలవారెవరు, ఎచటనున్నారో, ఎటులున్నవారు, బ్రదికినారా చచ్చినారా యను విషయము సైతము విచారించు. మంచినమయములోనే నీచటికివచ్చితిని. ఫల్గునుని మందీరంబురకుఁ బిలిపించి యుత్సవంబులు సలుపక చింతించుచున్నవారేల?

చిత్రా—అమ్మా! నేనేమని యావార్తఁదెలుపుక? నీకొమారుని నడిగి తెలిసికొనుము.

జిలూపి—నాయనా! బ్రథువావానా! మీరల్లినూటలు వింటివికదా
అంతటి విపాదకరిమగు వార్త మేమియది?

బ్రథు—అమ్మా! అవమానకరిమగు వార్త నేనెటు జెప్పిడింతును?

జిలూపి—నాయనా! నేను వేటుకాయగదా! నీపెల్లనిగదా!

బ్రథు—అమ్మా! అంతగ నడిగెడవేల? తెలిపెదవినుము.

సీ॥ జనకుడటంచునే సత్కరించుగఁ బూనినకృపాదనిఁ జూడఁ జనిరినమ్మ
జని, జనకునిగని తనయఁడననిచక్కెళ్లును పడముఁ బడిరినమ్మ
పడముఁబాలనన్ గదిరించి కలఁదన్ని నొక్కని సుతుఁడని పల్కెనమ్మ
చరిగిన పలుకులు ములుకులై యెప్పుడయ్యెడిని నడిరించఁ బుడఁచెనమ్మ.

సీ॥ ఉదయమునయ్యెన్ భూమిని నెరువడఁచుఁ
సంగడఁబున నామర నతిగ, నీకుఁ
జెల్పెదవటంచుఁ బంథము సరిగిరమ్మ
మరలివచ్చిరినమ్మ దుర్మార్గుడగుచు.

అమ్మా! ఇదియ నా నమోచరించిర యపరాధంబు తిండికి నవిధేయత
నాపితివని నాతల్లికోపించుచున్నది. నేనేమిసేయును? నాతండ్రిపలు
కులు వినినంతనే, నాకుఁ దామసగుణంబు హెచ్చెను. అందున నా
సామంత రాజుల యెదుట నన్నవమూర పఱచిర కారణంబునఁ గోప
మాకారముఁ గొనిర వానిభంగి నటించితి.

జిలూపి—ఏమిచెల్లెలా! గ్రతంగదా! అంతటిమాట నీవు వినియును
పైఁచితివిగదా! నీయొర్పు హెచ్చు. నీకయిన యవమానమనాకు
గాదా? నీపల నమ్మను నర్థమును పెండ్లియాడఁదా! పరిణయమైన
భామలను వదలిన తప్పొకటియ చాలక పైపెచ్చుగఁ బరిభవించ
దలఁచినాఁదా! పురుషులు తమ పురుషులను వదలిన మూతమున

తరుణులందఱు జారిణులగుదురా? ఎంతటి క్రొవ్విడి. నేనువిన్నవ నూన పఱచినభంగి తప్పు చన్నవమారవఱచును. మరము శాసన సాంబంధిక శక్తిని నబలురమొనరు -బుద్ధిని బురుషులకంటెను దక్కు పయా? మారమర్యాదల విషయములో దక్కుపయా? అతఁడు మము నిలుల ధిఃకరించి పలుకనగునా? నీవు పత్రినతవుకావా? వీరమాలవు కావా! నీకొమారుడు క్షత్రియోత్తముడు కాఁడా! వీరుడుకాఁడా! మున్నులవకుళులు తమతండ్రియగు శ్రీరాముల నెదిరించి తమరెల్లియగు నీతను వీరమాలయనిపించి తమనిమ్మల్లవ జుచున్నత్యము స్థాపించరా? అటులనే మరకొమారుఁడొనరింపనిమ్ము. ఈ తియోత్తముఁడని ధీరపఱుపనిమ్ము. నీవు సతిపని స్థాపింపనిమ్ము నిష్కారిణముగ నబలుర దూషించువారికగు శిక్షకావించనిమ్ము. ఆబాలుని సేవేవిధమున దూషింపకు. శ్లాఘ్యులనుమగు పని మరకొమారుఁడొనరించినాఁడు కావున దైవము వానిరక్షించును. (బ్రథువాహనునిజూచి) నాయనా! నీతల్లికే నమస్కరింపుము. (చెల్లెలఁజూచి) చెల్లెలా! నీయిష్టవంబును నిమ్మల్లణ హృదంబుజంబున ధ్యానించి నీకొమారుని దీవింపుము. చిత్రాంగద—అక్కా! తండ్రిని నెదిరించిన నుతులకుఁ బుణ్యగతులుండునా?

ఉలూపి—చెల్లెలా! మరకొమారుఁడాయుధునుని కొమారుఁడని స్థాపించిన విదవఁ గదా నుతులకు విధాయకముగు భయభక్తులు తండ్రియొడ నాపవలెను.

చిత్రాంగద—అక్కా! ఈ విషయమున నాకేమియుఁ దోషమ కావున నీహితము ననుసరించెద.

ఉలూపి—అటులైన నీకొమారును దీవింపుము. (బ్రథువాహనునిజూచి) కుమారా! నీరతి! నమస్కరింపుము.

బ్రధు—శ్రీ! నీచరణములుపైఁ బడెద దీవింపుము.

(అనుచునమస్కరించును.)

చిత్ర—నీ ఆమరుడౌ పృథుని యమకార్ప, నులలెల్లమధురవకిచ్చిన మంగళంబు
మధునఁ దెచ్చడుకెఱి కుభముగ దీనునిహిత యిచ్చిన భవ మంగళంబు
హామస్వపకులలి బంధవంబున, నులమలెయొగనిన మంగళంబు
మధునఁజెల్పెడుదేళ నులకు, ననతి, తావంగుగానిన అయ మంగళంబు
కాకుత్స్థకునాఁడు కానల్యజననితౌ మమరమనినవట్టి మంగళంబు

నీ నీకునగుఁగాక, తనయ ; విష్ణిద్రుడగుచు
త్రైయోక్తముఁ దెనుఁజేరు సాక్షకముగఁ
తనీ చేరుమక్కని క్షిప్రముగను
శీత్రకుమనులు పరిమళమ్ము క్షిప్రయఁ.

బ్రధువా—(ఉటూపినిఁజూచి) ఆమ్మా! నీపాదాంబుజంబులకు వందనంబు
లర్పించెద.

ఉటూపి—నాయనా!

నీ నకల లోకృత విజయుడౌ నవ్యపాచి
నంగరంబున నెదిరించి పాదసంబు
నలిపి నీతొ నతియని తెలుపుమన్న
భీరుడని విల్పునా, తలఁడేరు భద్రమ.

తనయ! బ్రధువాహనా నీశాస్త్రాస్త్రములెల్ల నెల్లకాలంబుల స్మర
చుచు నెద్దియు రిత్తపుచ్చక నాహసించి రణంబొనర్చుము. ఫలమ
దైవాధీనంబని దృఢముగ నమ్మి నీవు రణమొనర్చువేని నీకు జయంబు
నమకూరును. యుద్ధమొనర్చు నమయంబున నర్జునుఁడు నీ తండ్రియ
తనంపు నీమానస మంటనియకు. నీతల్లి దీవెన నీకు జయమొనరు
ర్చును. శుభముగఁ జోయరమ్ము.

బ్రధు—శ్రీ! నీహితోపదేశంబు వేదదాకాలంబు స్మరించుచుండె

తురైయ రంగము.

యన్దభూమి, శిలిరము, అర్జునుడు,

అర్జునుడు—(నిద్రించుచు స్వప్నమంది దిగ్గునలేచి) ఏమిది? ఎంతటి
దుస్స్వప్నము గంటిని. ఇది తెల్లవాలుజాముగదా? ఇట్టేనమయంబున
నగు స్వప్నము నిజమగునని పెద్దలాడుదురు. ఇదియేమో యన్దభూ
లముగనున్నది. ఉభయకుల పితామహుడగు భీష్ముడు నాకట్టెమట
నిలిచి యోరీ ద్రోహి లండ్రిలేని పిల్లయని పసితి నమనుండు సన్న
గాపాడి విద్యాబుద్ధులుగజసి పెంచి పెద్దజేసిన నాయుపకారంబు
స్మరంపక మోసించి నన్నజంపితివిగదా? అదోపంబు నిను వెన్నంటి
బాధించదా యని కంకోర్తిగ నుడివెనుగదా? అయ్యో! నాకాత
నేనెంతద్రోహమొనర్చినను నన్నమన్నించి యపసాన సమయమునం
దైన నన్న విడినాడక యుండెనుగదా? ఇప్పుడేల నన్నిటు జెదిరించి
యుండును? నాకృత్యము నామూలనమును బాధించుచు స్వప్నమున
స్మరణకుఁ దెచ్చినది. ఈ నాపరుండిన స్థలముచెడ్డది. మజ్జిమొక స్థల
మునబరుండెద. (అనుచు బరుండును.) (మరల దిగ్గునలేచి) ఏమీ
కనులుమాసినతోడన దుస్స్వప్నములు బలమగుచున్నవి. భారత రణా
వనిని నాచేఁ గూలిన వీరులందఱు గుమిగూడి నిద్రబోవు నాకంఠము
ద్రుంపఁ జైబడుచున్నవారే? ఇట్టి దుస్స్వప్నమునకుఁ గారణమేమి
యుండును? హా! హా! అపసిబాలుడు ప్రాతఃకాలంబుననే నాపై
యన్దమొసర్తునని పంఠములు వలుకుచు బోయెను. వాడు బాలు
డైనను మోడుడుగ సగిపడెను. వానినుండి నాకేమయినను బరాధ
వము కలుగునా? ఏమి భీతియిది? చిన్నతనమునుండి పటువరాక్రమ

వంతుడగు నేనొక బాలుకంతుగ భీతిలవలెనా? బాల్యమున నే గురు
దక్షిణాంశము నిండుకయ్యమున ప్రవచనం బట్టి ద్రోణాచార్యుల చర
ణములందుఁ బడనై చితి. ఎక్కటికయ్యంబున సంగారపద్ధతు యుక్తుని
నెవర్నిమెప్పించితి. అగ్ని ప్రీత్యంబు ఖాండవ దహనంబున నింద్రుని
నొప్పితి. కివార వేషంబూని వచ్చిన యాశ్వరునితోఁ బోరి యతని
నొప్పించి మెప్పించి పాశుపతాస్త్రంబునదితి. మరలకజేయులయి వారిని
బాధించుచున్న నివారకవచానుల యునుకొన్నది. భారతరణంబున
భీష్ముని శరవరంపరల నొప్పించి నెడవును నారనిచ్చి నాకుఁగల గౌరవ
సూచకార్థము లెఱుపగుండ, శరవరంపరలచే మంచమొనర్చి దాన్నిచ్చి
శయనింపజేసితి. ఇంతటి సాహస కార్యములొనర్చి మించిన పురుషు
రాకమనంతుడగునే నీ బాలుకకు వెఱుతునా? వెఱవను. వెఱవను.
ఏనామను నాకంతటి హస్తశ్లము కలుగదే? నేడెల కలిగెను? నాచా
మాంగ మెల్లెడ నింతటి చలనంబుఁ గలుగుటకుఁ గారణమేమి యందును?
(అనుచు నడచిచు) ఏమీ? దీపకాంతికి నగవడు నా శారీరపు నీడకుఁ
నలలేదు. ఏమాదును? నాకు శిరమున్నదియో లేదో చూచి
నియెడ. (అనుచుఁ గరములచే శిరమునంటును.) శిరమున్నదియే
నాకగవడు నీడయందేల నా శిరచ్ఛాయ నగవడదు. ఇది మృత్యుసాక్షి
వ్యమును సూచించునని వెల్లబాడరా? ప్రాణకాలము వచ్చింద
దూము నగవడు మణిపురి పురమునందు రణభేరి మ్రోయుచున్నది
కానున్నది కాకమానదు. ఇప్పుడు నే వెఱచి వెనుదీసిరఁ జూచినవాడు
నవిప్రపాదుకావున రణమొనర్తును. ఆ బాలుని నే నెదిరించెద. నాకె
నిద్రించాను. పోయి యుద్ధభటులను సిద్ధపఱచెడి.

(నిష్క్రమించును.)

పంచమ రంగము.

(యుద్ధభూమి.)

బ్రథువాహనుఁడు, అర్జునుఁడు, వృషకేతు, ఉభయస్థుఁడు. (నాద్యము.)
(నాద్యములతో యుద్ధభూమి నుభయపరయుఁ బ్రవేశించును.)

వృషకేతు— (అనుబంధము 81)

(అర్జునునిఁజూచి) నాయనా! ఈ పాలుద్రావు బాలు నెదిరింప నీయం
తటి బిలువీక్రమశాలి కావలయునా? నే బాలనా? నేను పరాక్రమ
వంతుఁడుకానవి నీకు నందియమా? పిల్లలగువారు పిల్లలను యశో
వంతులఁ జేయుట యపేక్షగేయుముకదా? నాయనా! నాకు సెల
విమ్ము. పరిసర సరంపగ పుష్పసమును భృంగశబకమందనా? ఆ
శవ్విదింపఁ బ్రయత్నించునా? కులాచలము నెదిరింపఁ బ్రయత్నించి
నను మహా మారుతము పశమగునా? సన్నెదిరింప, నాపసిబాలుఁడో
పునా? నాయనా; సెలవిమ్ము.

గీ వాతపూరితమునను పాతపూర్వకంబు

మాడ్కి నరివిగడపి మూరి పల్ల

నాకు తెలవనిమ్మ నాయనా వేగమై

వకులొనర్తు నీకు నకుంభశ్రీ.

(అనుచు పండుకంబులికి నిలుచును.)

అర్జునుఁడు—(చింతించుచు) నాయనా! సీ ధైర్యపరాక్రమములు నాకేమి
క్రొత్తవి కావు. సింహాకశోరము ఘుంగిట గజశబకము నిలుచునా? సీ
యెడల నా బ్రథువాహనుఁడు నిలుచునా? అయినను సీతూరి నిమ్మ
రిణంబొసర్ప బంపుటకు నాకుమఁచుమురాదు.

విష్ణు—నాయనా! ఇదియేమి విచిత్రము? ముఖంబునూచించుచు నిలుచుకొనియున్నావు. కారణంబేమి?

అర్జునుడు—నాయనా! నేనేమి తెలుపుచును? మన్నతిచ్చాచి నేనొక యశస్వీతికంటెంబగు కలగించితిని. భారతరణంబున నాచే విజృంభణము వీరులందఱు ననుభవించి ముట్టి నాకంతంబు దెగవలసింది. నే భీతిచేతనే నాదర్శాన్ని వేయుచు నా నీడను నేను జూచుకొంటిని. నాకేరిమనాకగపడిలేదు. కావున నాకేది యమంగళకరముగఁ సమయంబు. ఇది సమయంబున బొందవలసినవారందఱును నన్ని నే గోల్పోవలసినవారందఱు నేనే రక్షావనిజూచి నా సాహసంబుజూపెద.

విష్ణు—నాయనా! మస్తిష్కము గాంచి నిరుత్సాహమున మనోబలము సంపద సేనాజని నిలుచుట సమంజసముకాదు. నాప్రాణములైనవ గోల్పోవనిధుఁడగుచునుగాని నిన్నే మోర నాప్రాణంబున సమర్థమునక వలదు. చిన్ననాడు మూర్ఖుఁడయ్యెనని నన్ని నీవు నిందింతువుగాని.

అర్జునుడు—యోధవరులారా! మీయోలోచనము ముగియునా? దేవితరణము వలకు నిలులనే జరుగుచుండునా? అదిగో దూరమున మూడు భయాల నేరకు సంపలసమంబు ఇహోరమ్ముగఁ సంభవించినది. మిమ్ము నేనిపుడు వెదకికొనివచ్చితిని. మిమ్ముఁడగటాఁచి మరిలనేను నాచే నుగిలసి కొనవలెను. మీరుభయములేకయైగాని, యొకకోకరుగాని తప్పరిగతికలదు.

విష్ణు—ఓరీ! పొగురుపోతా! ఇందుకనిలువుము. నీపొగగొట్టెన (అర్జునునిజూచి) నీవు వెదకిగ మరనేమి గలవలెను. ఈ దేవుల పొగగొట్టెననివచ్చితిని.

అర్జు—నాయనా! అటులో నర్పము నేజోయెన (పోవును.)

వృష—ఓరీ! బ్రథువాహనా! కులము నాలుక తెలుపుచురీతిఁ బెర్చుల
యెడ నగౌరవముగ మాటలాడితివి కావున నీవు హీన కులజుడని
స్థాపించుకొంటివి.

అర్జువాహ—ఓరీ! నీవేకులజుడవు? నీవేకేమి? నీశరద్రీపేకేమి?

వృష—ఓరీ! బ్రథువాహనా! నేనుకూర్మచంద్రుల వంశజుడను. నాపేరు
వృషకేతు. నాతండ్రిపేరు కర్ణుడు.

అర్జు—ఓరీ! కర్ణుడనుగ నెవఁడు? రాధేయుఁడా?

వృష—నిజము. నిజము. ఆరాధేయుఁడేనాల్కిడి.

అర్జు—సరిసరి. తెలిసెను. సూతకులజుడవా? వ? ఈ వాహినీ సీరధిని
దాటింప నోపుచువు నీవని కాబోలు నిష్ఠియర్జునుఁడు వెంటనిడికొని
వచ్చినాఁడు. మున్నమర్యోధనుఁడు తనసేనాంబుధిని మరణితముగ
దాటింపఁ గర్ణధారకుఁడు కర్ణుడని నమ్మి నడిసముద్రమున మునిగిపో
యెను. అరీతిని నీవు సీయర్జునుని బంబు ముంతువనుటకు సంత
యంబులేదు.

వృష—ఓరీ! శూరాధమా! మాటలనుండి ప్రయోజనంబేమి? మాటల
జేరమువలదు. శరవ్యాపారమున లాభవస్థయులుగని పట్టుడము.

అర్జు— ౧౦౧. పింధ్యముఁబూచి, పోరువ పీఠంబక్కన నిర్వరా
ఘోరిమాశరధాద, నాలుకఁ గోయనివృథెచూడరా

అర్జు— కాగుకూతలఁ గాన్వహి నెటు కాన్ముకంటిది కావరా
కూరవాము మ్రొంగఁగాంచెడి, చూడరా శరధాలక.

ఓరీ వృషకేతూ! సీశరమును దానినేనజతి ననుమ్రొంగు శరములు
పలిని, సీరధింపుఁ జవిఁబూచి నామూఁదంబు ముడమంతును.

సమ—ఒరీ! నీవు పోరుషులు పలుకుదుఁ బ్రయోగించిన బాణముల నా బాగాన్నిని బూడిదఁగావించి నీరథిలోఁగలిపితి. ఇదిగోనాశేషము నీచాలి మృత్యువునకు వచ్చెను గావుము.

భూ కో! నీదువారన మన్నిజొమ్మును నీధిగాఁజెల్పెను
నాదులేటి వాడివలము వచ్చెఁజోదన మృత్యున.

బ్రథు—మీఁదమించుచు మాటలాడకు మిప్పుటంబుఁ గ్రూఁకు
నాదుదానిము నిన్నుఁద్రించు నాకలోకముఁ జూడెద్య.

ఒరీ వృషకేతూ! నీవు వయోవంతుఁడవయినను నీపెద్దలు నీకు వివాహము నేయరైరి. చిన్నవాఁడయినను నేను నిన్న నాకలోకమునకు బంపి మరనారుల పొందొఁగూర్చెద.

వృష-అర్జునవిప్రుడు— “నిన్ను దెముచును చూడక, నీధినాశముఁ
మున్నుగ దానికే శరణు, రెండవ దామడెద.”

ఒరీ బ్రథువాహనా! ఇదిగో! నీప్రబాతివచ్చెడి గౌరవమును గాంచుము
దానికే శరణు కేలుమోపుము. కాదేని నిన్నుఁగోనిపోయి వా
కాండమున ముంచివేయున.

బ్రథు—ఒరీ వృషకేతూ! నీకులము మాడ్కి నీబుద్ధిపై శ్రమ పోవరఁ గవి
దని నాకుఁదోచెను నీశరము.

“మిన్నును మన్నునుఁగానక, వివాదవిధిమయోగ
మిన్నక, తలదీసిఁజీరక, మేనున నిర్ణయింక.”

వృషకేతు—ఒరీ! నీయవృష్టమిఁకను గట్టిగనున్నది. కావున నే చావక
చిరపు. నియోయువును దిగఁద్రుంగఁగల యానామిగాతనిము
య్యలములంటి నిన్న యదువురిలో వదిలి వెచ్చును.

(అనుబంధము 32)

“పాపముల పర్యవర్తి” ఈమెదే భుజమును పరిగ్రహించుచు

నివ్వబడును నమోదు నమోదము నమోదము.

అక్షయ—ఓరీ! ఇరువేలవేల బలుకులు పేరు ఫలములున్నా! పేరునున్నా! పేరు
మాటలు నేర్చునుగాని శస్త్రాస్త్రవిద్య వేర్పరచును.

పాపముల పర్యవర్తి భుజమును పరిగ్రహించుచు

నివ్వబడును నమోదు నమోదము నమోదము.

ఓరీ! కదములకు నేవు నాకుం జాలవు. నీ విచిత్రముండి నెవరి యెప్పు
నుని బంపుము. అలని శరణాఘనమించుకమాచెద.

అక్షయ—ఓరీ! బుద్ధిహీనా! పాగురు పలుకులు పలుకకు. నీయెట్టి పనిగా
లుని బలుకుమార్చ జగ దేకవీరుడిగు విదయును కావలయునా?

(అనుబంధము 33)

“పాపముల పర్యవర్తి” యనుమందిరమునను నీతిగైవసునూ

శ్రమమైయున్న గవక శ్రమము చేర్చునున్నా

అక్షయ—

శ్రమమైయున్న గవక శ్రమము చేర్చునున్నా

పాపముల పర్యవర్తి భుజమును పరిగ్రహించుచు

ఓరీ! ఇంకనిన్ను బ్రతుకనిచ్చిన నోటి క్రొవ్వు బలమునును. ఈ నా
రిమున నిన్ను జంపెద.

“పాపముల పర్యవర్తి” అయ్యారే! నిమనాయము గవకే

గవకే గవకే గవకే గవకే గవకే

అక్షయ—

మయ్యారే! నిమనాయము గవకే

భా. భా—(స్వగతము.) నాజీర్గ బాణములన్నియు సేయోధునియందు రి
పోయెను. అయినను మఱియొక శరమును బ్రయోగించి చూడెను.

అంతా తాళి ము" అవును అని మునుపటి పరిపాలనకు
సంబంధించినవిగాలం అని పేర్కొన్నా

— * ముక్తము నను, నిను, కాసింపుకా
యముని పెడిదినిని, నంపింకుకా.

“భూ—+వన+సేద్య+ము” మేను దూర్పు మానదురా
కానవేర కాంచమురా

మృతి కేసు— ధీమానభోంత్ రాజ్ మువత్
బూనిగాంచి కాయ్యవినుక్.

బ్రాహ్మణ-ఏమిదియచ్చెరవు? అప్రతిమంబగు నా బాణము లెవ్వయి
నయోధి నరునియొగు నిష్క్రమోదకములయ్యెను. అచట నానె
యర్జునుని శరధారలఁ గ్రుంగెనేమీ? నానేర్చిన యస్త్రవిద్యచే విద
కుడ ముక్తించెద.

(అనుచు బాణాబుబుద్ధుని మంత్రించి)

ఓరీవ్వుషకేతూ! నీతలిదండ్రులను నీకుఁగావలసిన యాప్తశాంధ్య
స్మరింపుము. ఇంక నీవీయవనికే జెలియయ్యెదవు.

“శివనామ స్మృతిము” అనునది బాణం
లిఖనము చేసెను
మహానాథులు ధారణ
స్వాధ్యాయముఁ గలుగెను

(బాబాబు-దవిలీ వ్యవశేతు నేలఁబడును.)

నేనివట నితనాలసిందివ నానెకాఱుమాటై పటావంచలు

నామము. వారిసాహాయ్యము పొందు. (వెళ్ళును.) అట్లు
వచ్చి విగతాసునై నలంబడిన వృషకేతుని జూచిబలించుచు.

జునుచు—(స్వగతియు) అయ్యో! నాబ్రతుకు విగతాసుయ్యెను.

సీ॥ నీమగు నెఱుఁగుఁ బ్రేమను జూచెడితఱిమాగదామీరా గనయనేడు
అభిమన్యు పిమ్మట సంరయఁ నవని మువమంబు పెడితిరా మున్నదెనయ
కుంము క్రిందకి కొడుకునియు భూరి పంతోపెమ్మను నన్ననిదెర
మువకేను నమయాప, వృషకేతు, నాపరి వృషయయ్యెరానీడు మృతికరము.

సీ॥ తనయ! నీచావున వికుంతి, తనునవదలు
భూజాదులు నిలవరు భాను విశవ
స్థిపిన్నతీ నవనము చితినిగలయు
నంబెత్తవనొందు బ్రాణిప్రపంచమెల్ల.

నాయనా! కుమార్తా! ఏగాగ్రేసరుడనగు నీచా పిత్తికి బాబునకు
వోడితినియూ? నారకేతులులకుఁ జక్కఁప్రాణంబులు నీగితివియూ!
అయ్యో! నీమరణము మాబావయగు శ్రీకృష్ణుఁకు సమ్మరమాయెనా?
నీత్రుండెందో బాంకపు సంరతిలేదుగదా? అక్కాప్రాణంబున గతియు
లేకుగదా? నాయనా! నిన్నుగన్నులారాగానక నార్చితిమిమరణా
లూ? నీత్ర ననువెంబడించు ఇపుడు మార్చి ననువెంబడించి నిన్ను
సహప్రాములుగలిగి కాపాడుకొని రమ్మని పలికెనుగదా? అవృద్ధనూ
నికు నీమరణవాస్త నే నేమరితెలుపును. అయ్యో! మూఁగులమై
మాన నోదరుచును నీకుడండ్రీయునైన కన్గనిరావ్యభోధమున జంపి
తిమిగదా? ఇపుడు పంచపాండవులకు నన్నతి నిచ్చుమాగుడు నీవో
క్కడవిని నొచ్చుగు మోహమున నిను బాలించుచుంటిమిగదా?
భూరమగు భూరి యుద్ధమున నానారము కొనూడని నభీమన్యుడం
గిల్పొయిన దుఃఖంబు చాలక, తండ్రీ నీమరణ దుఃఖం బెమ్మవేంచి

నా మనం బహుమానములు గాల్చునుగదా? నాయనా! మాకను
గవముగిట నిన్నొక్కని నైవ సుంపక దుర్దైవమును విధి నానుండి నిన్ను
బాపెనుగదా? నాయనా! లేచి నాతో నొకమాటయినను నాడెను
దదా? మున్ను సవనాశ్వైగహామయ సేవు చూపిన పటుపరాక్రమము
లేయు నాయన్న భీముడు ధర్మజాని యెడల సదాకాలంబు పొగడ
చుండునుగదా? అట్టిభీముడు సీమరావార్త నేరేమని దెలుపును
నాయనా! కన్నులేని నూమును లింగములేని దేవతము సమంగళకరి
మగుట్లు సేవు లేని పాండవుల బ్రతుకు వెతకుగారణ మగునుగదా
తండ్రీ! క్షైర్య శౌర్య పరాక్రమములనుండి కదా యావనాశ్వ హంస
ధ్వజాది సార్వభౌములు మాకు మిత్రులైరి. అట్టి సేవు నీ శరీరమును
గృహకాకంబులకు బలిగా నొప్పగించి రణమండలమున నన్ను వదలి
పోయితివియో?

(బ్రథువాహనుని ప్రవేశము.)

బ్రథు—ఏమండీ క్షత్రియోత్తములారా! చిత్రాంగదకుఁ గోమతివా
నలనఁ గలిగిన సుతుండి రణావనియను వీధిని బాణముల యంగడియు
చినాఁడు. ఈ వ్యాపారమున గలుపే వానికి లాభము. మీ శూర
రుల శరములనేకములు వాఁడు శరములను వెల నిచ్చికొనినాడు.
కొందఱు వీరులు రమప్రాణముల సమ్మతు వానినుండి శరముల
గొన్ని సంచకరపుగఁ గొనినారు. ఆశూరవరుండగు బాలుని శరమున
రత్నమును గేలనిడికొని యేలగూర్చుంటి. వ్యాపారములుమున
గేల? వణిగ్గవునకు నర్పించి దివ్యశరముగొనును.

గీ॥ వెలయ వారల్లో వైశ్యుని వలవ నన్ను
 నివన కలమున కిరుల కలములను
 కత్తువలలుగొంటి నిచ్చట యచ్చి నడచు
 నడచునూ నీడుగ మిచ్చి పాశురము.

సాక్షిజాములారా! మీ శిరమును రోడ్డు మునకు వెలచేచ్చని తలచిని
 నేమోకదా? అటులెన్నకుండి. బహుదానములుగి నాహామను
 భవము సంపాదించి యుంచినాను. నానాహానములు భవములు నేరము
 ఖంబుల బంపి మీ శిరమునుగొనియెడను. మీ చేరినందెడి యుద్ధ
 మోద్ధమ రత్నమును భవులకు నర్పించి పాశురతాస్త్రముగ గొనియెడ
 గండు. విలదేరి మీ కలను వెలగలచ్చి దానిని నేనుగొనియెడ. తెను.
 జంకనలకు. నవనాశ్వముగ గోరితేని నంగ్రామమే దానినాస్తిండు
 నాభము. అది వెలదేని మీరు నచ్చిదాది పట్టుకొని మరలిపోవుట
 మఱియుగ నెలభమాద్ధము. ఈ రెండు మార్గాములలో మీరు దేని
 నెంచుకొందురో నిర్వృతిముగ దెలియజేయుడు. వ్యాపారులకు గాల
 విసంబము నర్పించుగు మార్గము.

జగ్గునుడు—(కోరముల గనులెట్లుచేసి) ఓరీ! పొగరుపోతా! కవుడ
 వచ్చి నీపోనమకచెన. (అనుచువృషకేతుని నత్రికొనిపోయి మఱు
 గున మిదిచి మరలివచ్చి.)

కవ్యుడు	అత్తవడిడు పోనమి పోనమి ప్రాచీన పోనమి పోన పోనమి పోనమి	} వ. వ. వ. గణములు. నవమార్గము.
కవుడు	అత్తవడిడు పోనమి పోనమి పోనమి పోనమి పోనమి	
కవుడు	అత్తవడిడు పోనమి పోనమి పోనమి పోనమి పోనమి	} భ. భ. వ. గణములు
కవుడు	అత్తవడిడు పోనమి పోనమి పోనమి పోనమి పోనమి	

అగ్రము— ముంజుమున నీమార్గమున
 కుంత { ముంజుమునమున జూపుమున } ధ. ప. భ. గంగామున
 పుష్కము. { క్రందుననియక గానమున } 7 యతి
 గుండుగఁ జూపుము గుండుమే.

అగ్రము— పోయి రాత్రియొ పోయెన నా
 సాధన { పుష్కమున చెప్పినగన } ప. ప. భ. గ
 పుష్కము { బావాదను నీ బావాదలం } 7 యతి
 బావాద గనునా యాశుగమున.

అగ్రమును— ఓరీ! బాలకా! ప్రాన్విమాటలాడితి. పెద్దలయెడ నా
 దీనిన మానమగ్నాదల గమనింపుము. గర్వించి మాటలాడితివే
 నీకనువు జేల్పుబాగాము నేయుమును.

అగ్రము— విశేష, కుంజము, న, నీరేమవు
 అగ్రము— { కుంజ! చెప్పిన కేయదునే } ప. ప. భ. ల
 { నీరేమే పశుదల, పచ్చినది } 8 యతి
 యశమానమున మానదేశ.

యోధవనా! నేను పచ్చినతాళిరోమనే సుతూజును. నారెల్లి దీవె
 నన్నభద్రముగఁ గానానును. నాలనువు జేల్పుపశుపతి వెళముకాదు

అగ్రము— ఓరీ! నీటలు గుంజుమున బాటరాధరలబలె మాటలాడితి.

కవికి పుష్కము— పోయెల కాలమునకే
 { మాటలు బోలునానీ } ప. ప. గ
 { నీటలు చెల్లెలు పో }
 కవికి గానమున

అగ్రము— కనుమఁ జేయెనువి
 కవి { కనుమని మందా ము } ప. ప. భ. గ. గంగామున
 పుష్కము { గనుమఁ జేయెను }
 కనుమని మందా ము

సవ్యసాచీ! చక్కగ నిలిచి పోవోనర్హము. ఈ తూరి నిన్ను శమించి మండిరంబు జేర్చెద.

అర్జు—ఓరీ! పిఱి! నైశ్యకుచూరా! భీష్మశ్రోణ కృపాశ్శద్ధామాది వీరి పరుల వాతో బోవోనర్హ జాలరైరి సన్నపయింక సీనునివశము కాదయ్యె. నిన్నుబోలు బాబుజా నాయకులు నిలిచి యాలము తేయసాపాసించువాడు. ఇదిగో నీపాగరాల్చెద. కొండనుపీఠాని సమేషము గతియేమగునది నీవు తెలియజాలవు.

(అనుబంధము 34)

అర్జునా— దైత్యబాతి తోడనాకు వాదమేల యింకవా
ద్యోకంబుగానునిప్పు ద్యోగాను జేరెదన్

అర్జు— దృశ్యమైన పీఠాని దేశమందు డాగనచున్
బోవోపారుండుగాను ప్రాణముల్లరించెదన్.

అర్జునా! ఇత నీ తోడభగవంతు చాలింపుము. అవి పనిగిరావు.

అర్జు—చీ! మూర్ఖా! మాటలాడకు.

అర్జునా	$\left\{ \begin{array}{l} \text{నిలవిలు నిక్కకురారా} \\ \text{పలుకులు బోలకుపోదన్} \\ \text{గులమును గానని నీవీ} \\ \text{పలుకులు బల్కుల గానే} \end{array} \right\}$	<p>న. జ. యగణములు</p>
అర్జునా		
అర్జునా		
అర్జునా		

అర్జు—ఓరీ! అర్జునా! కులక్రీనుడ నేనని నీవు పలుమాటలు పలికితిని.

ఈ కలదిలో నిను జంపి వాకులము సాధించెద. చక్కగ నిలుపుము.

అర్జునా	$\left\{ \begin{array}{l} \text{కులమును నీకున్ జెలపన్} \\ \text{కలది నేవర్చిరిని} \\ \text{పలుకులు చాలింపుమనా} \\ \text{మలుకుల లక్ష్యమునమా} \end{array} \right\}$	<p>న. య. న. గణములు.</p>
అర్జునా		
అర్జునా		
అర్జునా		

(బాణంబుజేయ నర్జునుడు మూర్ఖపోవును.)

(సమీపించిచూచి) ఈయోధవడును మూర్ఖలో మునిగెను. అచ్చట నా నేగతి యేమయినదో చూచి వచ్చెద. (వెళ్లిపోవును.)

అర్జునుడు—(లేచి) ఆ యోధవడును బాణుడెచటికి బోయెనో చూచి ఏమీ! ఎక్కటికయ్యెముచ నీశ్వరు నోర్చెన నే నీబాణుని గెలువల బాధ నైతిని. పరివారలో నగుబాటయ్యెనుగదా? నీని శరణాల నైపుణ్య మెంతటిదియో నేఁ దెలియజాల. వీడు నిజముగ నొక మహాగ్రుచ్చ భోమాదుడేనూ? కాదేని వీనికి నింతనామగ్ధులబెడవెనుంకినచున్నా వీడు నాకోమాదుడని మున్నపలికెనే. వీడెయ నాకు సుగుండయ్యెను? వీనితల్లి చిత్రాంగదయట. అస్త్రీ మెవతెయుండు? దాని పేరు నైరము నేవనియెఱుంగనే? ఇపుడు నేజేమిసేయదును. నా నా హాసమంతయు వెచ్చించి యాబాణుని గెలువకున్న లోకై కవిజయుడను నా నామంబులకుఁ గలంకంబుచచ్చును. నాశస్త్రప్రయోగంతో బాణునియందు సిద్ధింపను. చిహ్నము నై నను పెద్దకత్త పోగొట్టెనలె ననురీతి నా శర్పిర యస్త్రంబులుచయోగించి యాబాణుని నేల్తున్నాడెడపెదను గాని చెంచు. ఆబాణుడు నేలబడితిని నమ్మి రెండునెల గలసియుండును. అచట నే పోయివానినిదాఁకెద.

[విష్కరింపడు]

అకవరంగము.

—❦—

(యుద్ధభూమి.)

బృభువాహనుడు, అర్జునుడు, ఉలూపి, చిత్రాంగద, క్రీకష్ణుడు, అర్జు—పీరీ! బాలకా! నే మెమటచియుండు తఱి నీశరమొకటి నా శరముదవిలిస కాదణంబు నే నేలంబడిన నీవు గరువించి మోటలాడ జొచ్చితివి.

చ॥ అరెసరెనైశ్యబాల వినువాదవిజంపెదఁ జాడుమిందేనా
గరునము పొచ్చి నిక్కకుఁ కానఁ మె నడంతుఁ గావరా!
గురుతో బాణబలమునకుఁ గుత్తిసేకు నిన్ను నిష్టదే
స్మరణకుఁ బెచ్చికోర కనిసాతన తల్లిని మానసంబునకు.

భు—ఒరీ! క్రిందపడినను ఫెర్నమర్నకాలేదచు నైశ్యమ నీయబ్బి
వాఁడు కాఁబోలు.

క॥ పోతఁ బ్రాణిన నీకు నింకపొసఁగరా పోసోక క్రికాంతునిక
జీక దిల్లవ నీకు బోదుఁగను న్నశేయంబు ప్రాప్తియరా!
ఘోరాజిత్ బటుక్రమాధ్యుని నమకగుంపెంపఁగాసాగ్యమే
క్రిరామాపతివై నీ మానుమిక కాశీరాధిమానంబునకు.

భు—(ఇంచుక యాకాశము దిక్కుఁనూచి) ఒరీ! బృభునాహారా!
ఈయారి నాబాణంబున నిర్మలగెడపెదను.

పృ॥ నీక్షుత్రియం దగుచుక
పిర్మానమఁదగునా
ఘోరాస్త్రంబున నడంతుక
పిష్టముఁ గవరా.

(అనుచు బాణంబువేయ బృభునాహారంబు మూర్ఛపోయిచుండును.)
(నమింపించి) హా! ఈ బాణుని పొందర్యా కృత్తియెంగ మనోహరం
బుగ నున్నది. వీనిముద్దుమోమును గూచి నేకతిరామ్యుని మోంపెత్తె
నను గరంగకపోవువా?

సీ॥ జగియఁడుగలు చూడఁ జగరులపగియెడ నడుమఁ చూచంగలేడు కిడికలైన
మోము చంపిమా చంపిమామఁచుంపిమి మాన్యునమిరాగరాగహా రోగ మోర్చి
అజహిద్దుఁ గన్నులే యగింపిమింబు గెల్పునలనెల్లకైచ్చివా రోగ ముదయ
చికిరిచెప్పులచెన్ను తెజయఁ బండ్రికకాంతి చలలూరాధిభవ్యయశేను.

శ్రీ నరసింహుని ప్రసాదాన్ని పొందెను
నరసింహుని ప్రసాదాన్ని పొందెను
నరసింహుని ప్రసాదాన్ని పొందెను
నరసింహుని ప్రసాదాన్ని పొందెను.

ఇట్టి సాధనము లన్నియును చేసికొనిన తల్లి భాగ్యము భాగ్యము. అయితే
అనేకమార్త తననుతాను నేలబడినవి విడిచి దోడన యెంతగ
పొందించునో? ఎంతగ విలపించునో? నన్నదూషించునో? శపించునో?
నేననునెందును? వీరూపాక్షమున గ్రోర్వావేశంబు సహజముగదా
ఇప్పుడే జూలుకున్న నేనెంతగ అంగలార్చిన నేమిప్రయోజనము
(బాలునివంటి) ఈపసికూరకు నీకరునునున్నది. ఇదిమూర్ఖుగా
బోలు. నన్నుదగ్గరబడియుండి నమ్మురా నేగతయేమయినదో చూచి
వచ్చెద. (వెలిపోవును.)

బ్రాహ్మ—(మూర్ఖునిట్టి తెప్పరిలిలేది వలదిక్కులబాని దూరంబున నొక
స్త్రీరూపు నీడవలూచుచు వచ్చెనునంది నిలుచును.)

(స్త్రీరూపమున నున్నవిగ్రహము.)

ఓరీ! బాలకా! బ్రాహ్మవాహనా! భీభత్సుకు నీవు భయపడకు
ఘోరితపంబావర్చి మేలుద్యజించి యావదని ఈము దెగవేయంగ
శరకూషమును దాల్చి నీతూణీరమున దాగినా. నాపేరు త్వలకా
పుర నాశరము పేరును జ్వాలయనంబును. ఇప్పు భీతిల్లక నీమాలిక
మానసాధిపంపనయొరర్చి భక్తిచే శరమునకు నమస్కరించి నరునిపై
ప్రయోగించితివేని నాశరము నదని శరము దహించును. ఇదినిజము
ముమ్మాటికి నిజము.

(ఛాయావిగ్రహ మద్యశ్యమగును.)

భ్రు—ఏమియ్యచే గువిది? ఇంతటి కష్టకాలంబున వాకీ ఛాయావిగ్రహము నోడ్చుచును. నై వాసుకూలమనిన నిట్టిదియకాదా? ఇట్టి మంచి సమయమును సేబోగొట్టుకొనరాదు. ఈ శరసాహార్యమును నానవ్య సాచిని నాసాహసము జూపెద. ఇప్పుడే నాతల్లికే సఖివంజంబులన్నింటిని తెద. (అనుచుగమస్కరించుట పఠించును.)

(అగ్గనుని ప్రవేశము.)

అగ్గను—సీ! కలసీనా! బ్రదికితినిని బొబ్బలిడకు. నీకవసానము లనూహించుకొనుకొను కాపురనే యంతగ మిడిసి పడియెదవు. బాబు డనిని కలికరించి నినుజంపనై తిని. ఈ దూరి నిన్ను నడలను.

భ్రు—హీ! అగ్గనా! నేనాడగనిమాటలు నీవాడితివి. మంచిది. ఈ గడియనే నీయాయురనిమితి గడచును. నీవై వెమును దలంచు కొనుట కెంచుక కాలము నీకుగమవిచ్చినాను.

(అనుచుగేలు మోడ్చియాకాశము దిక్కుఁజూచి)

(అనుబంధము కేర)

ఈ పాదమునందొక పాదము పాదవి వారల నాదుకల వా
భావమునందు స్త్రీలకు పాదవి మధ్యము, భక్తియుక్తిని
నైవముఁ గాగనిమ్మరును వారపతివ్రత యయ్యేనేని
పాదవి రానిమితిని బాధవికంఠముఁ గ్రుంచుఁగావురక.

(అనుచు బొనామునీయ పాదవి కేరము ఖండమయి దూరమునఁబడును.)

భ్రు—(కంఠపేగీనుఁడుగు నెట్లునింజూచి చింతించుచు) హా! హా! నేనెంత వారికిరి. నేనెంతటి పాపకర్మంబొనర్చితి. అయ్యో! నాజననకారణ భూతుఁడును పాదవి నాతండ్రిని నాచేతులారఁ జంపితినిగదా? ఇంత

కంటే ఘోరకల్మషంబు వేటొకటికలదా? నాయనా! ఒక్కనాడయినను నినుఁడేరి సమస్కరించి దీవెనలందు పౌభాగ్యము నేగననై తినిగదా? తండ్రి! సమస్తవిద్యా ప్రవిణుడవయి, సకలసీతికోవిదుడవయి, అప్రతిమదివ్య కస్త్రాస్త్రనిపుణుడవయి బగదేకపీరుడవగు నీవు మున్నే నాతల్లిని చిత్రాంగదను పాణిగ్రహణ మొనర్చిన శుభోదంతలెటు మఱచితివి? నీవు నాతల్లి సరసనుండు సమయముననే, నేఁబుట్టితివంట. అవ్వార్తస్మరణకు రానికారణంబేమి? నాయనా! నిన్ను నేనదర్శించినపుడు నీతో యుద్ధమాడవని నిరాకరించియుండిన బాగుగనుచెనుగదా? కాక, నన్నుఁ దిట్టికొట్టి యుండిన సంతకంటే మేలునుండెనుగదా! అయ్యో! పత్నివ్రతా శిరోమణియగు నామాతను పుత్రులను వ్యభిచారిణియచి యేలదూషించితివి? అయ్యో! నీవు దూషించిన మాత్రాన, నారండ్రియేమయిన ననుకొననిమ్ముని శాంతివహింపక, నేనేలయ్యుగ్రహపరవశుడనై తిని? కోపావేశుడనై న తఱి నాతల్లి ననుజేరి తనయా! తండ్రిపై విరుద్ధముఁ జెంచిరగవ్రాసుట ధర్మంబుకాదని పలికెనుగదా? నాపెత్తల్లి యేల నన్ను యుద్ధమునకుఁ బ్రేరేపెనో? ప్రేరేపెనుపో స్త్రీబుద్ధి వినుట తగదని యొక్క నేనేల యానదు స్తంభ్రమునకు లోనైతిని. ఇంతకు నాపెత్తల్లి యులూపి యీవహానుభావుని భార్యయకదా? పెనిమిటిపై నామెకేల యింతటి దుర్ముపుట్టియుండును? అయ్యో! ఎన్నియనగములకు నేఁగారణభూతుడనైతిని. నేఁబుట్టి నాకులమునకే కళంకము దెచ్చితినిగదా? ఈనారండ్రి మరణవార్తవిని నాతల్లి విభవాత్వమునగుండుచుఁ జరితేరుమోగదా? నాపెత్తండ్రి పినలింగులెంత లపింతురో? ఆవృద్ధమాకుంతి పుత్రకోకాగ్నిలోఁ బడికాలి పోవునేమా? అకటా! నాపెత్తంపునిన యజ్ఞ దీక్ష నావలనఁ జెడెనుగదా? నేనేమిసేయుదు? శ్వేతివ

హనుని రక్షింపఁ బాంశవపక్షపాతియగు గరుడవాహనుఁడు పదాకా
లంబు వెంబడించియుంచుచునకదా జగత్ప్రసిద్ధి? అట్టినిమాఁతి నేడేల
నారండ్రిసి రక్షింప సమీపింపఁడు? నాతల్లి వచ్చి తన పతినిఁ జూపు
మని నన్నుడిగిన నే నీశవము నెటుచూపును? చైత్రమా! దిక్కుఁగాఁగని
ద్రోహిని నన్నెటుల యాదాఃఖమునుండి తొలఁగించెదనో?

(అనుబంధము 86)

(అనుచుఁ జింతించు చుండును.)

(ఉలూపి, చిత్రాంగదల ప్రవేశము.)

(అనుబంధము 87)

చిత్రాంగద—(అర్జునునిపైఁబడి) హా! ప్రాణనాథా! నన్ను విడిచిపో
యితే! నాథా! సీవు నామనలేనిరతి నాకంత భూషణముగనుండు
మాంగల్యమే నాకు మృత్యుకాల కుభకరమని యెంచి దానినిఁ బూజించు
చుంటినిగదా? ఈ నిర్భాగ్య కాశాభాగ్యమైన నేలయుండవలెనని
దానిని నానుండి బాపితివియా? నే నన్నవిధములఁ జెడితిని. నాజ
న్యమే వ్యర్థమయ్యెను. (బ్రహ్మవాహనునిఁజూచి) ఓరీ! కులపాంసనా!
కుమారా! నీకార్యంబతే హ్లాఘనీయము. పితృహంతకుఁడనైతివి.
సీకీర్తి దశదశల వ్యాపించును. నినుఁగని పెంచి పెద్దఁజేసిక నీతల్లికి,
మీనుల కమ్మలు, కంఠమాంగల్యము, మంగళికరమగు కుంకుమ పసుపు
గంధమాల్యాదులు బడువని యెంచి కాఁబోలు వానిచెఱునుండిము
క్తను జేసితివి. సుపుత్రుఁడనైతివి. కొడుకు మరణము విని కుంతి బ్రదు
కునా? తమ్మునిమరణము విని భర్మజుఁడు మనునా? భీముఁడు జీవిం
చునా? తమ్ములగు పుత్రుల సహదేవులు ప్రాణాన నిలుతురా? పత్నివ్రతా
శిరోమణియగు నావదనె ద్రావడి ధరినిలుచునా? ఉభయకులముల

నీవలనఁ బాడాయెను. హేయమగు నీ పాదమమజేయుఁడగు విజయుఁ
నీతండ్రిని జంపుటయందు వినియోగించితివియూ? (అర్జునునిఁ జూచి)
ప్రాణనాథా! రూపగుణ శూరత్వ సాహస ప్రౌఢిమను నీకు నమాన
లేదు నీధరను లేచితికదా ప్రసిద్ధి. అట్టివాఁడవు నీవీ శత్రువుచేఁచిక్కి
వియ్యా? భర్త విహీనై నై ధన్యమనుభవించుచు నే నీ వనుభవము
యుండఁజాల. తనయా! నీమాతాపితృల సంస్కరితాస్థంబు జిత్తి
ర్హము. ఆలస్యమేల? మాయచంతరిము నీవు సుఖమున నుందు
గారె. చానికి నీవు నమ్మతివవేని, పూర్వమునఁ బరిశ్రామమును త
తల్లిని గృహిణముచేఁ దెగవఱికిర విధమున నన్నుఁ దెగవఱుము.

బ్రభు—అమ్మా! నావిధికి నే నేమిసేయఁగలను? నీ కంటిను నాకునేం
మనుంగులు దుఃఖము పెచ్చుపెట్టిగిరది. నేనీచాపిక చేబరమునుంచిత
మరఁజాలను. ఈ నానీచదేహమును నగ్ని ముఖమునఁ బరిహరించెద
తండ్రినిఁజంపి సుఖమున మనఁ నెడియపవాదము కంటిను దండ్రిని
జంపిన దోషంబునఁ దనదేహంబగ్ని ముఖంబునఁ గాల్చెననుకీర్త్యున
రానిమ్ము.

ఉలూపి—నాయనా! బ్రభువాహనా! ప్రాణత్యాగమునకు సాచి సంపత్తి
పాతాళలోకమున నాతండ్రిసరస మృత సంతతిక మణియున్నది. చాన
మరము దెచ్చిరవో నర్జునుడు బ్రతుకును. ఈ ఘ్నముని శరీరము
భద్రముగ రక్షింప నీ సేవను నిటచుంపుము. చిత్రాంగదయు నిచట
యుండనిమ్ము.

బ్రభు—అమ్మా! నాతండ్రిని బ్రదికెంతువనిన నేనెంతటి సాహసమునై
తేయనమర్థుఁడను.

ఉలూపి—అట్లులె న నా నెంటరమ్ము.

[విష్కుంఠము]

ఏడవ రంగము.

— ❦ —
(యుద్ధభూమి.)

అర్జున, చిత్రాంగద, ఉలూపి, బ్రథువాహన, శ్రీహరి, నరభృద్ధి, దుస్స్వభావుఁడు) అర్జున్—(తమ్ముఁడును దుస్స్వభావునిఁజూచి) తమ్ముడా! మాతంత్రీ యగు ధృతరాష్ట్రుఁడు పలికిన నరుఁడు వేఁడేను. వీనినిఁ గాచికొని యెవఁడెయో యొకయోమనుషుడని.

అర్జున్—అన్నా! దూరమున నేనయున్నది. ఇందున నెవరు లేచినను మానబ్రతుకు తెల్లవాఁడు.

అర్జున్—కావున మరము మరమాయాబలంబున నదృశ్యరూపముదాల్చి యిచటఁ బడియున్న నరుని శిరమునెత్తుకొని పోవలయును.

అర్జున్—అన్నా! దానినిఁ దీసికొనిపోయి మరమెచట దానవలెను.

అర్జున్—మరము వచ్చుదారిని బక చాల్చ్యముని నివసించు మహారథ్య మున్నది. అముని యాశ్రమంబున దీనిని దాచుదము.

అర్జున్—మంచియూలోచన యిది. ఋష్యాశ్రమము కావున సందేహము వెదుకంబోవరు. అటుగాన మనపని మరము నేయదము.

(అదృశ్యరూపము వహించి అర్జునుని శిరము దొంగలించుకొని దృశ్యరూపమునవచ్చి సంతసించురు.)

(అనుబంధము కిరి)

(అనుచు నటించుచు వెళ్లుదురు.)

(అటూపి బ్రతువాహనుల ప్రవేశము.)

అటూపి—(అట్లునునిలచి తలఁగానక) చిత్రాంగదా! మన ప్రాణనాథుని శిరమేది? మేము చనుచువుడిచటనే యుండెనే?

చిత్రా—(మాచి) అక్కా! కంటిజెప్పవేయకనే గాచియున్నాను. ఇది తిరిగి నేవరు నల్లాడలేదు.

అటూపి—(చింతించుచు) నాయనా! నీసాహసమంతయు వ్యర్థమయ్యెను. నాగులతో ఘోర రిణంబొనర్చి నీవుసాధించుకొని వచ్చిన మృత సంతకమణి యనుపయుక్తమయ్యెను. నీతండ్రి శిర మేదానవుల పాలయెనో, యేచూయావులచేతఁ బడెనో తెలియదయ్యె. శిరమునిచో నరున్బ్రదికించు విధమేదో? నాకేమియుఁదోచకయున్నది. నుంకట పరిహారియగు శ్రీహరియొక్కఁడేమిచును దిక్కుకావున అరమా నాథుని నిష్కపటమానసంబున భజింపుము. అలెఁడుభక్తసులభుఁడు

బ్రతు—తల్లీ! నీయ్యాననువర్తిని నేను. నీచేఁబలుకంబడిన వై వమున నేనిపుడు భజించెద.

కంచనా విరంజనా, నిరంతరా, నిరస్తదోషసంచయా!
నిరాశిమా, నిరాకృతీ, నిరామయా, నిరంకుశా!
హారాజ పండితాఘనా, హరీనిమ్నా స్మరింతునే
మరేంద్ర సౌఖ్యదాత, భూనురాది సర్వవస్తుతా!

ఈః దీన నరీనవాహన, వర్జిత వర్జిత, రహశమా, హరీ!
దానవదాన, దీనజనతా ఘనకామితదాన ప్రహరీ!
నూనిజనాననా, మహితమానధవా, మహితామబోధనా!
మానవమాన, నిర్వర్తి, రహధవ, మాధవ నిష్కపర్మితిశా.

(అనుబంధము 39)

(శ్రీహరిప్రవేశము.)

హరి—బ్రాహ్మవాహనా! నీవు నన్నుఁడలచిన కార్యము నేఁడెరిసితి.
నీతండ్రి యర్జునుని శిరంబు ముచ్చున్ది మన్వభావులను భృతరాష్ట్రుని
కొమారులు దొంగలించుకొనిపోయి దాచినారు. వారు మామూలు
లంబున మించినవారు కావున మీకసాధ్యులు. ఇదిగో నా కరమున
ధాన్యు చక్రమంపి శిరముఁదెప్పించెద. నూటలకు గాలంబులేదు.

ఈ భూదింకాబకోటి మదమంజర మంభవిసాద నోడ్డునం
కారసి సంపరితెడి కరాంచిత చక్రమృగోదరాజమా!
ధారుణిలోడి గ్రీవమును దాచిన క్రోహాలఁబ్రసించి నీవు నే
పారక పౌంధ్రకంఠమును, జయనఁదెమ్మ ముద్దముంపుమా.

(పై నుండి శిరము వచ్చును.)

బ్రాహ్మవాహనా! నీ అద్భుత వశమున యిదిగో నీతండ్రి శిరంబు. దీనిని
నీతండ్రి మొందెమునకు జంటించి నీవాఙ్మించి తెచ్చిన మృతసంజీవకము
ణిచే స్పృశింపుము. త్వరగా పాము.

బ్రా—అర్జుని కలేబరమునకు శిరము నతికించి ముగిసోనంటును. అర్జు
నుఁడు లేచి కూర్చొని నలుదిక్కులఁ గూచి శ్రీహరికి నమస్కరించి.)

అందఱ చామరము॥ దివాధివాధ, దివ్యరేఖ, దీపలోకపోషణా!
యనాది దేవదేవ, వీరయాన, రాసతోషణా!
యమానమూలనీయదేవా, యాగమైకభూషణా!
సవాతవాభిధన్వతీల చారుసర్వభాషణా!

(పురస్కరింపఁడనంబు లాచరించి)

రమాపతి! శ్రీహరి! అనాథరక్షకా! పాండవపక్షపాతిని నీ నటించు
నీకుంగల విరుదు కాపాడికొనక నేఁడేల నీ దాసుని నుపేక్షించితివి.
నేఁడేసిన దోషమేమి?

మృదు—అర్జునా! నీవు కృతార్థుఁడవైతివి. చింతించెదవేల? భారత
బంబున భీష్మాది మహావీరులను, నేఁడంపితి నెడి గుప్తము నీయం

కురించి యుండెను. నా భక్తులరిషడ్వర్గంబులకుఁ జిక్కిన తతి దాని
బోకార్ప నేను యత్నించుచుండెద. ఇప్పుడు నీకు గర్వభంగంబాయెను.
కావున నీవు భక్త్యుఁడవైతివి. అద్దనా! నేపచ్చివని యయినది
కావున నేఁబోయి వచ్చెద. ఈ, నీకుమారునిం గూడి సుఖముగ నిం
ప్రభువునంబుండేరి నీయగ్రణిని యశ్వమేధంబు నమాప్తి నొందింపుము.

(అందఱు శ్రీహరికి నమస్కరింతురు.)

అద్దనుఁడు—(ఉలూపి చిత్రాంగదలను జూచి) భామాశిరోమణులారా
మిముఁ జూడక బహుకాలంబయ్యెను. మిముఁజూచునటకును నీచిత్రా
ంగద నాభార్యయును విషయమే నేమటచియుంటిని. కారణమేమో
తెలియదు.

ఉలూపి—ప్రాణనాథా! నీసుతునితో నీకు మృతిగలుగునటుల లోకపా
నయగు గంగశాపమిడెను. ఆశాపంబష్టవసువులు స్థిరపరచిరి. భార
రణంబున నీకుసంభవిల్లిన పాతకము పరిలోకంబున నినుబాధించనటు
లూ లోకంబుననే నీవు మృతుఁడవై బ్రదికితివి. జాహ్నువీశ పరశ
బున నీవు చిత్రాంగదను జెండ్లియాడి సుతునిగనినచార్త ముఱచితివి.
నీమఱపు నీదుర్మరణంబునకుఁగారణంబయ్యె. ఇంతటినుండి శుభంబగు
తండ్రియగు నిన్ను విధించిన కారణంబున యీ నీకుమారుఁడు దుఃఖ
చుచున్నవాఁడు. కోపావేశంబున నిన్నుజంపి పశ్చాత్తప్తుడై పాత
లోకంబుఁజేరి మృతసంజీవకమునీ పాధించి తస్మహిమచే వృషకేత
మొవలై నవారిని జీవింపజేసి నిన్ను బ్రదికించెను. కావున వీని
మన్నించి ధీవనలిమ్ము.

అద్దనుఁడు—(బ్రభువాహనుని కౌగిలించు కొనును.)

(అనుబంధము 40)

అనుబంధము. (Appendix.)

మాత్రధారము.—1. ఝంఝూటి రాగము - ఆదితాళము.

మాధవాహరీ మచంబులను నినుదలనూ ||మా||పల్లవి
మదిసెంతును మానితముగనూ ||మాధవా||అను
మాసమూనకా పాదారా మళము ననుజేరా
మదిసెన్న చుండెడగనా ||మాధ||

ద్వయ—2. (అనుబంధము)

విజయ వరద విభుల గెల్పుచుగ విభవము నాన్జింతు ||పల్లవి||
భూతేశుగ నొలిచి భవ్యాత్మమంది గలిచి
భీష్మార్జు భీతివిచి నాకేశగర్వ మొది
వినుతుడగు విజయుడను వెడలెదను||

విలంబము—3. కానడ రాగము - ఆదితాళము.

నలదిట్టిహయము బంధింపా - భువనేశిదీని నదలెడగ ||పల్లవి||
అర్జునుచాయమును నాపుటసులభమ మానెద నేమితముగ ||వలదిట్టి||

స్వలాదేవి—4. బ్యాంశ్వరాగము - ఆదితాళము.

చూపెదనేనాపాచాసముగ మదిమునమలరగ నామళమునకుగ
భూరిశరంబుల నిపుడే గూల్చెదనే శత్రువులగ ||చూపెద||
విండధరుండె మరై నగ - భండనమందున గూల్తుగ ||చూపెద||

రావికుటు—5. హిందూస్థాని రాగము - ఏకతాళము.

మాసరివారిగొనము నడవరయింక నునుపము
గడియకు నామడిపోదుము ఒడియని యెప్పునందుదము ||౧||

వీరివయలల వక్కుడము బాదుచు దూరము పోవుదము॥౨॥
గాలికి వానకు వెలవము వలినవాని ముటవము॥౩॥

6. నాథనామక్రియరాగము - ఆదితాళము.

ప్రభావతి—కాముని బాధకు కాయము పోలేనహా॥కా॥
కంతుకేళాలి - దేలా - కాంతుని గలకేదా॥కా॥
నాదుక్రియును నేను విజయు - నెదుర్చును
బోవునని విని భీతిజనించె॥కాముని॥

7. హిందూస్తాని తోడిరాగము - ఏకతాళము.

ప్రభావతి—మదనా మోహనా సమానూపా వేగరారా
సమనూపా వేగరారా॥మద॥పల్లవి॥
మృశ్శిజ బాగా హతులకు దాళా - మద॥౧॥
తాళతాపము - లడయకవేగరారా - మద॥౨॥

8. వీలురాగము - ఛాప్ తాళము.

కాంతమతి—గతియేమి యెరుగాను మతిహీననైతినె
పథము కాననైతి గతివేళే ఈ క్షణా॥౧॥
పతికోపమూనేను బాహునిపైచాలా
కననైతిదారి శ్రీ పతిచాలించునన్ను॥గతి॥౨॥
మథునీ వీడినేను భవిమాన జాలానె
కనికరమునపుత్రు కాపుమ శ్రీహరి॥గతి॥౩॥

9. మాలకంస్ రాగము - ఆదితాళము.

వృషకేతు—పంపుమ లెండ్రీ బవరమునకు ననువేగా॥పల్ల॥
పోరున ఆరినీ కారియ నిడిన శూరుడ సగుడు భారణి నీ॥పల్ల॥

అగ్గలముగాను నెగ్గాల మడరా అదులనెల్లించు నేను || అనుపల్లవి ||
అరకు శరధార వేళాల నేవుజూడ మరముచేమండగ నలువూదను
వేడదా నిను అనిజివేని అకాతిరాచి నిరాసు వూల బి - నచేతు శను
మనోనియా వినునూ వేడదా వేగననుప. వేమనాడ || పల్లవి ||

10. హిందూస్తాని తోడిరాగము - ఏకతాళము.

పాదము— బవర మొదలు మురా భయము వీడింబు ||

బాలపడంచని పలుకుట శిగరూ || బవ ||

కావరమునుగుమ కాద్యుకమిదగను

కారుకూతలిక పూయపుసీవు

నానుశరంబుల నాలుకగోయును || బవ ||

పాదము— విసిరేరంబులు నింపెనోపై యనువులొద్దునిక వేల మొక గెదవు
ఇటనిల్వకురా వెడలుమనెగమె || ౧ ||

బాలక మానుమురా రణమునీవు || బా ||

11. మాలకంజీరాగము - ఏకతాళము.

పాదము— క్రూర నీకు వాగురాప్ప నూగుడుగుకా

అహవమ్ము నల్పినిను మునురాద్దు నామమదె

ధరిలోన నాదు సరివారిలెమనాడగన్ || క్రూర ||

పాదము— నోరుకున్న మాటలిక చాలువలను

నానుశరము చేరినదు నాలుకాను చీల్చెదన్

ధరిలోన నాదు సరివారు నన్ను మెచ్చగన్ || నోరు ||

పాదము— కడికెళరా కాండంబులచే నా

బలమున నినుకే మరమున గెడసి

పేదపరా గాంచదా నేలెదా నేసదా వ్రోసిదా గాంచుమిక || క్రూ ||

సుభాష్—పొగురు కూలలను కూయకురా
రిణింగమున నామబలమును శరముచే
నిన్ను నేను గూల్చెదా చీల్చెదా క్రోసెదా వేచనిదా బాసెదా
గాంచుమిక 'నోరు'

(44-వ పేజీలో అర్జునుడు "ఈ నా బాణమున నీకుత్తుక దట్టిగ
బాదుము" అనిచెనోడనే 12 అక్షరబంధము చాటుచున్నాను.)

12. అనుబంధము.

మాండ్ రాగము - ఆదితాళము.

అర్జున—రారా క్రూరా పాపవిచారా పోరింకేర విరామేరా
వారిక నిమగ్ననివసంధగెడుపుమను తెలియర చదరా విలామరా॥

సుభాష్—పోరా క్రూరా పాపవిచార పోరుచునిల్వడి చరంబురా
క్రూరశరంబుల గూల్చెద నినునే కూయకరిణమున నిల్వమురా॥

అర్జు—...నిదానమూలరా పదార్థవికల్ప
మహిమమాన్విత ముదంబుగంకరా

సుభాష్—పరాధమానినుగ కృతాంతునిపుగ
జేరిజేసెదగ ముదంబు మూలరా

అర్జున—అనిసూక్తుగ - విచరోర

సుభాష్—పొగురార్దుగ - ధరిసూక్తుగ ॥ 9 ॥

13. అనుబంధము.

బేగదరా గము - సూపకీతాళము.

ప్రమీల:—అందము యీలిరు బృందము శోభితే ।

నాచిరందంబుపోతే - భాసిలెమిగులగ ॥ 10 ॥ 11

కలనాదా - కలనాదా - వళిమోదా - స్పదకాదా ।
మౌలరసాలము చిగురులరుచిగలుగొనియెడ ॥౨౦॥౨॥

14. భీమచలానరాగము - ఏకతాలము.

మొలు—జయజయ మహారాణి జయసుత గుణవాణి
జయజయ మృదుసాణి దీపజన పోషిణి ॥పల్లవి॥
జయజయ శుభశీల జయరిపు హారిణి
జయజయ నాగవేణి జయమృదులాంఘ్రిణి ॥౧॥

15. ఇంగ్లీషునోటు - అది తాలము.

మొలు:---ఓ! మహారాణి - మనోహరివాణి - మరసిజరాణి మనామునా
మనమానందమూయె - మనోహరీ ।
మందయానా - ఇందువదనా - కుందరదనాచందిరా ।
అరదమలరా - నందమొందనా - మందిరీ ప్రియమొందునా ।
మందేభగామిని - మనోజహాహిని -
వినోదభాషిణి - విలాసవాహిని ।
మామమరను - చేరుమచెలి - రమ్మావడిగను ।
కొమ్మానతులను రాత్రిపల్లవి॥

16. మాలకంసరాగము - త్రిశ్రగతితాలము.

మొలు—విమల కమల రావెవనము జేరా
నఖలు—సంతానము గల్గెమరము విమల ।
మొలు—రావెచెలి రావెసఖ రావెచెలివెగా
రావెచెలి రావెసఖ రావెలలమయూరి ॥విమల॥
విమల కమల రావె వనము జేరా

పాటలు—సంతానము గల్గెనునము విమల!

17. కుంకుమారాగము - ఏకతాళము.

విసల, విశాల, స్త్రీలు.

వీనిచూచితే - మీనకేతనూను ||వీని||

మదిసోలుగాడె - యాశశి

వదనూ గనిసంత ||వీనిచూ||

ఇంతి జయంతి మీరునె కంతుగేరునె

యా వింత నంతనెతు ||వీనిచూచితే||

18. వీలురాగము - అదితాళము.

విశ్వేశ్వరవధాని—కాంతలార మీరెరువును నన్నిటవంతల పాలుజేయుదు

ఎంతవేడినా చెయ్యివదలరే చేరమొక్కదను నేగావరే||

స్త్రీలు—నూయకారి భూమిసురా మమ్మరూని పోదురా

రాయిమనసు నేసినేసి రాగమెల్ల మాసిమాసి

కాయమట్లు రోసిరోసి గాళికల్ల పోదురా

విశ్వేశ్వర—ముసలి తనముచే మూలుగునాపై మోహమెల్లు కలిగెనెను

మనలెంపకుడో మానినులారా మనికడివయచే లెనుమీరు||

స్త్రీలు—ఇద్దరాంధ్రునేలు నీవు నృధుడెన్నను గావు

ముద్దులన్నీ యిచ్చియిచ్చి కాగిటాలు గుచ్చి గుచ్చి

బుద్ధిమీర మెచ్చి మెచ్చి పోదుగానిపోవ నేవు

విశ్వేశ్వర—అరమ్య అరమ్య మీటిటు నాపాలిటి వయ్యాలై పోతిరిని

కుయ్యలుంచి నా చేయి విసువరే చేరమొక్కదను పోదరే.

19. ఝంఝూటి రాగము—ఏకతాళము.

విశ్వేశ్వర—లాగగా వలదూ

స్త్రీలు—వదలము మేము

విశ్వేశ్వర—నదలుమవే

స్త్రీలు—వడిరారా

విశ్వేశ్వర—పోవెదూరాము నావీడినన్న యింకా మిమ్మునేడేదను

స్త్రీలు—వడిగ వెళ్ళుమ తడ యికిపుమాము నిను

20. ఝంఝూటి రాగము—ఏకతాళము.

సభులు:—ధరాధిపాలు శీలచూడు మింగూ

వరతెరుజాలా ములలీలా శనుజాలా నదిలోలా ||ధరా||

ప్రమీల:— శుకశారిక కేస ప్రకురికృతా

మధురగాన సంభరితమై ప్రకటా

నందికరింపై తనరెగాదె యీవనంబిడె.

21. అనుబంధము.

ప్రమీల:—ఓరి! ఓరి! నిలనూ . రణమూరా!

నాదుబలమునుక . కనుమా ||చ||

తడయకనిపుడె . నీదుశిరమూను!

చీల్చెదను . మానుమిక ఓ శూరవర ||ఓరి||

22. కల్యాణి రాగము—చాపీతాళము.

అద్దు—కంబాయతాక్షిని కనిధన్యుడై తిని

కనెమోదమూ మనమూ పల్లె||

మదిగాక్షి నేనాచి మదిమోహ మడరెను
మామాపు నేన్నెల్లు మగువాను విడనాడి ॥౧॥

23. మాండ రాగము—ఏకతాళము.

అర్జున—మానిని నీవిటు పల్కుకు నీ పొగురార్తుకధరగ గూర్తుగ మ
ప్రమీల—పెచ్చుగ మాటల నాడకురా అనిగ గూర్తుగ వివరో ॥పె
అర్జున—వాడమేల పలదిటుపల్కు వనితరో వేగమె వెళ్ళుమ
ప్రమీల—పోరున నిన్నుగ గూలగజేసి వెడలెద యుద్ధమునుగ వీడి
అర్జున—శేళిముళి నాశరములచె నినుజంపెదా నిది నిక్కము
ప్రమీల—నీపొగురార్తు వినుబంధింతుగ నిను దండింతుగ శిరమరము
అర్జున—బనరమొరర్చుమ భామిని నిన్ను నె బొణంబుల కాపూతి జేతు
ప్రమీల—చరముచ నిల్వమ రరిగెదశిరమును లేడయకి నాశరధారలచే

24. కమాళ రాగము—ఏకతాళము.

ప్రమీల—మాచవ నీవిటు పలుకకు చాలు
ప్రాణము లార్చెను బొణము గనుమా ॥మా॥
అర్జున—కనుమా యీకాండము నీవు
కంఠంబుఁ క్రుంచును గనుమా
ప్రమీల—చాలాచాల్ పొరుషాముల్ పలుకాకు పరువులినుమా ॥

25. జిండ్లా రాగము—త్రిశ్రగతి తాళము.

ప్రమీల—మరమానందమును జెందె నేనునా నా
మది సంతానము మదికానందము
మది సంతానము కలిగేను నా ॥మర॥ ॥పల్ల॥

సూహనాంగ నే నిను మదిని నమ్మెదన్ నేను మదిని నమ్మెదన్

ననిన్ గరుణగాంచుమా ||మనమా ||౧||

రమ్మవేగమే నీవు నాదువిడదికి

వెగనాదువిడదికి రమ్మవేగమే ||౨||

26. కళ్యాణి } అనుబంధము,
యమక్ } రాగము ఏకతాళము.

బ్రభువా—సేమమే జనులూ మంత్రే మనదెళానా ||సే||

సమమేన్నానీ భూరిసుఖాము గనివరవరులూ సేమామూనా

దెళామేనీ చాలా మేలూ గాంచి మించి శుభంబుల

మందురె దెల్పుమనాకు సేమమే ||౧||

27. భూప రాగము - ఏకతాళము.

బ్రభువా—నిలువా పోదూనా నినుగలతూ నిజము సంగరమూనా

ప్రల్లదములు యిటుపలుకగవగునా బెతిబలె నీకిది తగునా ||ని||

కానికాని వినుకని వినుయెరుగను రేపు దివామూనా

బలె నీపాగురార్తును గనుమా ||ని||

28. భూప రాగము - ఏకతాళము.

బ్రభువా—నిలువా పోదూనా నినుగలతూ నిజము సంగరమూనా

ప్రల్లదములు యిటుపలుకగవగునా బెతిబలె నీకిది తగునా ||ని||

కానికాని వినుకని వినుయెరుగను రేపు దివామూనా

బలె నీపాగురార్తును గనుమా ||ని||

29. హిందూస్తాని కాళి రాగము - ఆదితాళము.

బ్రభువా—భయమొందుట తగునే మీరిటులగ

బాలమి వాడి బహుమాటలకు ||భయపల||

పరుషోక్తులు నే నాదితి ననుచు
 దురంబునకు నైక్రూరుని రాగం
 విరభుడ బలుడి వృషకేతునికా
 మధునుని బట్టెను ద్రుంపడ శిరముగ భయం

30. అసావేరి రాగము - ఆదితాళము.

బభ్రోవా—అనరుగానగ బోయితి అవమానకేలిబడి
 అకటచెడితిని యేమని నేమన జాలుననూ
 పోటుమాటలని పోగ వల్కెను నినువిడనాడె కారిగేయనుచూ
 నైరం గరక వరుని గరితి తాదీతి అవమాన కేలిబడి అకట

31. మాలకంజి రాగము - ఆదితాళము.

వృషకేతు—పంపును తండ్రి బవిరమునకు ననువేగా ||వల్ల||
 పోదన ఆరిసి కారియ నిడినే మూడుడ నగుడు ధారణీ నీ ||వల్ల||
 అగ్గలముగాను పెగ్గాల ముడచి అరులగల్పిపిత్తు నేను || అనువల్లవి
 అలెడు శిరధార వేరూల నీవుజూడ మరిమదమందగ నలుపూదును
 వేడెదా నిను అనికపోవి అరాతిరాది నిరాను వూల బిరావచేతు కన
 మరకాదయూ నినుకూ వేడెదా వేగననువ వేమపాడ ||వల్ల||

32. { వృషకేతు—కల్యాణి రాగము - తిశ్రగతి తాళము.
 బభ్రోవా—కల్యాణి రాగము - చాప్ తాళము. }

వృషకేతు—భద్రమునీవు భద్రమునీవు బాలకా వదరకు వదరకూ
 పొనుకడంతు నిన్ను నే పోనెర్య నిల్వరా భద్ర

విభ్రా—చాలు చాలిక వలదు పలుకుకు భూమి మార్గమునకు
పాపుప్రాణము దీనినుండియు బొందుమా శరణంబునుగ

33. హిందస్తాని తోడి రాగము : త్రిశ్రగతి తాళము.

ప్రశ్న—పలువా నానాశరములచే నీ పాగురడంచెదను కనుగొనరా
సమరంబున నిగ్గులగజేసి యముని విడదికిని సంభరితు

విభ్రా—చాలా చాలా

ప్రశ్న—పోరా క్షా

విభ్రా—పోరాని నిల్వరి పొందుగ నీదగు భూమినా ర్చిద నీవుగ

ప్రశ్న—పలువా నానా శరములచే నీ పాగురడంచెదను కనుగొనరా
వలదు పాగురూ పలుకుల తగదూ

విభ్రా—కానర యాకాండము నీకాయమును
కాల్పానురా నిను జీల్చునురా

34. ఇంగ్లీషు నోటు— శంకరా భరిణ రాగము : త్రిశ్రగతి తాళము.

విభ్రా—పోరనీదు పిరికి పలుకులకునె వెరవనూ

దురామూనా నీ శరము దుగ్గింతు మదిని నమ్ముమా

విభ్రా—బాలక ప్రాణము బాయకుమా
ఫీ చేరుమ నీదు పురవేగ

విభ్రా—చాలు చాలు నీ పారుషముల్ ఫీ
వేర్చెద మానుమ యమపురి దా

అర్చన—ప్రల్లదంపు పలుకులు సహింస నోపణమనూ

బభృ—పోదీసిను పిల్లక పలుకులకు నెవరవనూ

దురామనానా నీ శరము ద్రుంతు మదిని నమ్ముమా ॥

35. హిందుస్తాని తోడి రాగము - ఆది తాలము.

బభృ—జననీరో కోరెదా నీదయనూ వే ॥జ॥పల్ల॥

జననీరో కోరెదా జననిరా వేడెదా ॥జ॥౧॥

మూలసంబున నిను మరువను మరలా

మూలక నే నదా-నినుదలతు ॥౨॥

36. పీలు రాగము - ఆదితాలము.

బభృ—నరహరి మాధవ పరమదయారో

చిరము నినుమది శరణిని వేడెదా ॥౩॥ పల్ల॥

పరమ దయాకర పావననామా

కలివరదా ననూ గాంచుమ ప్రీతిని ॥౪॥౧॥

కాపుమ కీహరి కలతలడంచి

కానను దారిని గతిసేవే కీకృష్ణా ॥౨॥

37. మాండ్ రాగము - చాప తాలము.

చిత్రాంగదః...హా దై వామే గతినాకు పతిభాసెను నన్నూ

పతిభాసెను నన్నూ బాసిపోయెనే ॥౪॥

బవరము వేలాబడితిని వాధా బాలునిచే నీహమా

పాసి బ్రతుకెలనా నేనునుదు ఖాలా ॥

38. అనుబంధము.

మర్మస్థి మస్త్వభావము:— { చిక్కను చిక్కను శిరముయూడ
 { దిక్కను దిక్కను మాట జాడ
 { నిక్కవచినిట్టడవికాడ
 { గుక్కుచు నుండము యిదిగిదిగి

39. వీలు రాగము - రూపక తాళము.

అర్థము:—మాధవా శ్రీధవా భూధవా

కావరా వాసవా జనార్ధన వాసవా జనార్ధనా! వల్ల!!

జనకుని జంపితి పాడివై తి మనకాలనీక

నీభువి మాధవా వాసవా జనార్ధన వాసవా ||౧||

40. రుండుట రాగము - రూపక తాళము.

మంగళము.

శ్రీవరా మురాసు హరా కరుణా భరణా

నిజభక్తభరణ చారు తరుణ శోకహరణ శ్రీ||

నీకోమల పదసారిన భక్తి దాసమునగా నీ

కైవల్యపద పౌర్ణ్యము పౌర్ణ్యముగను

వాకునొసంగుము కరుణా జొచ్చితితరుణా నాకీ

వినుతా కరిసాఖ్యకృతా సూదితతాదీనహితా వేదమతా ||౨||

అర్జునారావు,
జయశంకర్ అంధు కంపెనీని నా మామగారైన ఉప్పల కేశవరావుగారు 1906వ సంవత్సరమునుండి 1940వ సంవత్సరం వరకు మదరాసులో వదిలించిరి. అటుపిమ్మట నా భర్తగారగు ఉప్పల కేశవరావుగారు బెజవాడలో యంత్రవరకు జరిపి యిటీవల కాలము చేసి సందున పరిస్థితుల ననుసరించి జయశంకర్ అండ్ కంపెనీని యాక్రింది చిరునామాకు మాన్వ బడివది ఈ కంపెనీలో సరఫరైన వలలకు కొరకు అమాల్మైన్స్ ఎన్నో గ్రంథములను యాక్రింక చెప్పబడినవి యు యంత్రములను సరఫరాగ కరమైన పుస్తకములు అనేకములు గలవు దయచేసి కోరుతూ యాక్రింది చిరునామావద్ద తెలుసు కొనవచ్చును.

పురాణములు :- ఆగ్నేయపురాణము, కల్కిపురాణము, బాలకామాయణములు, మత్స్యపురాణము, యంత్రా ఇతరములు.

వైదిక గ్రంథములు :- ఆర్చిక మంత్రములు, 860 వ్రతములు, ఋగ్వేద పంచాంగములు, నిత్యకర్మాప్తము, యాజుర్వేద ప్రయోగ చింతామణి, ద్విద్రవముకచముకము, సూర్యసమస్తారము యి.

ధర్మశాస్త్రములు :- నిర్ణయసింధు, త్రిపర్ణప్రసీద, కాంతికమలాకరము ఇంకా ఇతరములు.

స్తోత్రములు :- కృష్ణలీలాతరంగిణి, కృష్ణకర్ణామృతము, దేవీస్తోత్రకదంబము, తిరువాయ్మొళి, ధ్యానామృతము, నీతి శాస్త్రము, ముముక్షువడి, రామ కర్ణామృతము ఇంకా యితరములు.

సహస్ర నామములు :- అష్టోత్తర శతసహస్ర నామకదంబము, అన్నపూర్ణ, ఆంజనేయ, రామ, లక్ష్మీ, లలితా వగైరా.

దండకములు :- దండకత్రయము, కామ, కృష్ణ, శివ వగైరా.

నక్షత్రశాస్త్రములు :- నైషధ వక్షత్రశాస్త్రము, జానకీ వక్షత్రశాస్త్రము వగైరా.

చిరునామా :- ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అంధు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అంధు కంపెనీ; 18/79, బొడ్డురామయ్యగారి సందు;
బెజవాడ, తిరువనంతపురం.

మంత్ర తంత్రములు:- మంత్ర రక్షకములు, మంత్ర
శుభంశ్రములు, నమ్మోహన శాస్త్రము, నకలమంత్రోపాసనశ్రమము వగైరా

వేదాంతములు:- సీతారామాంజనేయ సంవాదము, శుభ
వేదాంత తమోభాస్కరము, బ్రహ్మవిద్య, కైవల్యసవనీయము, భగవద్
ముముక్షుభసనకల్పము, భంహసనీయ చాను తత్వములు, వేమనవేద్యములు, శివ
మజ్జానరక్షావళి వగైరా.

ఉపనిషత్తులు:- కొలది రకములు.

సంసృతికావ్యములు, నాటకములు:- సీతీకా
ములు, భర్తృహరి నుభాషితము, రఘువంశము ఇంకా ఇతరములు.

వాకరణము, ఆలంకారము:- శబ్దమంజరి వగైరా.

నిఘంటువులు, అమరము:- ఆంధ్రనామ సంగ్రహము
ఆంధ్రీవదసారిచారము, గురుబాలప్రభోధిక వగైరా.

ఆంధ్రీగీంధములు:- అపూర్వ సంఘవంశస్కరణము, భా
తము, భాగవతము, రామాయణము, గుప్తభావప్రదీపిక, చాటుపద్య మణి
జరి, శృంగారకంఠాబరణము, శృంగార రసాలవాలము, శృంగార సావిత్రి

శతకములు:- కవిచాడప్ప శతకము, కన్యకాంబరారావళి, కా
గుణాదర్శనము అను కీర్తితిరుపతి వెంకటేశ్వర శతకము, పెద్దచ్చ శతకము
టీకా కాత్మర్య శతకములు వగైరా.

కథలు, వచనములు:- నిజమైన కాశీమణి కథలు, కా
రామేశ్వర యాత్రాదర్శనము, కేనాలిరామలింగని వింత కథలు, నలుగురు
ర్ల కథలు, మదనకామరాజు కథలు మొదలగు చాలాకథములు గలవు.

నవలలు:- అనురాగవిపాకము, సుశీలామైనావరి, రాజమండ్రి
బెజవాడ, చెన్నపట్నము వగైరాలు ఎన్నోవందల నవలలు గలవు.

జీవిత చరిత్రములు:- ఆసియాఖండ విజ్ఞాన రహస్యము
దేశనాయకుల చరిత్రలు వగైరా.

ఆనందమయములు:- పడకటింటి రహస్యాలు, సతీసతి కథ
మాల రహస్యములు వగైరా.

దిరునామా:- ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.

బయశంకర్ అండు కంపెనీ; 18/79, బొడ్డు రామయ్యగారి నందు;

బుద్ధువేట, విశాఖపట్నము.

ద్రావిదులు:- బలిశేవలి, పానుగంటి, రామనారాయణ, చక్కావధానం, కోలాచల, చిలకమర్తి, క్రోణారాజు, చెన్నపట్నం, కాకినాడ, బెజవాడ, రాజమండ్రి వగైరా ప్రాంతముల ఎన్నో వందల ద్రావిదులు కలవు.

కీర్తనలు:- అద్యాత్మరామాయణము, కబీరుదాసు, భగవద్గీత, మహాభారత, హరిభాష, హరినామ వగైరా కీర్తనలు.

హరికథలు:- అనసూయ, చంద్రహాస, సాచిత్రీ, పెద్దదాసు, కృష్ణాంగ వగైరాలు.

నాటకములు:- భక్తాంగద, మైరావణి, వంశవేలూరు, ప్రహేళికలు, వీరభద్ర, రామ నాటకములు వగైరాలు.

పదములు:- కుశలాయకం, గంగావివాహము, వైకంఠమహాత్మ్యం, శివరామాయణము మొదలగునవి.

జంగంకథలు:- కాంభోజి, కామమృ, బాబ్బిలి, బాలనాగమృ, మృగి గుండయ్య వగైరా.

యక్షగానములు:- కపటశ్యా నాటకము, దుష్కాంగద, భద్రాచలము వగైరా.

పాటలు:- ఊర్బిశాదేవి, తులసిగోవిందము, పడవపాట, మేలుకొనవులు, విచిత్ర విడికథ నవాలు, లక్ష్మీ, పకోడి సంవాదం చెన్నపట్నం, బెజవాడ, రాజమండ్రి, మొదలగునవి.

దీపపదలు:- బాలభాగవతము, నలచరిత్ర, వగైరాలు.

సంగీతములు:- గాయనగాయనీయ పారిజాతము, సంగీతసర్వార్థ, సంగీతహామ, గానవిధ్యావిరోధిని, గట్టుపల్లివారిని మొదలగునవి.

వైద్య గ్రంథములు:- బాహుటము, చింతామణి, ప్రసిద్ధలంగానీ, పడయోగములు, వైద్యనిఘంటువులు, శుశ్రుతశారీరస్తానం చెన్నపట్నం, రాజమండ్రి, బెజవాడ తదితర ప్రాంతముల వైద్య గ్రంథములు చాలకలవు.

జ్యోతిషగ్రంథములు:- కాలచక్రం, బృహజ్జాతకం, చెన్నపట్నం, బెజవాడ, రాజమండ్రి, కాకినాడ తదితర ప్రాంతముల వగైరా ఎన్నో కలవు.

అట్లు, పాశ్చాత్రములు, సాహిత్యము, వర్తక మర్కములు మొదలగునవి.

చిరునామా:- ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ ఆంధ్ర పబ్లిషర్, జయశంకర్ ఆంధ్ర కంపెనీ; 18/79, బొడ్డురావుయ్యగారి నందు;

బురుసేట, విశాఖపట్నము.

నాణ్యతాను 1.0-0 గ్రేడ్ 1-8-0	నాణ్యతా భౌతిక గుణాలు 0.12
కాలచక్రము 1.0-0 గ్రేడ్ 1-8-0	యాజ్ఞపవిత్రయోగ చింతామణి 2.0
సప్రదీపిత అను ముఖ్యము ప్రశ్నలు	వ్రతచూడామణి 2.0
వెల 5.0-0	నకల మంత్రోపాసనకళామము 0.6
లకఫల విజ్ఞానము పుట్టునుచ్చల	దేవస్తోత్రాక్షరంబము 0.8
ఫలము 0.8-0	శివస్తోత్రామృతం 0.4
కళవంచవర్షప్రశ్న శాస్త్రము 0.8-0	కవిచూడప్ప కళకం 0.2
వయోగ రత్నాకరము 2.0-0	కల్పపురాణము 0.12-0, 1.4
మృత శారీరసానము 2.8-0	తెనాలిరామలింగసీ కథలు 0.4
మర్మశాస్త్రము 0.8-0	రంగదాసు భజన కీర్తనలు 0.4
మద్భుత్ పాఠ రత్నావళి 0.6-0	సుకీల మైనావతి 0.8
నవాదేవ పశుచిక్ర 0.6-0	మరకరవల్లి 0.10
వైద్య శిక్షణ 0.4-0, 0.6-0	శమంతసేన 0.4
అనువాన మంజరి 0.8-0	దొరికిదివిరా దొంగ 0.6
వాడినిదానము తాత్పర్యం 0.4-0	నేనే దొంగను 0.8
వాడిజ్ఞానము 0.4-0	విషాద వానంతి 0.6
బ్రహ్మవిద్య 0.2-0	వలపుల మధుగు 0.4
మృత వేదాంత తమోభాస్కరము 8.0-0	శకుంతల జనన నాటకం 0.8
సీతారామాంజనేయ సంవాదము	వైకుంఠ మహాత్మ్యం 0.8
సంగ శేషాదలశాస్త్రాగారి ఆంధ్రటికా	ఉమాకళ్యాణం బాగానురయ్య ధం 0.12
తాత్పర్య విశేషార్థ సమన్వితము	కవలనేశ్వ నాటకం 0.10
వెల 3.8-0 గ్రేడ్ 6.0-0	మైరావణ నాటకం 0.8
వైవర్ణ్యసవీరము 5.8-0	ధర్మాంగద నాటకం (పాలుట్ర) 0.6
ధ్యానామృతం 0.6-0	ఉమా నాటకం (తిరువగరు) 0.4
సమోహనశాస్త్రము అంధు అద్భుత	వీరభద్ర నాటకం త్వరకవి 0.10
కావము 1.8-0	పడకటింటి రహస్యాలు 1.0
కథ్యావన చక్రము 0.4-0	ఇంకా అనేక రకములు గలవు.

 కాలమానవర్షి కుల వసువరించి ధరలు మారుచుండును.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ షెల్లర్ అంధు వల్లివర్.

బయ్యకంకర్ అంధు కంపెని; 13/79, బొడ్డు రామయ్యగారి వండు;

బుద్ధవేట, విశాఖపట్నము.

National Library

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ షెల్లర్ అంధు వల్లివర్.